ARH Diss. B-25746

Tartu Riiklik ülikool
üldise ajaloo kateeder

E. Sõel

Saint-Simoni õpetus ja tema tähtsus

(diplomitöö)

Inv.-nr. 286

Tartu, 1951.

Sisukord.

1. Sissejuhatus. ek. 4
2. Ülevaade Saint-Simoni elust ja loomingust. ek. 23
3. Saint-Simoni filosoofilised vaated. ek. 51
4. Saint-Simoni ajalvolised vaated. ek. 71
5. Eksisteeriva ühiskondlikku korra kriitika. ek. 122
6. Tulevikuühiskonna kujutlus Saint-Simoni õpetuses. ek. 141
7. Saint-Simoni tähtsus. ek. 175
8. Kasutatud kirjandus koos tsitteerimisel tarvotatud lühenditega. ek. 193.

1. Sissejuhatus.

Teaduslikku sotsialismi geniaalsed rajajad panid XIX saj. keskel aluse marksistlikule teooriale, mille elulisust ja võimsust on ühiskonna edasine areng veenvalt tõendanud ning mille ainuõigus leiab ühiskondlikke sündmuste käigus tänapäeval üha uut kinnitust.

Marksistlik maailmavaade kujunes ja formeerus sellel perioodil, kus kodanluse ja proletariaadi vaheline klassivõitlus Euroopa kapitalistlikes riikides tõusis esiplaanile, kus võitlus ühe riigi eksploateerimise vastu teise riigi poolt ja igasuguse rõhumise vastu nõudis põhjalikku uurimist ühiskondlikus korralduses. Tööliskassi võitluse arenguga tekkis vajadus selgitada teaduslikult proletariaadi põlvnemist, ülesandeid ja olemust ning avastada proletariaadi

ajalvoline tähtsus.

Juba enne K. Marxi õpetuse kujunemist oli kerkinud küsimus inimkonna ette — kuidas likvideerida nii poliitiline kui ka majanduslik surve, kuidas likvideerida igasuguse ebavõrdsus. K. Marx töötas läbi senised inimkonna kultuuri saavutused, tegi kokkuvõtteid, üldistusi ja näitas, et inimühiskonna senine areng on toimunud ja toimub kindla seaduspärasuse alusel. Lenin kirjutas: „... Marxi kogu geniaalsus seisab just selles, et ta andis vastused küsimustele, mis inimkonna eesrindlik mõtlemine oli juba üles seadnud... Ta on selle parima seaduslik järglane, mis inimkond on loonud XIX sajandil saksa filosoofia, inglise majandusteaduse ja prantsuse sotsialismi näol." (1

Teaduslikku sotsialismi ettevalmistamisel etendasid, nagu õpetab Lenin, tähtsat osa allikatena saksa klassikaline filosoofia — peamiselt Georg Wilhelm Hegeli dialektika ja Ludwig Feuerbachi materialism, Inglismaal

---

1) V. I. Lenin, Marksismi kolm allikat ja kolm komponenti, valitud teosed, I köide, Tallinn, 1945, ur. 37.

kujunenud klassikaline poliitiline ökonoomia Adam Smithi ja David Ricardo õpetuste näol ning prantsuse utopistlik sotsialism Saint-Simoni ja Fourier' õpetustena.

Inimmõte ei leidnud mitte järsku endale tud teadusliku sotsialismini, ei suutnud läbi uurida ega põhjendada ühiskondliku elu arengu seaduspärasusi.

Mitmeid õpetusi ja ideid paremast ühiskondlikust korrast, inimese inimese poolt ekspluaturimise ja igasuguse rõhumise kaotamisest tunnel ühiskondliku mõtte arengulugu juba alates antiikmaailmast, sest klassiühiskonnas kujunenud ebavõrdsus tekitas mõtteid — leida vahendeid ja teid selle ebavõrdsuse likvideerimiseks.

On toimunud palju võitlusi rõhutute poolt orjaahelate purustamiseks, tee leidmiseks võrdsuse ja vabaduse poole. On niisutanud sadade tuhandete orjade ja pärisorjade, talupoegade ja tööliste — vabadusvõitlejate veri maad, kuid vi-

letsused ja hädad ei kadunud.

Kaasaja teaduslikku sotsialismi ettevalmistavad teooriad ja õpetused said loomsulikult kujuneda sellel ühiskonna arengu astmel, kui paratamatult tõusis päevakorda seaduspärase ühiskonna arengu tulemusena sotsialismi kehtestamine, s.o. kapitalismi kujunemise ja eksisteerimise ajal.

Feodalismi asemele astunud uus kapitalistlik ühiskond tähendas ka ainult töötavate masside uut ekspluateerimise süsteemi. Kujunesid mitmed kapitalistliknu korda hukkamõistvad õpetused. Esialgne sotsialistlik õpetus oli vaid utopistlik sotsialism.

„... utopistlik sotsialism ei selgitanud ühiskondlikku elu seadusi, vaid höljus elust kõrgemal, tungis kõrgustesse, kuna vajalik oli kindel side tegelikku eluga. Sotsialismi teostamise seadsid uto-pistid lähemaks eesmärgiks tol ajal, kui elus ei olnud tema teostamiseks mingit pinda ..." (1

Sotsialistid-utopistid vihkasid

1) J. V. Stalin, Venemaa sotsiaaldemooraatlik partei ja tema lähemad ülesanded, Teosed, 1 köide, Tallinn, 1947, lk. 11—12.

ja needsid küll kapitalistlikku ühiskondlikku korda, püüdsid veenda rikkaid lõpetada ekspluaturimisse kui kõlblusevastane tegevus, lootes, et rikkad hakkavad tegutsema nende veenmiste kohaselt. Sotsialistid-utopistid ei suutnud leida tõelist väljapääsu sellest olukorrast, ei avastanud kapitalistliku süsteemi olemust, tema arengu seadusi ega näinud proletariaadis tulevase sotsialistliku ühiskonna looja suurt missiooni.[1]

Nende õpetused jäid utopistlikeks, mis ei suutnud kujuneda maailma ümberkujundavaks jõuks.

„Kapitalistliku tootmise ebaküpsele olukorrale, ebaküpsetele klassisuhetele," kirjutas F. Engels, „vastasid ka ebaküpsed teooriad. Ühiskondlike üle annete lahendamisse, vul varjatud ebaküpsetes majanduslikes suhetes, tuli välja mõelda, luua peast. Ühiskondlik kord näitas ainult puudused; nende kõrvaldamisse oli mõtleva mõistuse ülesandeks.

1) V. I. Lenin, Marksismi kolm allikat ja kolm komponenti, lk. 39–40.

Oli tarvis välja mõelda uut, ühiskondliku struktuuri enam täiuslikumat süsteemi ja peale sundida teda eksisteerivale ühiskonnale väljaspoolt, propaganda abie, aga võimaluse järele ka käitlike katsete eeskujudega. Need uued sotsiaalsed süsteemid ette olid määratud sellens, et jääda utoopiatens." (1

Oma puudustele vaatamata omavad sotsialistid-utopistid ühiskondlike mõtlejate hulgas olulise koha, sest nad oma ajastu tingimustes — vähearenenud kapitalismi ja väljakujunemata klassivõitluse olukorras — jõudsid mõneski küsimuses tähtsate, ettenägelike järeldusteni, tegid rea üldistusi ning said seega teadusliku sotsialismi rajajate poolt kõrge hinnangu osalisteks.

„... saksa teoreetiline sotsialism," kirjutas F. Engels, „mitte kunagi ei unusta, et tema seisab Saint-Simoni, Fourier'a Oweni, kolme inimese õlgadel, kes oma õpetuste kogu fantastiliseuse, kogu utopismi juures kuuluvad kõikide ae-

1) Ф. Энгельс, Анти-Дюринг, 1948, lk. 242.

gade seurimate mõistuste juurde ja kes geniaalselt ette aimasid oluvordade loendamatu hulga, millede õigsust me tõestame nüüd teaduslikult..."(1

Milline oli see ajajärk, mil teaduslikku sotsialismi eelkäijad lõid oma õpetuse — utopistliku sotsialismi, mis sai teaduslikku sotsialismi ühens allikans. „Esimesed sotsialistid (Fourier, Owen, Saint-Simon jt.) pidid," kirjutas K. Marx, „saatuslikul kujul, — sest ühiskondlikud suhted ei olnud veel küllaldaselt arenenud, et lubada toolisklassil konsolideeruda võitleva klassina, — piirduma unistustega tulevasest eeskujulikust ühiskonnast ja taunima kõiki selliseid toolisklassi katsud, seunatud kas või tema saatuse mõningale paranemisele, nagu streigid, liidud ja poliitiline liikumine."(2

Milline oli Prantsusmaa majanduslik — poliitiline oluvord, mille tingimustes kujunes utopisti Saint-Simoni õpetus XIX sajandi esimesel veerandil?

---

1) 1) Ф. Энгельс, Предисловие к книге „Крестьянская война в Германии," К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, том XV Москва, 1935, ск. 142.
2) К. Маркс, Политический индифферентизм, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, том XV, Москва, 1935, ск. 92.

Saint-Simoni elu (1760–1825) langes sündmusterohkesse perioodi Prantsusmaa ajaloos. Ta nägi nooruses Louis XVI aegse absolutistlikku Prantsusmaa olukorda, 1789. a. puhkenud revolutsiooni sündmusi, elas üle Napoleoni impeeriumi võimsuse ja tema languse aja ning lõpetas oma tegevuse restauratsiooni perioodil.
Saint-Simoni kirjanduslik loomingu algas 1802. a. loodusteaduslike ja üldfilosoofiliste küsimuste käsitlemisega. Ta loomingu viljakam periood langeb restauratsiooni aja tingimustesse. Restauratsiooni aja tingimustes nägemaid ta põhilised vastuolud tulevasest ühiskondlikust korrast ning arenes terav kriitiline suhtumine ensisteerivasse ühiskondlikku korda. Seepärast tuleb tähelepanu pöörata Prantsusmaa majanduslikule-poliitilisele olukorrale restauratsiooni perioodil.

Prantsusmaal peale Napoleoni impeeriumi langust ja tema troonist loobumist taastati revolutsioonieelne

Bourbonide dünastia. Troonile asus revolutsiooni ajal tapetud Louis XVI vend, Louis XVIII. Restauratsioon ei tähendanud ainult endise Bourbonide dünastia restauratsiooni, vaid juba kapitalistlikule arengu teele asunud riigis püüti taastada endisi feodaalseid suhteid ja juhtivatele kohtadele paigutada endisi võimsukandjaid.

Saabusid kodumaale tagasi aadli emigrantide perekonnad, kes püüdsid taastada oma endist poliitilist ja majanduslikku võimsust, püüdsid saada tagasi revolutsiooni ajal konfiskeeritud ja rahvuslike varanduste nimetuse all müügilelastud mõisaid ja varandusi. Nud olid inimesed, kes polnud midagi unustanud ega aegade mööduades ka andestanud. Algas valge terror. Tapeti rahvuslike varanduste ostjaid, Napoleoni sõjaväkke kuulunud ohvitsere, endiseid ametnikke jt. Vanglad täitusid „mässulistega". Restauratsiooni esimesi aastaid võib iseloomustada tabavalt sõnadega „restauratsioon ja terror".

Emigrantide ja teiste reaktsiooniliste jõudude poolt sooritatud valge terror ja nõudmised — tagastada neile revolutsiooni ajal konfiskeeritud ja väljaksüüdud varandused, taastada revolutsiooniellsed feodaalsed suhted — tekitasid kodanluse ringkondades rahulolematuse ja talupoegade poolt nurinaid. Oli karta nende nõuete täitmise korral kas bonapartlikku tüüpi riigipööret või revolutsiooni puhkemist. (1

Revolutsioon oli liiga suure hoobi andnud feodalismile, purustanud otsustavalt feodalismi jäänused. Revolutsiooniellset korda taastada oli võimatu. Seda näitas ka kujukalt Louis XVIII poolt antud konstitutsioon, kus oli kehtestatud kõikide kodanike võrdõiguslikkus seaduse ees, mis polnud enam feodaalne põhimõte, vaid juba kodanlik printsiip. Louis XVIII poolt kehtestatud konstitutsiooniis jäiti ka revolutsiooni ajal omandatud kirikute ja aadli varandused nende senistele omanikele. Valit-

1) А. В. Ефимов, Новая история (1814–1849), Москва, 1945, ск. 13.

sus, nähes aadli soovide täistmise võimätust, otsustas hüvitada aadleid, nende poolt kaotatud varanduste eest, maksles neile üle miljoni frangi, mida nimetati emigrantide miljonius.

Restauratsioonu perioodil toimusid Prantsusmaa majanduslikus elus tähtsad muutused. Lenin nimetas juba Bourbonide restauratsioonu aegset Prantsusmaad „... sammuks muutumise teel kodanlikuks monarhiaks." (1

See oli period, mil toimus Prantsusmaal tööstuslik revolutsioon. Prantsusmaal hakkas tekkima masinaid kasutav suur vabrikutööstus, hakkased formeeruma uued ühiskondlikud klassid — kodanlus ja proletariaat.

Tööstus ei arene ega laiene ilma töölisteta. „Samal määral, kui kodanlus, s.o. kapital, areneb, samal määral areneb proletariaat, uusaegsete tööliste klass, kes elavad ainult niikaua, kuinad leiavad tööd, ja kes leiavad tööd ainult niikaua, kui nende töö suurendab kapitali. Ained töölised, kes peavad ennast müüma tükikaupa, on kaup nagu iga teinegi kaubaartikkel ja seega samal määral alistatud kõigile pööranutele konkurentsivõitluses, kõigile turu kõikumistele." (2

1) В. И. Ленин, Принципиальные вопросы избирательной кампании, сочинения, том 17, 1948. г., ск. 368.
2) Karl Marx ja Friedrich Engels, Kommunistlikku partei manifest, Tallinn, 1946, ск. 23.

Töötavate masside olukord nii linnas kui ka maal oli väga raske. Revolutsiooni poolt hävitatud talupoegade feodaalse ekspluateerimisviisi asemele ilmus uus — kapitalistlik ekspluateerimisviis. „... suurmaaomand," kirjutas K. Marx, „hvolimata oma feodalis-miga edvistamisest ja oma sünnipärasest upsakusest, täielikult muutus kodanlikuks kaasaja ühiskondliku arengu mõju all." (1

Jätkub talupoegade laostumine, talupoegade käsutuses olevate, kuid suurmaaomanikele kuuluvate, maatükkide killunemine, mida iseloomustab K. Marx, öeldes: „... tükeldatud maaomandi majanduslik (kapitalistlik – E. S.) areng ..." algas 1815–30-ndail aastail, mis võrreldes Napoleoni aegse ajaga „... põhiliselt muutis talupoegade suhtumise ülejäänud ühiskonna klassidesse." (2

Talupojad kannatasid maapuuduse, maksude raskuse, spekulantide, liigvasuvõtjate, põllumajandussaaduste ülesostjate ekspluateerimise all. Talu-

1) К. Маркс, Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта, 1950, lk. 38.
2) Sealsamas, lk. 110.

poegade diferentseerumine külas jätkus ning suurenes; osa talupoegi proletariseerus.

K. Mart ja F. Engels iselvonsustasid proletariaadi kujunemist järgmiselt: „Senised väikesed keskklassid, väiketööstusrid, - kaupmehed ja rantjeed, käsitöolised ja talupojad, kõik need klassid langevad proletariaati, osalt seepärast, et nende väikesest kapitalist ei jätku suurtööstuslikuks käitiseks, et nad jäävad alla võitluses suuremate kapitalistidega, osalt seepärast, et nende tööoskus kaotab väärtuse uute tootmisviiside töttu. Nõnda rekruteerub proletariaat rahvastiku kõigist klassidest." (1

Kujuneva toolisklassi olukord oli äärmiselt raske. 14–15 tunnilise, sageli aga 16–17 tunnilise tööpäeva juures said toolised vaid kerjuslikku töötasu, millega suudeti vaevalt poolnälgides ära elada. Reaalne töötasu restauratsiooni perioodil, peale väheste erandite metallurgia ja kivisöe tööstuste tooliste arvel, üldi-

1) Kommunistlikku partei manifest, lk. 25.

selt langes. Halvenesid korteriolud, sanitaarsed tingimused, sagenesid haigus- ja õnnetusjuhtumid.

Sel ajal ei omanud töölisklass vul poliitilisi õigusi, mis olid tal kätte võitmata. Proletariaadi poliitiline arengutase oli vul madal. „Sel astmel ei võitle proletaarlased seega oma vaenlaste, vaid oma vaenlaste vaenlaste vastu: absoluutse monarhia jääkuste, maaomanike, mitetööstuslikku kodanluse ja väikekodanluse vastu. Kogu ajalvoline liikumine on kvondatud niiviisi kodanluse kätte; iga niiviisi saavutatud võit on kodanluse võit."[1]

Töölistel puudus üksmul, puudus arusaamine nende vaesuse ja viletsuse tõelistest põhjustest. See oli aeg, mil puhkesid tihti tööliste endi vahel suured koknupõrked, mil võideldi välismaiste tööliste vastu[*] ja ka naistööliste tööjõu rakendamise vastu vabrikuis. Töölised purustasid masinaid, vabrikuhoonaid, arvates, et neis peitubki

1) Kommunistliku partei manifest, ek. 25–26.

*) Prantsusmaa sel perioodil sõltus vul tugevasti Inglismaast, veaades halt sisse suurel arvul masinaid ning ka töölisi. Nii toodi 1822–1823. a. 16.000 töölist Inglismaalt Prantsusmaale (Ю. Кучинский, История условий труда во Франции по 1948 г, Москва, 1950):

c1700

kogu viletsuse ja valsuse põhjus

Niisiis nsuutus peale Bourbonide dünastia restauratsiooni maa aristokraatia niigi elus suurens poliitilisens jõuns, kelle huve nii sise-kui ka välispoliitikas kaitses valitsus. Prantsusmaa teisens nsõjuvõimsaks rühmitusens osutus finantskodanlus, kellega valitsusel oli hea vahekord ja koguni sõltus temast rahaliste laenude suhtes.

Kaubandus ja tööstuskodanlus olid aga võimsu jõurest eemaldatud. Nende huvidele käis valitsuse tegevus koguni risti vastu.

Restauratsiooni ajal kujuneski välja teraw vastuolu Bourbonide valitsuse, kus juhtivat osa etendasid aristokraadid ja keda toetas finantskodanlus ning teiselt poolt kaubandus,- tööstuskodanluse vahel. Hannas kujunema vastuolu kodanluse ja kujuneva töölisklassi vahel, mis aga teraves hiljem

Selline oli Prantsusmaa restauratsiooni aja olukord, millelaustal kujunesid sotsialisti-utopisti Saint-Simoni vaated. Käesoleva töö ülesan-

deks ongi Saint-Simoni — peamiselt ajalvoliste vaadete, eksisteeriva ühiskondliku korra kriitika ja tema poolt ettekujutletava tulevase ühiskondliku korra kohta (käivate — vaadete jälgimine.

Kelle huve väljendas oma utopistlikes vaadetes Saint-Simon? Missugusele ühiskondlikule rühmitusele mõtles Saint-Simon kirjutades tulevasest industriaalide ühiskonnast?

F. Engels teoses „Anti-Dühring" kirjutas, et Saint-Simonil „... proletaarse suunatluse kõrval säilitas vul teatud tähenduse kodanlik suund..."(1

„üldine kõigil kolmsel (utopistil Saint-Simonil, Fourier'l ja Owen'il — E.S.) on see, et nad ei esine kui ajalvoliselt selleks ajaks sündinud proletariaadi huvide esindajad. Valgustajate taoliselt, nad tahavad [korraga] vabastada kogu inimkonda, aga mitte mingisugust kindlaksmääratud ühiskondlikku klassi [esmajärjekorras]... nad tahtsid kehtestada mõistuse ja igavese õigluse riiki..."(2

Missugust mõistuse riiki tahtsid

1) Анти-Дюринг, lk. 18.
2) Sealsamas, lk. 18–19.

luna utopistid - sotsialistid?

„Sotsialism ... on absoluutse tõe, mõistuse ja õigluse väljendus ja maksab ainult teda avastada, et ta oma jõuga alistaks kogu maailma; aga et absoluutne tõde ei sõltu ajast, vahemaast ja iminkonna ajalvolisest arengust, siis see on juba puhta juhuslikkuse asi, kunas ja kus ta saab avastatud", kas ta saab avastatud tänna, homme, sada aastat hiljem või tuhat aastat varem oleneb ainult juhusest.[1] Sotsialistline idude kujunemiseks pole Saint-Simoni arvates vaja teatud konkreetset ajalvolist arengut, pole vaja võitluse ega vägivalla abil kehtestada sotsialismi; sotsialism võidab sotsialisteine idude propagurinuse abil, võidab oma õiglusega kogu maailma.

Sotsialistide - utopistide vaatid iselvomustas tabavalt sm. Stalin, öeldes: „Utopistid taktsid luna õnne seadusandlusega, ilma rahva enda abita. Töölisliikumisele ei osutanud nad erilist tähelepanu

1) Анти-Дюринг, ek. 19.

ja sageli isegi eitasid selle tähtsust. Seetõttu jäid nende tevoriad ainult tevoriateks, mis läksid nõõda töölismassist, kelle hulgas täiesti sõltumatult neist tevoriaist küpses suur idee, mis leidis väljenduse nõõdunud sajandi keskel geniaalse Karl Marxi suu läbi: „Töölisklassi vabasemine võib toimuda ainult töölisklassi enese kaudu... Kõigi maade proletaarlased ühinege!"[1]

Saint-Simoni nii mõnegi geniaalse järelduse kõrval väärib tähelepanu eriti praegu keerulise rahvusvahelise olukorra tingimustes, mil imperialistlikud kiskjad püüavad alustada uut inimkonna tapatalgut — kolmandat maailmasõda — tema püüe võidelda rahu ja rahvaste vahelise sõbralikku koostöö eest. Teravalt kritiseeris ta Napoleoni vallutuspoliitikat ning püüdis leida vahendeid sõdade lõpetamiseks. Saint-Simoni nõõtted rahust ja rahvaste sõbralikust koostööst jäid ainult unistusteks, sest ei olnud

1) J. V. Stalin, Venemaa sotsiaaldemokraatlik partei ja tema lähemad ülesanded, lk. 12.

vul reaalset pinda nende mõtete ellurakendamiseks.

Tänapäeval proletariaadi ja kommunistlike parteide inssustusel käib üle maailma aktiivne võitlus rahu heaks. Võitlus rahu eest pole enam unistuseks nagu see oli ligi poolteistsada aastat tagasi Saint-Simonile, sest eksisteerib jõud, kes suudab vastu seista imperialistlike kiskjate verejanulistele sepitsustele. Üle hogu maailma koonduvad rahupooldajate read, leiavad hogu maailma rahvaste juurde tee suurima rahu lipukandja sm. Stalini sõnad: „Rahu säilitatakse ja kindlustatakse, kui rahvad võtavad rahu säilitamise ürituse oma käte ja kaitsevad seda lõpuni." [1]

---

1) Seltsimees I. V. Stalini jutuajamine „Pravda" kirjasaatjaga, Eesti Bolševik nr. 5, märts 1951, lk. 3.

2. Ülevaade Saint-Simoni elust ja loomingust.

Sotsialisti-utopisti Saint-Simoni elu ja tegevus langesid XVIII saj. lõpu ja XIX saj. alguse sündmusterohnesse ajajärku Prantsusmaa ajalvos, mis kahtlematult ta maailmavaate ja õpetuse kujunemisel oli suure tähtsusega.

Henri Claude de Rouvroy Saint-Simon sündis 17. okt. 1760. a. Pariisis. Ta pärines vanast nimekast krahvi perekonnast, kes lugesid oma esiisaks Karl Suurt. Karl Suurt, kui oma kuulsat esiisa meenutas Saint-Simon oma teostes mitu korda.

Ta omandas kindlalt mõtte, et suursugusse põlvenemine peab olema seoses ka suurte tegudega ja tal kindlustus üha enam veendumus, et ta on kutsutud looma midagi suurt, üllast kangelastegu. Kõneldakse, et noorusses käskis ta end teenril äratada sõnadega: „Tõuke krahv, teid ootavad suured teod."[1]

Saint-Simon sai eeskujuliku hariduse,

1) Сен-Симон, избранные сочинения, под общей редакцией академика В. П. Волгина, том II, Москва-Ленинград, 1948, ст. 441.

tunduvalt parema, kui see oli sel ajal üldiselt aadlikel tavaks anda oma lastele. Tal oli palju õpetajaid. Tema kasvatajaks oli ka üks selle aja silmapaistev õpetlane, entsüklopedist D'Alambert, kes kõneles noorele kasvandikule tegelikkuse tundmaõppimisest katsete ja vaatluste abil, paljastas oletustel ja väljamõeldistel põhjenevaid filosofeeringuid ja ebausu eksiarvamisi. D'Alambert'i mõju all arenes Saint-Simonil kriitiline suhtumine religioonisse ja suund materialistlikku filosoofia poole.(1

17-aastaselt saadeti Saint-Simon tollealgse aadlike tava kohaselt sõjaväeteenistusse. Sõjaväeteenistus tundus aga talle igavana, ükskuisena ja ei rahuldanud teda. Ükskuisest kasarmsuelust vabanesta poliitiliste sündmuste tõttu. 1775.a. algas Põhja-Ameerika kolooniate sõda Inglismaa vastu sõltumatuse eest. Prantsusmaa nägi selles võitluses Inglismaa majanduslikku võimsuse nõrgestamise võimalust ja saatis Põhja-Ameerika kolooniatele appi vabatahtlikke, kelede seas ka Saint-Simon sür-

1) Избранные сочинения II, ск. 440.

dus 1779.a. Põhja-Ameerikasse. Ameerikas võtis Saint-Simon osa viiest kampaaniast, käitudes lahinguis julgelt ja vapralt. Ta võttis osa ka Cornwallis' väe alistamisest 1781.a. ja kirjutas: „... ma võin lugeda end ühens ühendriikide vabaduse rajajaist, sest see sõjaline operatsioon, määrates kindlaks endaga rahu, kehtestas lõplikult Ameerika sõltumatuse."(1

Naatamata ülesnäidatud vaprusele ja aktiivsele osavõtule sõjast, ei olnud ta kiindunud sõjaasjandusse. Oma teoses „Kirjad ameeriklasele", ta kirjutas sellest perivodist: „Oma viibimise ajal Ameerikas, ... ma palju enam tegelesin poliitilise teadusega, kui sõjalise taktikaga. Sõda ise omaette mind ei huvitanud, kuid sõja sihi vastu ma elavalt tundsin huvi ja tänu sellele huvile talusin tema raskused ilma vastikuseta; ma tahan tema lõppu, — nõnelesin ma endale sageli, — järelikult, on vaja otsida selleks vahendeid."(2

Ikka enam ja enam pühendas Saint-Simon end sõjategevuse käigus pö-

1) Сен-Симон, Избранные сочинения, под общей редакцией академика В.П. Волгина, том I, Москва-Ленинград, 1948, lk. 293.

2) Sealsamas, lk. 299.

liitilistele ja ühiskondlikele küsimustele, tegeldes nendega kogemi põhjalikumalt kui taktikaliste küsimustega. Ta kirjutas: „Vastikus sõjaasjanduse vastu valdas mind lõplikult, kui ma nägin rahu lähenemist. Ma selgelt kirjutasin endale ette karjääri, millele ma pidin end pühendama, karjääri, mille poole tõmbasid mind nsu maitsed ja mine loonsulikud kalduvused. Ma ei olnud kutsutud olema sõdurikus, mind tõmbas teise, võin öelda, vastupidise tegevuse poole: õppida tundma inimkõistuse liikumist, et siis töötada tsivilisatsiooni täiustamise kallal, — selline oli siht, mille ma endale püstitasin." (1

Leidkud endale uue sihi — töötada tsivilisatsiooni täiustamiseus — andus ta sellele täiesti, kuigi ta ei haaranud kohe sule järele ega hakanud oma mõtteid ja kaalutlusi kirja panema, mis toimus alles tunduvalt hiljem. Saint-Simon kirjutas oma autobiograafias: „Ma täiesti andusin temale (uuele tegevussihile — E. S.), pü-

1) Избранные сочинения I, ek. 299-300.

hendasin temale kogu oma elu; sellest ajast alates see tõõ hannas hõivama kogu minu jõu. Oma Anseerinas viibimise ülejäänud aja ma pühendasin nõõtiskluselle suurtest sündmustest, millede tunnistajaks ma olin; ma püüdsin avada nende põhjusi, ete näha tagajärgi; eriti veetles mind nende tagajärgede tundmaõppimine, mis võisid toimuda minu kodumaa jaoks."(1

Esmakordselt puutus aadellikust neskonnast pärinev noorun Anseerinas kokku uue, kodanliku elulaadiga. Ta hindas kõrgelt Anseerinas kehtestatud korda, mille üle ta kirjutas: „Me nägime, kuidas ühlaegselt kehtestati nii ühiskondlik kui ka isiklik vabadus, kuidas külg külje kõrval kehtestus nii rahvuslik heaolu kui ka ünsikisikute saatuse parandamine, kes moodustasid selle uue ühiskonna; me jälgisime, lõpuks, alalist ja ainulaadselt kiiret elaninnonna hariduse ja riknuse kasvu selles ühiskonnas."(2 Ta hindas kõrgelt ka Põhja-Anseerina kolooniate võit-

1) Избранные сочинения I, lk. 300.
2) Sealsamas, lk. 294.

lust Inglismaa vastu, mis tõi vabanemise koloniaalsest ikkest, rajades vabama arenguvõimsaluse kapitalistlikele suhetele ja elulaadile. Ta nägi Põhja-Ameerika kolooniate vabadusvõitluse tähtsust mitte ainult ameerikalastele, vaid ka teistele rahvastele. Teoses „Kirjad ameerikalasele" ta kirjutas: „Sellest momendist alates ma nägin, et ameerika revolutsioon tähistas endaga uue poliitilise eera alguse, et see revolutsioon paratamatult pidi välja kutsuma üldise tsivilisatsiooni tähtsa progressi ja lühikesel ajal toimuma suured muudatused ühiskondlikus korras, mis valitses Euroopas." 4 (1

1783. a. saabus ta tagasi kodumaale, olles vahepeal külastanud Mehhikot, kus tegi kohalikule valitsejale ettepanekuühendada kanali ahil Atlandi ookean ja Vaikne ookean, kuid neid plaane ei arvestatud ja ta lahkus.

Osavõtu eest sõjast ja ülesnäidatud tunete eest autasustati teda Püha Louis ordeniga ja tõsteti polkovnikuu au-

1) Избранные сочинения I, ln. 300.

astmesse. Jällegi algas Saint-Simonile piinavalt igavana tundur kasarmuelu, mis rõhus teda senisest teegevamana, sest muljed Ameerikast, vabadusideed, mõtted võrdsusest absolutistlikul Prantsusmaal sünnitasid tas paju kaalutlusi ja mõtteid ning üha enam teegevnes tal soov tegutseda ümmikonna hüvangens.

Ta loobus sõjaväeteenistusest ja läks rändama, külastades Hollandit ja Hispaaniat, kust saabus kodumaale peale 1789.a. revolutsiooni puhkemist. Saint-Simon ei jäänud revolutsiooni sündmuste käigus passiivsens pealtvaatajans, vaid võttis revolutsiooni sündmustest umbes kahe aasta jooksul aktiivselt osa oma kodumõisa piirkonnas.

Pühapäevadel propageeris ta kodumõisa lähedal asuvast kirikuu kantslist võrdsuse ning vabaduse ideid ja toetas revolutsioonilisi sündmusi. Kodukohas valiti ta 1789.a. sügisel koosoleku juhatajans, kus toimus kohaline munitsipaliidetide liikmete vali-

mine. Seal koosolekul võttis ta ka otsuse vastu oma krahvitiitli kaotamise kohta. Ka hiljem astus ta välja krahvitiitlite ja teiste sümüpäraste privilegide vastu. Ta koostas ja saatis Asutavale Kogule koguni nõude vaimulikkonna ja aadli privilegide kaotamise üle.[1]

Seda Saint-Simoni revolutsioonile kaasatundmist revolutsiooni sündmuste käiger algul, revolutsiooni poolt esiletõstetud iduide propagerimist ei saa pidada mitte ainult ta üllamsulsuse silmapilkseks väljapursneks, vaid tuleb öelda, et tema vabaduse ja võrdsuse pooldamise vaated kujunesid järk-järgult juba varem ja kindlustusid üha tugevamalt.

Kuid sedamööda, kuidas revolutsioon süvenes, võttes üha vägivaldsemad ja otsustavamad abinõud tarvitusele, nsuutus ka Saint-Simoni suhtumine revolutsiooni, kaldudes tema toetamimisest üha enam nõrvale. Kuninga Louis XVI tapmine ja revolutsiooniaegne terror kaugendasid ta lõplikult revolutsioonist. Saint-Simon ei ohnud

1) Избранные сочинения II, lk. 445.

kunagi kuningavõimsu vastane. Ta lootis, et kuningas suudab tegutseda nogu rahva õmsens, on võimseline teostama üleüldist heaolu.

Hiljem ta kogunu eitas oma revolutsioonilist tegevust — kaalutlusel, mitte sattuda Napoleoni ja Louis XVIII poolt kompromiteeritud olukorda.(1

Kuigi Saint-Simson ei pooldanud hiljem revolutsiooni, ei nsuutunud ta seevastu ka vana revolutsiooniaelse kona pooldajaks. Tema eesmärgiks oli küll vana sotsiaal-poliitilise korra ümberkorraldamine, kuid rahulikul teel, ilma vägivallata, veretult. Ta ei uskunud laiade rahvamasside jõusse, ei uskunud, et ühiskonna ümberkorraldustest võtavad aktiivselt osa laiad rahvamassid, vaid sümpatiseeris töösturelle kui arenevale, tugevale jõule.

Alates 1790. a. kuni 1797. a. tegeles Saint-Simson revolutsiooni ajal konfiskeeritud ja rahvusline varanduste ninsetuse all nsüügilelastud varanduste — peamiselt nsõisa- ja kirikumaade — spekulatsiooniga. Tal endal ei olnud küll-

1) Избранные сочинения II, lk. 446.

laldaselt vahendeid spekulatsiooni alustamiseks ja läks seepärast koostöole saksa diplomaadi ja finantsisti Rederniga, kel kui välismaalasel ei olnud võimalik tegutseda iseseisvalt revolutsioonilisel Prantsusmaal. Spekulatsioonist saadud tulu otsustasid nad poolitada.(1

Saint-Simon ei püüdnud, mida võiks oletada ta tegevusest, rikkuse poole mitte rikkuse enda pärast, vaid tal oli rikkuse taotlemiseks hoopis teine eesmärk. Oma autobiograafias ta kirjutas selle kohta: „Ma püüdsin rikkuse poole ainult kui vahendi poole organiseerida suur tööstusettevõte, avada täiustamise teaduslik kool, soodustada, ühesõnaga, hariduse edusamme ja riimkonna saatuse parandamist — sellised olid minu püüdluste tõelised sihid."(2

Ta kavatseski rajada Pariisis tööstusettevõte, mille ettevalmistustööd juba toimusid; kuid ta ärikaaslase Rederni tüssamine tegi Saint-Simoni kavatsustele lõpu.(3

Saint-Simoni poolt teostatud ula-

1) Избранные сочинения II, ek. 447.
2) Избранные сочинения I, ek. 91–92.
3) Sealsamas, ek. 92.

tuslikud finantsoperatsioonid tõmbasid endale aga konvendi valitsuse tähelepanu. Ta asetati kahtlaste ninsenirja ja vangistati. Vanglas viibis ta 11 kuud, vabanedes alles peale termidori riigipööret. Peale riigipöörat, 1797.a. saabus ka Redern Prantsusmaale, kes võttis kogutud varanduse endale, andes Saint-Simonile vaid tühised summad. Ärikaaslane pettis Saint-Simoni rängalt. Näinud oma ärikaaslase töelist olensust, kirjutas ta autobiograafias: „Ma eksisin selles ärikaaslases: ma arvasin, et ta astub sellelesamale pinnale, nagu ka mina, kuid nsüe tud olid väga erinevad, sest tema suundus poristele teeradadele, millede kesnel riknus püstitas oma templi, sel ajal kui mina tõusin järsule ja viljatule mäele, mille tipul kerkib üles kuulsuse altar." (1

Revolutsioon, nagu juba öeldud, võttis Saint-Simoni arvates ebaõige suuna, eriti põlastust tundis ta revolutsioonilise terrori vastu. Revolutsiooni languse perioodil tekkiski tal kindlalt mõte uuest teadusest, mis oleus

1) Избранные сочинения I, ek. 92.

suutnud inimkonna välja aidata sattunud ummikust. Juba Anseurinas viibimise ajal esinesid tal nõõtted, sellal veel küll segasel kujul, kuidas võiks inimkond leida õnne, kuidas viia edasi inimkonda progressitul. Ka vangistuse ajal oli ta tõenäoliselt tegev mitmete probleemide üle nõõtisklemisega. Järk-järgult, ikka selgemalt ja kindlamalt kujunesid tal nõõtted uuest teadusest, mis näitaks inimkonnale tee uue sotsiaalse süsteemi poole, aitaks välja pääseda inimkonnal sattunud ummikust. Peale Rederni saabumist Prantsusmaale ja äritegevuse lõpetamist ta otsustaski asuda sellise teaduse väljatöötamisele, kuid leidis, et tal ei ole selleks veel küllaldaselt teadmisi. Ta asuski oma teadmiste täiendamisele, esmalt loodusteaduste alal.

Oma autobiograafias ta kirjutas: „Niipea, kui ma lõpetasin temaga (Rederniga – E. S.), ma nõõtlesin luua uue tee inimnõõistusele – füüsilis-poliitilise tee... See algatus nõudis ettevalmistustöid; ma pidin alustama füüsiliste teadmiste tundmaõppimisega..."(1

1) Избранные сочинения I, ск. 92.

XVIII saj. lõpuaastail tegid loodusteadused ja täppisteadused suuri edusamme, millele aitasid kaasa ka mitmed prantsuse teadlased. Nii avaldati trükis mitmed tööd füüsika ja matemaatika alalt nagu Laplace'i „Maailmasüsteemi esitus" 1796. a. ja „Traktaat taevamehaanikast" 1799. a, alustas ilmumist Monge'i „Kirjeldav geomeetria", Cuvier biolvogilised uurimised jt.

Oma õpingute alguses kavatses Saint-Simon tutvuda loodusnähtustest lihtsamatega, uurida anorgaanilise looduse maailma ning hiljem minna üle enam keerulisemate nähtuste juurde — orgaanilise looduse tundmaõppimise juurde.(1

Umbes kolm aastat külastas ta, sel ajal füüsika ja matemaatika õpetamise poolest kuulsaid Poliitilise kooli loengud, külastas biolvogiliste teadmiste omandamise sihiga 1801. a. Meditsiinilist kooli jne.

Oma teadmisi täiendada ei tahtnud ta mite ainult raamatukogudes, töötades raamatute kallal, vaid

1) Избранные сочинения II, ln. 452.

kuulas õpetlaste loenguid, astus nendega isiklikult kontakti, vestles nendega, uuris nende mõisteise avaldusi. Ta andis mitmetele õpetlastele rahalist toetust, rajas tasuta kursusi, laskis trükkida teaduslikke töid jne. Saint-Simonil pole mitte lihtsalt huvi ja armastus õpetlaste vastu oma teadmiste täiendamiseks, vaid õpetlastele oli määratud silmapaistev koht tema poolt väljatöötatud sotsiaal-poliitilises korras.

Selle ajajärgu üle ta kirjutas: „Ma tarvitasin ära oma raha teadmiste omandamiseks; rikkalik kostitamine, hea vein, palju tähdepanu professoreile, kelledele nsu rahakott oli alati avatud, pakkusid nsulle kõiki võimalusi, milliseid ma ainult võisin soovida." (1

Saint-Simon ei leppinud vuel nende võimalustega teadmiste omandamise alal. Ta arvas, et isiklik, intiimne läbikäimine õpetlastega annab palju paremaid tulemusi. Intiimse seltskonna loomiseks kavatses ta avada salongi ning mõtiskles

1) Избранные сочинения I, ek. 93.

seejuures heast, kasvatatud, peene käitumisega, külalislahkest salongi perenaisest ja ta abiellusni. Abiellumist luges ta vahendiks oma teaduslikku sihi saavutamisel.

Sel ajal ta tutvus madam de Staëli teosega „Kirjandusest tema suhtumisel ühiskondlikesse asutustesse." Autori mõningad vaated, nagu teaduste osatähtsuse suur hindamine ühiskondlikus elus, vaated inimseste täiustumisele jne. tundused Saint-Simonile lähedastena tema vaadetele.[1] Talle tundus seepärast madam de Staël lähedase isikuna ja ta otsustas temaga tutvuda. (Madam de Staël (1766–1817) on revolutsivoniaja silmapaistev prantsuse kirjanik, kaitstes oma teostes revolutsivoni ja pooldades loomsuline vabaduste põhimõtet. Oma päritolult on ta Louis XVI ministri Neckeri tütar.). Ta lahutas end oma alikaasast ja sürdus Genfi, kus madam de Staël tookord elas. Madam de Staël polnud aga nõus Saint-Simoniga abielluma.

Genfist lahkunuse järele sürdus Saint-Simon reisima, külastades Inglismaad ja Saksamaad. Ta reisi sihiks oli teada saada, kas neil mail õpetlased töötavad selles suunas, kuhu tema ise kavatses suunduda

1) Избранные сочинения II, ek. 453–454.

Inglismaal õpetlased tema vaadete järele ei tegelenud uue teaduslikku süsteemi loomisega. Saksamaal teaduse oli veel lapselas, oli üles ehitatud müstilistel seisukohtadel, kuid seal otsisid õpetlased teaduse jaoks õiget tud, tud, mille leidmise järele ta arenens küresti edasi. (1

Üha tugevamini kindlustus Saint-Simonil mõte, et ainult tema on kutsutud uue sotsiaalse korra loojaks, mis peab Inimkonna välja viima satunud ummikust ja aitama tal saavutada õnne.

Genfis viibimise ajal 1802.a. kirjutas ta oma esimese teose „Genfi elaniku kirjad kaasaeglastele." Saint-Simoni kirjanduslik tegevus algaski 1802.a. ja langes suga kokku majanduslikku viletsuse ajajärguga tema elus. Tal oli omandatud sellens ajaks rikkalikult isiklikke poliitilisi ja majanduslikke kogemusi; ta vaimsed uldused ning teoreetilised teadmised võimaldasid tal ühiskondlikust elust kogutud tähelepanemist teha filosoofilisi üldistusi ja rajada uue sotsiaalse õpetuse. Ta kirjanduslik tegevus kestis 23 aastat — kuni 1825.a.

Oma esimeses teoses „Genfi elaniku kirjad kaasaeglastele" on Saint-Simon püüdnud üldistada oma teadmisi mitmete teaduste alal. See teos si-

1) Избранные сочинения I, ск. 94.

saldab, kuigi vul õige üldisel kujul, peaalgu kõik autori põhilisid idud, mida ta järgnevais teostes põhjalikumalt esile tõi. Autor lõpetas tiose mõttega, et on vaja ühendada teadused inimesest, ühiskonnast ja teadused loodusest ühe üldise sidemega, millens pidi tema arvates olema gravidatsiooni seadus. Teaduste vajalik ühendamine ühe üldise iduga oli tema teoste üks peamisi ideid.

Varasemate aastate luksuslik eluviis ja rändamine võtsid Saint-Simonilt tema viimase varanduse ning ta pöördus Saksamaa reisilt Pariisi ilma igasuguste elamisvahenditeta ning alustas töö otsimist. Mõne aja pärast ta leidiski teenistuskoha pandimajas, kus töötas 10 tundi päevas 1000 frangilise aastase töötasuga. Sellest perioodist ta kirjutas: „Ma tegelesin sellega 6 kuu jooksul (töötamisega pandimajas — E.S.); nsu isiklik töö toimus öösiti; ma kõhisin verd, nsu tervis asus kõige viletsamas olukorras, kui juhus ühendas mind ainukese inimesega, keda ma võin nimetada oma sõbraks." (1

1) Избранные сочинения I, ch. 97-98.

See inimene oli 1790–1797.a Saint-Simoni jenres töötanud teener Diard, kes võttis Saint-Simoni enda jeunde elama ja aitas teda materiaalselt. Jääb teadmata, millega tegeles sel ajal Diard, et ta suutis ülal pidada Saint-Simoni ja katta ta küllaltki suured kulutused teoste trükkimisel.

1808.a. lõpetas Saint-Simon oma teise töö „Sissejuhatus XIX sajandi teaduslikele töödele," milles ta arendas edasi oma esimese teose põhilisi vaateid, rõhutades mõtet teaduste ühendamisest ühe üldise ideega, andis ülevaate inimkonna arengu ajaloost, mida täpsustas hilisemas teoses „Teaduse ülevaade inimsesest." jne. Ta rõhutas, et inimese mõtte areng läheb usult teaduse poole, teismilt füsitsismile. Inimene ühendas primitiivsel arengu astmel teda ümbritseva looduse kõiu nähtused jumalate tegevusega. Edasi arenedes inimkond ühendas looduse nähted ühe jumala ideega. See viimane seletusviis pidi aga asenduma puhtalt füüsilise seletusega – st. füsitsismiga, mis pidi saama nii inimelu kui ka loodusnähtuste seletamise aluseks. Saint-Simoni arvates inimkond pohnud vul niipalju arenenud,

et võiks füsitsismi teha üldisens maailmavaateks. Antud oludes füsitsismi muutmisens üldisens maailmavaateks, pidi ta võtma senini eksisteerinud religiooni põhimõtetest uue, erineva, religioosse iselvomu, mis tähtsa momendina esines põhimõte — nõik inimsesed peavad tõõtama.

Saint-Simon laskis trükkida selle teose ja andis ta mitmetele õpetlastele tutvumisens, et nad ühelt poolt arvustaksid seda teost ja avaldaksid oma seisukohad; teiselt poolt ta püüdis neid ise suunata teaduslikul alal füüsilis-poliitilisele teele. Ta uuistas noguni kiostööst silmapaistvate õpetlastega sellel alusel, et tema olens neid suunanud ja juhtinud.[1] Õpetlased aga ei pööranud tema tööle tähelepanu. Saint-Simon leidis ka isi oma töös rea puudusi ja lõõbus tema muügile laskmisest, kuigi oli juba trükitud. Sama saatus tabas ka tema kaht järgmist tööd „Kirjad Pikkuste bürooli" 1808. a. (kus ta jällegi kõneles vajadusest luua uus teaduslik süsteem) ja „Uus entsüklopeedia" 1810. a., milles ta avaldas mõtte, et XVIII sajandil (peamiselt D'Alambert'i ja Diderot'poolt)

1) Аннекштейн, lk. 44.

koostatud entsüklopeedia pole mitte entsüklopeedia, vaid ainult sõnaraamat, sest seal ei ole ühendatud ühe üldise sõdemsega kõiki teadusi. XVIII sajandil kirjutatud entsüklopeedia ülesandeks oli purustada feodaalne ja teolvogiline süsteem, XIX sajandi entsüklopeedia pidi aga aitama rajada teaduslikku ja tööstuslikku süsteemi.

Õpetlased ei pööranud ka nendele teostele tähelepanu, sest nad olid enamuses allutatud mõttele Napoleoni kõikvõimsusest ja pidasid rumalusens teoriat, et maailmas arenevad nähtused sõltumatult ünsikute isikute tahtest. Teiselt poolt mõjus paljudele õpetlastele peale termidori riigipööret saabunud reaktsiooniaeg ja nad lvobusid sennumast poliitilistesse küsimustesse. (1

Vaatamata ebaõnnele teaduslikku töö alal ja majanduslikult väga raskele olukorrale (1810.a. suri ta toit- ja Biard), jätkas ta töötamist vuel suurema energiaga, omas üha enam usku oma kutsumusse ja lvotis saavutada edu. 1812.a. kirjutatud autobiograafili-

1) Ахенкиттсйне, ek. 45–46.

ses katkendis ta kirjutas: „Naat, juba kaks nädalat ma toidan end leiva ja veega, töötan ilma tuleta; ma kõik müüsin ära, kaasa arvatud ka oma riided, et tasuda väljaminekuid oma tööde ümberkirjutamisel. Kirg teaduse ja ühiskonna hüvangu poole, püüe leida viis hirmsa kriisi lõpetamiseks rahulikul tul, mida elab üle kogu Euroopa ühiskond, juhtisid mind sellise vajaduseni. Seepärast mina, mitte punastades, võin tunnistada end vaesuses viibivaks ja paluda abi, mis on vajalik minu töö jätkamiseks."(1

Saint-Simon ei pidanud tõlpoolest alandavaks ega häbiväärseks paluda toetust oma endistelt tuttavailt, kedra ta varem ise abistas. Tuttavaist aga ainult mõned andsid talle vähest abi.

Hoolimata raskest olukorrast valmis 1813. aastaks kaks tööd: „Teaduse ülevaade inimsesest" ja „Töö gravidatsioonist". Saint-Simon ei trükkinud kumbagi teost, vaid levitas neid mõnedele õpetlastele käsikirjadena. Need teosed, nagu ka eelmised, pole tal lõpetatud ega terviku-

1) Избранные сочинения I, ск. 104.

likud, vaid õigemini aissult artiklite programmid, sageli fantastiliste nõnedena. Ta peamine mõte oli ühendada teadused ühe — gravidatsioni-sidemega ja muuta positiivseiks.

Peüdes tõmmata na valitsuse tähelepanu oma töödele, saatis ta valitsusele „Töö gravidatsioonist" pealkirja all „Vahend sundida inglasi tunnustama meresõidu vabadusi," sest sel ajal oli aktuaalne kontinentaalblokaadi küsimus. Sellele tööle ta lisas jeunde kirja, kus tegi Napoleonile ettepaneku, avaldada dekreet, mille järele Euroopa ühiskonna ümberkujundamise projekti paremale autorile antakse 25 miljonit franki. Kõik maanera elanikud, kes aga soovivad, võivad esitada oma ümberkorraldusе kava kolmes eksemplaris konkursile. Igast esitatud tööst tuleks anda üks eksemplar Napoleonile, teine Inglismaa valitsejale ja kolmas Austria printsile tutvumiseks, kes siis koos hindaksid esitatud tööd (või kahe viimase loobumisel üritusest Napoleon ühsinda) ja leiaksid neist parima, mille autorile antakse preemia.(1

1) Избранные сочинения I, ек. 209–210.

Saint-Simon soovis saada ise selle preemia nagu vastusena valitsusele saadetud töö eest. Ta selline utopistlik vaade valitsejale kui ühiskonna ümberkorraldamise projektide konkursi korraldajale jäi ainult unistuseks. Imperaator Napoleon jäi kurdiks Saint-Simoni nõuandele.

1814.a. tutvus Saint-Simon Augustin Thierry'ga — tulevase andeka ajaloolasega, kes oli vaimustatud Saint-Simoni vaadetest. Juba samal 1814.a., andsidki nad koos välja brošüüri „Euroopa ühiskonna reorganiseerimisest." See oli esimene Saint-Simoni teos, kus ta kirjutas poliitilistest küsimustest ja oli uue epohhi rajaja autori loomingus. Seniki tegeles ta peamiselt loodusteaduslike ja filosoofiliste küsimustega; nüüd hakkas ta käsitlema ka poliitilisi ning ühiskondlikke probleeme — temast saigi tööstuse kaitsja ning tööstusliku ühiskonna huvide soosija. Teos „Euroopa ühiskonna reorganiseerimisest" valmis 1814.a. oktoobris, seega ajal, mil toimus Vüki kongress. Selles teoses autor soovitas moodustada Euroopa riikidest föderatsioon. ühise parlamen-

diga, mis hoidks ära ühiskondlikud vapustused ja revolutsioonid. Julgelt esines mõte, et Viini kongress pole suuteline midagi voorganiseerima, sest temas pole esindatud mitte rahvaste, vaid valitsejate huvid.

See töö tõmbas endale juba tähelepanu oma originaalse mõttega — liidust Englismaa ja Prantsusmaa vahel. Ühed arvasid, et selle mõtte autor on kaotanud mõistuse, teised nägid temas ainult Englismaa spioonid, kuid kolmandate arvates võis sel kavatsusel olla ka tulevikku.(1

Saint-Simoni materiaalne olukord hakkas paranema. Ta tõmbas endale oma vaadetega tööstuslikust korrast tööstürite tähelepanu, kelledest mitmed andsid talle abi ja osa neist muutus koguni tema õpilasteks.(2

Toetuse abil oli võimalus Saint-Simonil lasta trükkida oma töid, mis ilmusid almanahhidena ja kogumikena. 1817–1818. a. ilmus neli kogumikku üldise nimetuse all: „Industria, või poliitilised, moraalsed ja filosoofilised

1) Аннекштейн, ек. 70-71.
2) Избранные сочинения II, ек. 460.

arutlused kõikide ininseste huvides, nes andused kasulikele ja iseseisvatele töödele."

Nendesse kogemikesse paigutatud tõist kõige silmapaistvamad olid „Kirjad anseeriklasele" ja „Vaade omandile ja seadusandlusele." Teoses „Kirjad anseeriklasele" ta kõrvutas Prantsusmaa ja Põhja-Anseerika Ühendriikide riigikorda ning ülistas viimast. Ta keskendas tähelepanu tvodangu vabadusele ja sellelt seisukohalt määras kindlaks ühiskondliku korra olemuse. Valitsuse ülesandeks pidi olema tööstusele igasugune kaitse organiseerimine, üldise töö kohustuse läbiviimine jne.

1819.a. ilmus kogumik „Poliitik," kus väärib eriti tähelepanu väike teos „dlöistujutt." Selles teoses jagas Saint-Simon Prantsusmaa elanikkonna kahte rühma: 1) õpetlased, teadlased, kunstnikud, töösturid, käsitöolised it., nes olid riigile kasulikud ja

2) kuninga sugulased, krahvid, printsid, kõrgemad ansetnikud it. riigile kahjulikud parasiidid.

Varasemais teoseis mitte kusagil Saint-Simon ei rõhutanud nii tuavalt vahet ühiskonnale kahjuline ja kasuline ini-

inimseste üle kui siin.

Seda-teost olens võimud kasutada materjalina Saint-Simoni andmiseks kohtusse, kuu kuninga solvajat. Saint-Simoni kohtusse andmiseks kasutati ära 'Berry' hertsogi tapmine, süüdistades teda kui tapmise moraalset asjaosalist ja kuninga perekonna solvajat.[1]

Selle olukorra kasutas Saint-Simon ära oma poliitiliste vaadete esitamiseks kirjutises „Kirjad hänadele kohtu esistujatele." Siin ta avaldas mõtteid sellest, et kuni Louis XIV juhtisid Bourbonid õiget poliitikat, toetades kogukondi feodaalide vastu. Kuningad hannasid aga soosima aristokraate rahva toetamise asemel. Sellise poliitika tule mõusena puhkeski 1789. a. revolutsioon ja Louis XVI tabas hirmus saatus. Ta andis mõista, et valitsejatel on vaja muuta oma suhtumist rahvasse.

Teoses „Stuardid ja Bourbonid" 1822. a. ta kõrvutas Inglise ja prantsuse revolutsioone ning mõlema maa valitsejate kodasid.

1821. a. ilmus teoste kogumik „Tööstusli-

1) Аннекштейн, lk. 83.

kust süsteemist", kusta esitas oma vaated tööstuslikku süsteemi kohta.

1822. a. halvenes tunduvalt Saint-Simoni materiaalne olukord. Paljud abistajad pööravad talle selja lüga radikaalsete vaadete tõttu. Hingelise depressiooni olukorras sooritas Saint-Simon 9. III 1823. a. enesetapu katse, kuid püstoli lask ebaõnnestus, ta jäi ellu, kaotades ainult parema silma.

Sel sündmus sundis tema vaatud tundraid ja pooldavaid ringkondi pööramа enam tähelepanu vanale kirjanikule.

Kaas viimast eluaastat mööduvad Saint-Simonil täielsti viljakaina. 1823-24. a. valmis teos „Tööstuerite katekismus", kus kõneldakse industriaalsest süsteemist. Saint-Simoni abistasid ta õpilased, esiti auguste comte – tulevane positivismi rajaja. 1825. a. ilmusid „Kirjanduslikud, filosoofilised ja tööstuslikud arutlused" ja viimane teos „Uus kristlus."

Saint-Simon suri 19. V 1825. a. ümbritsetuna oma õpilastest. Vel enne surma oli ta tegeverses nõtisklemisega, kuidas taiendada oma teaduslikku süs-

teemi. Ja viimased sõnad olid õpilastele: „Pidage meeles, et suure asja teostamiseks on vajalik kirglik innustus... Minu elu kõigi tööde sihiks oli luua kõige laiemad võimalused ühiskonna kõigile liikmetele nende võimete arengeus... Ja sel mõtsendil ma võin öelda teile: saabub aeg, kui teie ühendatud jõupingutusi peab kroonima suurim edu..." (1

---

1) Избранные сочинения II, ск. 463.

3. Saint-Simoni filosoofilised vaated.

„Kogu filosoofia, eriti uuema, suurens põhiküsimusens on küsimus mõtlemise ja olemise vahekorrast", kirjutas F. Engels oma teoses „Ludwig Feuerbach ja klassikalise saksa filosoofia lõpp." (1

„Vastavalt sellele, kuidas nad vastasid sellele küsimusele, jagunesid filosoofid kahte suurde leeri. Need, kes väitsid, et vaim oli olemas enne loodust, kes eeldasid küsiis lõppens ühel või teisel kujul maailma loomist ... moodustasid idealismi leeri. Need aga, kes pidasid primaarsens loodust, kuuluvad materialismi mitmesugustesse koolkondadesse." (2

Millisele vaatekohale jäi Saint-Simon filosoofia põhiküsimuse — mõtlemise ja olemise vahekorra suhtes; on ta oma filosoofilistelt vaadetelt idealist või materialist?

Millisena kujutas endale Saint-Simon ette universumit? Ta kirjutas:

---

1) F. Engels, Ludwig Feuerbach ja klassikalise saksa filosoofia lõpp, Tallinn, 1946, ek. 15.
2) Sealsamas, ek. 17.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

„Universum koosneb igaühe jaoks meist kahest osast: üks (osa – E. S.) – see olen „Mina" igaüks meist ja teine – see, mis asetseb väljaspool seda „Mind." Ma nimsetan suuremat osa suurens maailmaks ja väiksemat osa – väikesens (maailmaks – E. S.)."(1

Nii eksisteris Saint-Simoni arvates kaks maailma. Ühe – väiksema – moodustas konkreetne isik „Mina", kuna suure maailma moodustasid kõik universumi osad, mis asetsesid väljaspool seda väikest maailma, väljaspool „Mind." Suur ja väike maailm ei eksisteerinud mitte teineteisest isoleeritult, vaid olid vastastikuses sõltuvuses. Need kaks maailma olid omavahel sarnased, eri nedes ainult mõõtudes ja kestvuses.

Kas inimsese on võimeline tunnetama reaalselt eksisteerivat maailma? Sellist küsimust otseselt Saint-Simon ei püstitanud, kuigi kõneles mitmel pool inimmõistuse piiratusest, öeldes näit.: „Inimmõistuse jõud on äärmiselt piiratud, nii et tema tähelepanu kurnatakse asjade vaatlemisega alati ühelt ja sa-

1) Избранные сочинения I, ст. 242

malt vaatekohalt, ja ainuke vahend ta edusammude küirendamiseks — on nsuuta nsõtte suunda."(1 Järelikult selleks, et välja pääseda nsõtte piiratud seisukohalt, oli vaja vaid sooritada ühtt — nsuuta nsõtte suunda.

Ta oli arvamisel, et olukordi ja nähtusi õpitakse tundma kahel tul: aprioorselt (kogemusest sõltumatult) ja aposterioorselt (kogemuse kaudu, katse tul). Esimest nsuetodit ei saa kasutada täpseks faktide kindlaksmääramiseks või avastamiseks. Teise nsuetodi rakendamise kaudu soodustatakse uute faktide avastamist ning esemete tundmaõppimine on suunatud täpselt kindlatel nähtustel.(2 Õpetlased andsid ülekaalu kord ühele, kord teisele nsuetodile, Saint-Simoni arvamise järele seiskes õige nähtuste tundmaõppimise tee mõlema nsuetodi rakendamisel. Ka universumit sai tema arvates tundma õppida kahel viisil. Inimene võis universumit õppida tundma 1) väike-

1) Избранные сочинения I, ek. 179.

2) Scalsamas, ek. 215.

ses maailmas ja 2) suures maailmas. Universumi tundmaõppimise need kaks viisi aga omavalul erinesid.

„Me tajume suurt maailma peaasjalikult ta tegevuse kaudu ümbruskonnast tsentrumisse, aga väikest — ta tegevuse järele tsentrumist ümbruskonda. Universumi tundmaõppimise esimesel juhul on tundmaõppimine aposteriorselt, aga teisel (juhul — E. S.) — apriorselt."[1]

Kui inimene õppis tundma iseennast, õppis ta ka tundma samal ajal kõiki teisi inimesi, sest väikesed maailmad (isikud) olid kõikide täktsamate küsimuste suhtes sarnased. Inimene, kes oli iseennast õppinud tundma, oli talunud nii kasulikke kui ka kahjulikke nähtusi ja olukordi enda suhtes ning nõis oma üldisteste kaudu jõuda üldise harmoonia juurde. Ka filosoofia ülesandeks pidi olema inimeste juhtimine üldise harmoonia juurde. Filosoofia ülesandeks oli esmalt väi-

1) Избранные сочинения I, lk. 243.

kese maailma tundmaõppimine, kuid ta ei võinud põlata ka suure maailma tundmaõppimist, sest nad mõlemad aitasid teineteist.[1]

Saint-Simon oli veendunud, et suure maailma üle valitses üks hingestatud põhjus, sellest ta tegi järelduse, et ka väinest maailma valitseti samsuti hingestatud põhjuse poolt.[2]

Tunnistada maailm valitsetavaks hingestatud põhjuse poolt — polnud midagi nsuud kui kõrgema võimsu, jumala, eksisteerimise tunnustamine.

Kuidas tevvis universum? Sellele küsimusele pole Saint-Simon otseselt oma tähelepanu jühtinud. Talt pärines küll mitmeid vihjeid seoses teiste küsimustega ka universumi kujunemise kohta, nagu väide „... kogu universum on loodud inimese jaoks."[3] Järelikult pidi olema kuigi, kes lõi maailma, pidi eksisteerima kuigi, kes lõi materia, millest koosnes maailm. Tunnistanud hingestatud põhjuse valitsemist universumi üle, suga jumala eksistentsi, tuli väga, et mar-

1) Избранные сочинения I, lk. 243.
2) Scalsamas, lk. 254.
3) Избранные сочинения II, lk. 295.

ilm oli loodud na tema poolt. Tenkinud maailm oli allutatud arengu seadusele; ta arenes, täienes, kuni viimaus hukkub (vähemalt nsein planet). Planeedi hukkumine saabub omapärasel tul, sest Saint-Simoni vaadete järele maakera omas kalduvuse kuivada. Ta põhjendas seda sellega, et tüstest maakera osadest varemalt oli asustatud Aafrika, kuid Saint-Simoni eluajaus oli Aafrika tunduvalt nsuutnud oma geograafilist ilnset kuivamise tagajärjel, kuna kõrbede alad järjest laienesid. Laienesid ja nõtsid üha ulatuslikuma ilnse samsuti na Aasias kõrbede alad. Euroopa kontinendi osas kuivamise näiteid töi ta Hispaaniast ja Sansamaalt, kus nsetsad kahanesid ja jõgede vurohnus vähenes. Nii ennustas ta inimsoo lõppu planeedi kuivamise tagajärjel, mille tulnsusena na planet ise pidi hukkuma.[1] Niisiis maturia poll igaiene, vaid loodav ja kaduv.

---

1) Избранные сочинения I, ln. 257.

Pöörates tähelepanu iniinsesele, tuleb jõuda selgusele: kuidas kujuneksid iniinsese mõted? ellis on mõtete kujunemise aluseks?

Saint-Simon arvas „... meie ideed on kahesugused, kuid nad omavad üldise päritolu: meie aistingud."[1] Kust pärinevad aga meie aistingud? „Asi on selles, et meie aistingud tekivad ühe ja sellesama põhjuse tulemusena. Väliste esemete mõju meie isiksusele ja iseäranis, meie tunnetele sünnitab ühed aistingud, sellal kui sisemise elulise jõu tegevus (esinedes varjatud jõuna) tänu mõjule, mida ta tekitab meie organeile ja meie tunnetele, tingib teiste aistingute moodustamise. Ühed (aistingud — E. S.) lähtuvad meie olemise perifeeriast ja suunatakse tsentri poole, teised lähtuvad keskpunktist ja siit levivad perifeeriasse. Esimesed oma olemuselt on aprivorsed, samal ajal kui teised — on aposterivorsed."[2]

Aistingute päritolu oli suga tema arvates kahesugune — ühed pugeldasid

1) Избранные сочинения I, lk. 215.
2) Sealsamas.

välist maailma, teised – sisemise elulise jõu tegevust. Esimesel juhul aistingute tekkimisele antakse materialistlik seletus, teisel juhul aga idealistlik alus. Marksistlik-leninlik seisukoht aistingute ja üldse mõtlemise suhtes on teaduslikult formuleeritud Lenini poolt järgmiselt: „Olemise vormse ei või mõtlemine kunagi ammutada ega tuletada iseenesest, vaid ainult välismaailmast... Põhimõtted ei ole mitte uurimise lähtepunktiks..., vaid selle lõpptulemus; neid põhimõtteid ei rakendata loodusele ja inimajalvole, vaid nad abstraheeritakse neist; mitte loodus ega inimkond ei korraldu põhimõtete järgi, vaid, vastupidi, põhimõtted on õiged ainult sedavõrd, kuivõrd nad vastavad loodusele ja ajalvole." (1

Saint-Simoni vaatekohtade jäärle ideede alusens olid aistingud, inimese teadmised olid aga aistingute poolt tekitatud mõtete read. Seega juba oma tekkimisest alates teadus oli jagatud kahte ossa, mis omavahel temdu-

1) V. I. Lenin, Materialism ja empiriokrititsism, Tallinn, 1946, lk. 30.

valt erinevid. Ühtteaduste osa nüüd nimetatakse organiseeritud kehade füüsikaks, teist organiseerimata kehade füüsikaks, mis kandsid oma tekkimise juures astronoomia ja meditsiini nime.(1

Edasi ta kõneles, et on kerge katseliselt tõestada ning veenduda, et osalised või üldised mõisted, mis on omased sellele või teisele idele, ei või kaduda: „... üldise või osalise mõiste loomus, mis on omane mingisugusele idele, mitte kunagi ei või kaduda. Millise osalise iselvomu mõie ka ei annaks ühtedele mõistetele, ta mitte kunagi ei saa olla identne teiste (mõistete – E. S.) esialgse osalise iselvomuga ja esimeste üldistus mitte kunagi ei võrdu üldistusega lähtudes teistest; siit järgneb, et idee, mida õpitaase tundma aposteriorselt, peab olema uuesti läbi mõeldud, et saada täielikult aprioorne iselvom ja vastupidi."(2

Niisiis pidid Saint-Simoni arvates eksisteerima nii aposterioorne kui ka aprioorne mõtlemis- ja uurimisviis, mille tarvitamine koos oli võimseline

1) избранные сочинения I, lk. 219.
2) Sealsamas, lk. 216.

kõige paremini esile tooma eksisteriva tõe. Ta püstitas kindla demarkatsiooni liini aprioorse ja aposterioorse üldistuse vahele. Ta oli arvamisel, et eksisteerib rida nähtusi, mida saab tunnetada ainult aposterioorselt ja teine rida nähtusi, mida saab tunnetada ainult aprioorselt; organiseerimata kehade füüsikat õpitakse aposterioorselt tundma, organiseeritud kehade füüsikat aga aprioorselt. Selles seisnes ka erinevus, mille alusel jagati meditsiin ja astronoomia teaduse eri liikidesse.[1]

Tulles tagasi aistingute tekkimise juurde, tuleb ülda, et Saint-Simon ei piirdunud ainult aistingute tekkimise ühelaadse seletusega, vaid käsitles nende hujuinemist pisut hiljem hoopis teiseilmselisena. Ta kirjutas „... meie närvisüsteemi eluvedelikke hingamise tegevus (mis on aistingute peamine põhjus) ilmneb alati väljahingamise ja sissehingamise kujul; esimene on meie passiivsete aistingute, aposterioorse tegevuse ja tunnetuste põh-

1) Избранные сочинения I, ек. 216–217.

juseks, mis on omandatud mõle poolt organiseerimata kehade füüsikas, aga teine, sissehingamise, — on mõle aktiivsete aistingute, aprioorsete tööde ja edusammude alal organiseeritud kehade füüsikas mõle progressi põhjus." (1

Seega tõestas Saint-Simon, et subjektiivse põhjus oli mõlemal juhul aistingute kujunemise aluseks, mitte aga mõeid ümbritseva maailma esemete peegeldus mõle mõeleorganeile. Sel juhul välismaailma esemed olid aistingute komplekseid, kujutelmad. „Tuleb välja," nagu kirjutas Lenin E. Machi vaadete üle, „et aistingute komplekse abil mina ... aistin aistingute komplekse." (2

Kuidas on kujunenud elav loodus? Sellele küsimusele Saint-Simon tähelepanu ei pööranud. Saint-Simoni tõekspidamised — jumala eksisteerimise tunnistamine, materia tekkimise ja kadumise mõistmine — annavad alust järeldusele, et elav loodus on tekkinud kõrgema looja — jumala — tegevuse läbi.

Milline erinevus eksisteerib inimese ja looma vahel? Ta hinjutas selle kohta:

1) Избранные сочинения I, lk. 220.
2) materialism ja empiriokrititsism, lk. 33.

„Esimesed ruimesed mõistuslikult üle-tasid teisi loomi aikult nüvõrd, nüvõrd su oli nende organisatsiooni üle-oleku otsene tagajärg." (1 Põhjalik erinevus ruimese ja looma vahel süsnes tema arvates selles, et ruimene osas rääkida. Omapärane oli ta vaade, et „... kõne ei ole ruimorganisatsiooni otsene resultaat," seega ta ei ole ruimeste omavaheline suhtlemise produkt, vaid nagu kõrgemalt poolt ruimestele ansetatud kindel omadus. (2

Väga tähtsa positsiooni ta andis ruimmõistuse — idude — arengule. Inimmõistuse, teadmiste arenemine oli tal afalso progressi põhitegurius. Iga afalvolise epohhi pidi looma tema vaadete järele aikult üks ruimene, sest mitme ruime vaated ei saa anda ühtset kontseptsiooni Ka tulevane — Saint-Simoni enda poolt loodav — uus positiivne epohh saab olla rajatud aikult ühe ruimese poolt.

Positiivse süsteemi jeunes: „Saab kehtestatud, et organiseerimata kehades tahkete elementide tegevus domineerib muutuvate (molekulide E. S.) tegevuse üle,

1) Избранные сочинения I, ek. 164.
2) Scalsamas, ek. 153.

aga organiseeritud kehades muutuvate (molekulide tegevus — E. S.) on tegevam tahkete tegevusest. Universumit juba ei tule endale ette kujutada koosnevana kahest erinevast olemusest — moraalsest ja füüsilisest."[1]

Saint-Simoni vaatelt nii loodusnähtustele kui ka ühiskondlikele nähtustele läbis idealistlikku monismi põhimõte, mida ta ise nimetas füsitsismiks, st. et üks põhjus oli kogu füüsilise ja moraalse maailma alus.

Teadus inimesest tuli rajada tema vaadete järele füsiolvogiale; selle sõna laiemas mõttes s.o teadus, mis hõlmas ka psühhilisi nähtusi. Füsiolvogiat tuli tundma õppida sellesama meetodi abil, mille abil õpitakse tundma ka teisi nähtusi füüsilistes teadustes.

Filosoofia oli Saint-Simonile teaduse üldistest mõistetest. üldise teaduse, st. filosoofia osadena, eksisteerisid osalised teadused. Kui osalised teadused olid oletuslikud, oli ka üldine teadus oletuslik. Filosoofia mem-

1) Избранные сочинения I, ск. 257.

tub siis positiivsens, mei on nsemtuenud positiivseins kõin osalised tradused. „See tuleb siis, mei füsiolvogia ja psühholvogia on rajatud fantide vaatlustel ja uurimistel, sest ei ensisturi nähtust, mis ei oleks kas astronvomiline, või keemiline, kas füsiolvogiline, või psühholvogiline. Võib seepärast endale kujutada ette aega, mei filosvofia, mida õpetatanse kvolides, saab positiivsens."(1 Sellest järeldub, et ainult seljuhul nsemtub üldine tradus positiivsens, mei osalised tradused on rajatud vaatlustel ja uurimistel ning pole enam oletuslikud.

Sokratese kõne kaudu Saint-Simon avaldas mõtte: „Sellens et universumis ensisturins selline insetore kord, mida nsei temas jälginse, on vaja, et teda valitsens üksainus põhjus," millens Sokratesel oli jumala idee.(2 Saint-Simon leidis: „Mei tradmiste üldine süsteem tuleb ümber kujundada; ta tuleb rajada usul, et universum valitsetanse ühe nsemtumatu seaduse poolt. Kõin raken-

1) Избранные сочинения I, ek. 149.
2) Sealsamas, ek. 240 – 241.

duslikud süsteemid: usuline, poliitiline, moraalne, tsiviilseadusandlus — saavad nõustuma nsiie teadmiste uue süsteemiga."(1 Sellens uuens ühendavaks sidensens teaduste vahel pidi olema gravidatsiooni seadus, mis pidi asendama jumala idee. (Hiljem Saint-Simon loobus sellest vaatest ja läks täiesti usulis- nsüstilisele seisukohale — uus kristluse õpetuse juurde, mis pidi saama tema poolt kujundatavas tulevases ühiskonnas tähtsa koha.) Esinsene pole aga viimasega vastuolus, sest gravidatsiooni seadus „... pole midagi nsuud, kui idee nsuütmatust seadusest, mille järele jumal valitseb universumit."(2 Gravidatsiooni seadust tuleb vaadelda kooskõlastatuna jumala seadustega seepärast „... et mitte astuda vaese klassi ebausu ettekujutlustega vastuollu, mis hariduse ja mõistuse puudumise tõttu ei või tõusta suurte abstraktsete ideedeni."(3

Saint-Simon leidis, et teo-loogidele oli jumala idee seesama, mis füüsikutele gravidatsiooni idee ja ninse-

1) Избранные сочинения I, ek. 200.
2) Sealsamas, ek. 268.
3) Sealsamas, ek. 279.

tas viimast „üldisteste üldisteseks"[1]. Ta soovitas võtta ka filosoofia kursuse, mis oli rajatud gravidatsiooni idule, rahvahariduse süsteemi.

Baconile omistatud kõne kaudu pöördus Saint-Simon õpetlaste poole küsimusega, kas nad tahavad organiseeruda ja seletas neile: „Mitte midagi pole kergemat: valige välja uus idee, millega võiks ühendada kõik ühjäänud ja millest võiks lähtuda kõik printsiibid ta tagajärgede osas. Siis teil saab olema filosoofia; see filosoofia kahtlematult, on rajatud gravidatsiooni idule, ja kõik teie tööd sellest momendist alates võtavad süstemaatilise iselvonse."[2]

Ka õpetlaste korporatsiooni organiseerimise viis on äärmiselt lihtne. Selleks tuleb üks Prantsuse Instituudi osakond pühendada filosoofiale, tuleb ühendada ühte selle osakonna liikmed olenemata nende aprioorsest või aposterioorsest mõtteviisist ja kõiki nähtusi käsitleda gravidatsiooni seaduse seisuvohalt.[3]

---

1) Избранные сочинения I, lk. 279.
2) Sealsamas, lk. 230.
3) Sealsamas.

Ta on arvamisel, et „... gravidatsiooni idee peab teenima uue filosoofia alusena, aga uus poliitiline süsteem Euroopas tekib uue filosoofia tagajärjena."(1

Saint-Simon, asudes oma kirjanduslikee tegevuse juurde, püstitas endale ülesande, luua uus filosoofia. Ta hindas filosoofiat väga kõrgelt, öeldes: „Kõige tähtsam kõikidest teadustest, nsulle näib filosoofia. Filosoof seisab nõõte tipul; süt tema vaatleb, milline maailm oli ja milliseks ta peab saama. Ta ei ole ainult vaatleja, ta on — teger isik; ta on esmajärgulise tähtsusega teger isik moraalses maailmas, sellepärast et tema vaated sellele, millise maailm peab olema valitsevad inimmõistust."(2

Eelöeldust selgub, et filosoofide osatähtsus maailmas on väga suur, samuti ka filosoofia osatähtsus: „Filosoofide põhiline ülesanne seisneb selles, et püstitada antud epohhi jaoks ühiskonna ülesehitamise kõige parem süsteem, et veenda valitsetavaid ja valitsejaid teda vastu võtma, et täiendada seda süsteemi, kuivõrd ta on võimseline täienemi-

1) Избранные сочинения I, ek. 212.
2) Sealsamas, ek. 241.

seus, et hülgata teda, sest ta jõuab oma täielemise äärmiste piirideni, ja elitada temast sest materjalide abil, noguted õpetlaste — spetsialistide poolt igal erineval alal."(1

Selles tsitaadis on õigesti öeldes palju selliseid mõtteid, mis on iseloomulikud ta ajalooliselle vaatelle. See on oma olemuselt idealistlik ajaloolise teooria. Filosoofilised ideed selle seisukoha järele on saanud oma aluse inimmõistusest, inimmõistuse saavutustest, milledena olnuvad üksikud teadushaard, mis valitsevad maailma.

Ta ei käsitlenud filosoofiat sest sest igaüheks antud nähet, vaid filosoofia arenes. Ta ei arenenud mitte juhuslikult, vaid mujines ühelt poolt teaduste edusammudest, teiselt poolt vastaduste tagajärjena, mis seisid ühiskonna ees. Iga filosoofiline süsteem ensisteeris niikaua, kuni arenes tema rüpes edasi ühiskond; sest aga ühiskonnel enam edasi areneda ei saa — purustati see vana filosoofiline süsteem ja tehtati tema asemele uus süsteem. Sest

1) Избранные сочинения II, ст. 273-274.

filosoofilise süsteemi tekkimine ja vana süsteemi paratamatu hävimine on olulised jooned Saint-Simoni vaadetes, kuuludes õigupoolest küll juba tema ajalooliste vaadete hulka.

Tehes kokkuvõtet Saint-Simoni filosoofilistest vaadetest, tuleb öelda, et nud pole tal lõpetatud, on sageli ürsteisele vastukäivad, katkendlikud, poolikud. Nad kujutavad põhiliselt idealistlikke mõttemõlgutusi, kuhu on segunenud mõningaid materialistlikke elemente, kuigi ähmasel, visandlikul kujul. Põhiliselt jäi ta filosoofilistes vaadetes idealistiks, tunnistades jumala eksisturimist ja valitsemist maailmas, oli vuendunud materia hävimisest jne. Aistingute, mõtete, teadmiste käsitlemisel jäi ta samuti idealistlike vaadete kõidikuisse, kuigi on märgata mõnes küsimuses materialistlike elementide tekkimist.

Positiivsena tuleb tema filosoofilistes vaadetes lugeda üldist mõtet, et — idud pärinevad aistinguist — kuigi aistingute seletamisel ta põhiliselt jäi idealistlikule pinnale. (Esialgu

tal esines nsöte, mille järele osa aistinguid kujunes välismaailma esemete nsugeldusena)

Positiivsetena tuleb tema filosoofilistes vaadetes samsuti lugeda vaadet filosoofiale, kui arenevale teadusele; vaa teid teadustest, nagu füsioloogia ja psühholoogia, mis pidid tuginema uurimiste ja vaatluste materjalidel, kus pole enam kohta väljamõeldistel ega ennustustel.

Tähtsa koha ühiskonnas andis ta filosoofidele, kelle ülesandeks pidi olema uue ühiskondlikue süsteemi loomine vastavalt idude ja teadmiste arengule, mitte mõistes vul idude ja teadmiste kujunemist inimeste materiaalsete elutingimuste tagajärjel.

4. Saint-Simoni ajalvolised vaated.

Saint-Simon seadis endale ülesandens, asudes oma kirjanduslikke tegevuse juurde, luua uue filosoofia, mis kõigi üksikute täppisteaduste seniste saavuturste alusel suudaks anda uue positiivse teoreetilise üldisturse ühiskonna arengust ja olens samal ajal ka ühiskondlikku elu praktilise reorganiseerimise juhendiks.

Tema õpetuse järele etendas sellekohane üldine seadus määravat osa inimühiskonna elus, mille võis teaduslikult kindlaks teha ja mille tundmine andis ühiskondlike nähtuste valdkonnas inimsestele ettekägelikkuse võimse.

Ta vaated on läbi imbunud historismiga. Püsides historismi seisukohal vaatles ta ajalvolist arenguprotsessi — ühiskondlike kordade vaheldumist — paratamatu arenguseaduse tulemusena. Ajalvolisi sünd-

nusi ei tulnud vaadelda mitte isoleeritutena üksteisest, vaid seoses eelmiste nähtustega. Saint-Simoni vaadete järele tuli õppida inimsoo nõõdunud elu fakte tundma sellens, et nõista tulevikku ja üldse progressi seaduspärasusi. Ta tõi üle matemaatikast filosoofiasse ja ajalvo käsitlusse „rea" nõiste, käsitledes ajalvos toimunud sündmusi ühtse sündmuste reana, alates ürgkogunondlikust korrast kuni tema kaasajani. Ta kirjutas: „Kõik, mis oli minevikus ja kõik, mis toimub tulevikus, moodustab ühe rea, mille eelmised liikmed moodustavad minevikku, aga viimased — tulevikku. Sel kujul, tee tundmaõppimine, mis on käidud inimmõistuse poolt tänapäevani, näitab meile, millised kasulikud sammud jääb vuel teha nõistusel teaduse ja õnne teedel." (1

Ajalugu polnud Saint-Simonile mitte lihtsalt minevikus toimunud sündmuste lihtne jutustus, vaid ajalugu pidi aitama senise

1) Избранные сочинения I, ск. 146.

näidud tee tulemusena avastada tulevikku, sest „... tulevik moodustub rea viimastest liikmetest, kus esimesed liikmed moodustavad mineviku; sellisel kujul, inimkonna mõistuse arengu uurimine mineviku avab meile tee, mida mööda ta kulgeb tulevikus." (1

Rajanud aga tuleviku vaated ainult oleviku sündmustel, oli inimsene nende mõjude all ega saanud õigeid olukordade ettekujutusi.

Saint-Simon paljastas senise ajalvokäsituse, mille järele: „Ajalugu nimetatakse kuningate rituaaliks. Selle järele, kuidas kuningad valitsevad, on näha, et see rituaal mitte kuhugile ei kõlba." (2

Tema vaadete järele oli ajalugu veel õige algelisel astmel – lapsemähkmeis – kujutades endast ainult teatud faktide kogu, kuna puudus nende vahel ühendav teoria, järjekindlust näitav side. „Sellisel kujul, ajalugu — on veel

1) Избранные сочинения I, lk. 199.
2) Sealsamas, lk. 234.

väga puudulik juht nii kunnigatele, kui ka nende alamatele: ta (ajalugu — E. S.) ei anna nendele, ega teistele vahendeid järeldusens sellest, mis toimub sellest (olukorrast — E. S.), mis juba toimus." (1

Nii nägi Saint-Simon ajalugu kui seunavat ja juhtivat jõudu kogu rahva jaoks, mis pidi peegeldama õigesti minevikku, näitama rahvaste poolt käidud tee õigsust või väärust, aitama organiseeruda olevikus ja lubab näha tulevikku. Saint-Simoni arvamise järele, ajalugu ei ole olnud seni vuel teadusliku mõttes. Seni olid eksisteerinud ainult üksikute rahvaste minevikku käsitlevad teosed, kellede autorid tõstsid esile oma kaasmaalaste teeneid ja ülistasid neid, alahinnates naaberrahvaste häid omadusi ja saavutusi. Seni polnud vuel üksi ajalvolane jõudnud üldisele vaatekohale, sest kuigi polnud kirjutanud kogu inimsoo ajalugu.

Saint-Simonil oli soov mee-

1) избранные сочинения I, ln. 235.

ta tõelisens teadusens ka ajalugu, mis lähtus arutlusest — ühendada teadused inimesest ja loodusest ühe üldise formeliga — üldise ühendava ideega. Ta tahtis ühendada ühe üldise ideega — gravidatsiooni ideega — nii looduse, inimelu kui ka ühiskondlikud nähtused, et kujundada tõeline filosoofia.

Mineviku käsitlemisel Saint-Simoni poolt on märgata mõningal määral lähenemist dialektilisele ajalookäsitusele. Ajalooliist protsessi mõistis ta järjest arenevana, progresseeruvana. Ta ei püüdnud näidata ühtegi ühiskondlikku korda igavesena, muutumatuna; vaid käsitles neid arengus, kusjuures iga järgmine ühiskondlik kord tugines eelmise ajajärgu saavutustele, oli eelmisest tunduvalt kõrgem, enamarenenum, progressiivsem. Nii oli orjanduslik formatsioon kõrgem eelmisest — ürgkogukondlikust korrast. Feodalism, olles omakorda küll kõrgem orjanduslikust korrast, pidi paratamatult ruumi andma järg-

misele jne.

Saint-Simon pidas ühiskonna edasiarendavaks jõuks inimmõistust – teadmiste arenemist. Ta testes esines mõnel juhul ka vihjeid majanduslikule elule, kui ajalooline arengu teatud seemnavale jõule, mis jäi aga ajalooküldises käsitluses teisejärgulisens. Ta ajalookäsitlus on idealistlik. G. V. Plehhanov kirjutas temaidealistlike ajalookäsitluse üle järgmist: „Saint-Simon viib idealistlike ajalookäsituse viimse äärmuseni. Tal on mitte ainult idud („printsiibid") ühiskondlike suhete viimsens alusens, vaid idude hulgas antause peaosa „teaduslikule idudele" – „teaduslikule maailmasüsteemidele" –, milledest tulenevad usulised idud, milledest omanorda on tingitud ininseite kõlbelised mõisted."[1]

Saint-Simon hakkas käsitlema inimühiskonna arengu ajalugu alates ürgkogukondlikust korrast, kuid jättis lahendamata küsimuse inimese põlvevemisest. Ta mainis vaid seda, et:

1) G. V. Plehhanov, Monistlike ajalookäsituse arengu küsimusest, Tallinn, 1949, lk. 43.

„Esimesed inimesed mõistuslikult üle-tasid teisi loomi ainult niivõrd, kuivõrd see oli nende organisatsiooni üleolen. Nende mõistus valvalt kas oli parem kobra või elevandi mõistusest."(1 Selleks tunnuseks, mis eraldas inimese loomast, inimmõistuse looma mõistusest, pidas ta inimese võimet kõnelda. „Ainult kule täielikku moodustamise ajast alates (epohh, kus tähistus abstraktsete mõistete moodustamisega ja üldiste ideede jagamisega — põhjusteks, tagajärgedeks) inimmõistus sai otsustava üleolenu teiste loomade mõistuse üle, st. sügav demarkatsiooni liin eraldas inimese mõistuse madalamate loomade instinktist."(2

Saint-Simon ei käsitlenud inimmõistust, samuti ka teadmiste taset antud kindlal ajalooliselt epohil paigalpüsivana, vaid progresseeruvas arengus. Mis oli inimmõistuse arengu aluseks, mis tingis inimmõistuse progresseeruva arengutee? Sellele küsimusele ei suutnud ta õigesti vastata. Ta kõne-

1) Избранные сочинения I, ek. 164.
2) Sealsamas, ek. 242.

les küll sellest, et näiteks ürgkogukondliku korra ajal inimseste mõtlemine kandis puhtalt ebajumala kummardamise iselooma, sest loodusnähtusi — metsi, mägesid, puid, jõgesid, järvi — vaadeldi kui teatud hea või halva nähtuse põhjust, kummardati jà austati neid. Millest oli see tingitud, et just sellel konkreetsel arenguastmel toimus loodusnähtuste ja loodusjõudude kummardamine? Inimsoo ajalugu olenes tema vaadete järele inimmõistuse arengust. Kust saame aga teada inimmõistust? Jällegi ajaloost. Nii sattus Saint-Simon inimmõistuse jà ajaloolise arengu edusammude põhjuste leidmisel ummikusse, millest ta ei osanud väljapääsu tud leida. Ta ei mõistnud, et teatud arenguastmel ühiskonna majanduslik kõrd sünnitas õiguslikud, usulised, poliitilised jt. vaated ning nendele vastavalt ka õiguslikud, usulised, poliitilised jt. asutused.

„Tähendab, ühiskonna vaimsuelu kujunemise allikat, ühiskondlike ideede,

ühiskondlike tevoriate, poliitiliste vaadete, poliitiliste asutuste põlvenemise allikat tuleb otsida mitte ideedes, tevoriates, vaadetes ja poliitilistes asutustes endis, vaid ühiskonna materiaalse elu tingimustes, ühiskonna olemuses, mille peegeldusens on ideed, tevoriad, vaated jms.," kirjutas sm. Stalin.(1

Ajaloo arengu edasiviivaks jõuks oli Saint-Simonil inimmõistuse areng, milles ta eraldas kolm suurt faasi: teolvogilise, metafüüsilise ja positiivse. Inimmõistuse arengu astmeid seletas ta inimese lvomuse omadusega: „Inimkond kvosneb indiviididest, ühiskondliku mõtte areng ei või olla midagi muud, kui individuaalse mõistuse areng enam laiemas maaštaabis." (2

Inimsoo ajalugu käsitles ta esmalt kui teolvogiliste süsteemide muutumise ajalugu, eraldades inimmõistuse teolvogilises arengufaasis kolm arengujärku: fetišismi, polüteismi ja monoteismi, mis vastasid ürgkogukondlikule, orjanduslikule ja feodaal-

1) J. Stalin, Dialektilisest ja ajalvolisest materialismist, Tallinn, 1946, ek. 15.
2) избранные сочинения I, ек. 154.

sele formatsioonile. Ta näitas nujukalt ühtede teoloogiliste süsteemide asendumise paratamatust, kui nad oma aja olid üle elanud, olles muutunud varasematest progressiivsetest süsteemidest reaktsioonilisteks, mis ei soodustanud enam inimmõistuse edasist arengut ning tulid asendada uute, enam progressiivsemate süsteemidega. Vana, oma aja üleelanud religiooni jõudu oli võimatu uuendada, tuli asendada juba terve usundi süsteem uuega, enam vastavamaga hariduse üldisele olukorrale. (1 Nii muutus loomulikuks mitmete usundi süsteemide, mitmete vaadete muutumine, nende areng.

Saint-Simon käsitles, vaadeldes ta ajalookäsitlust marksistlikult seisukohalt peamiselt pealisehituse — ideede, mõtete, teadmiste, usundiliste süsteemide, jne. — arengut ning jättis kas täiesti käsitlemata või puudutas ainult vihjates rahvaste majanduslikku elu, seda baasi, mil-

1) Избранные сочинения I, lk. 195.

lest sõltus pealisehitus. Sm. Stalini formuleeringu järele: „Baas on ühiskonna majanduslik kord tema arengu antud etapil. Pealisehituse moodustavad ühiskonna poliitilised, õiguslikud, usulised, kunstilised ja filosoofilised vaated ning nendele vastavad poliitilised, õiguslikud ja teised asutused." (1

Saint-Simon võrdles inimkonna arengut üksinisiku arenemisega — kuid selle erinevusega, et inimkonna arengus ei esinenud, nagu üksinisiku juures, raukluse perioodi — hakates kõrvutama inimsoo lapsepõlve, ürgkogukondlikku korda, üksinisiku lapsepõlvega. Nagu inimlaps, nii ka inimkond, vajas oma nooruses küllaldaselt maitsvat toitu ning kulutas oma aja peamiselt toitumiseks ning puhkamiseks. Mõne aja möödumise järele tekkis lastel huvi mänguasjade vastu — sama kalduvus oli ka inimkonnal ning ta meisterdaski endale mitmeid esemeid, valmistas hooneid, kaevas

1) J. Stalin, Marksismist kuleteaduses, Tallinn, 1950, lk. 3.

järvi, kanaleid jne. Sellel arenguastmel asusid tema arvates egiptlased, kes kaevasid ruinkätega suuri järvi, kanaleid ja vahmistasid hiigelpüramiide jt. ehitusi. Egiptlaste tähtsaks saavutuseks pidas ta kirjamärkide avastamist, kuigi ei olnud päris veendunud, kas egiptlased neid esimestena avastasid või ainult uuesti avastasid. Ta jagas egiptlased kahte klassi:

1) õpetlasteks ja
2) rahvaks. (1

Võib arvata, et Saint-Simon, teostades elanikkonna jagamise kahte klassi, mõistis Egipturse ühiskonna klassiiselvomsu, nägi ühtedes isikutes isandaid ja teistes orje, ühelt poolt küllerses ja luksuses elavaid ekspluataatoreid, teiselt poolt aga ekspluateeritavaid rahvamasse.

Saint-Simoni vaadete järele oli Egipturses ka kaks maailmavaadet: 1) Esimene kõrgemaastmelisem preestritele, kes oma põlvepemiselt olid õpetlased. Nad hoidsid endi käes

1) Избранные сочинения I, ек. 169.

täielikult poliitilist võimsu ja kasutasid seega kogu võimsutäiust.

2) Teine maailmavaade, oma olemuselt madalam – fetišism – rahvale, tõenäoliselt tema paremaks ohjeldamiseks ja edukamaks ekspluateerimiseks. (1

Küpsesse ikka jõudnud nooruki oli soov kujutavate kunstide – muusika, laulu, poesia järele. Sellel arengu astmel olid tema arvates kreeklased, kes mainitud kunstides saavutasid edu. Saint-Simoni vaadete järele: „üldine traduslin idee, tennides kindlal epohhil, alati viiakse täitmisele järgmisel epohhil." (2

Nii olid egiptlased politeismi loojad, kuid politeism võeti kreeklaste juures üldiselt tarvitusele järgmisel ajalvolisel epohhil. Teismi loojaks oli Sokrates, teism sai aga tunduvalt hiljem üldiselt tarvitusele roomlaste juures.

Selle seisukoha juures on märgata mõningal määral Saint-Simoni lähenemist marksistlikule vaatekohale, mille järele

1) Избранные сочинения I, ek. 170.
2) Scalsamas, ek. 177.

ühiskondlikus elus võidakse uue arenemist, mis esimesel etapil esineb ainult võimsalusena, viia lõpule ja nsuuta teisel etapil tegelikkuseks ainult inimsese praktilise tegevuse abil. Sm. Stalin kirjutas: „Uued ühiskondlikud idud ja teooriad tekivad alles pärast seda, kui ühiskonna materiaalse elu areng on ühiskonnale asetakud uued ülesanded... Uued ühiskondlikud idud ja teooriad tekivad õigupoolest seepärast, et neid on ühiskonnale vaja, et nende organiseeriva, mobiliseeriva ja ümberkujundava tööta pole võimalik lahendada ühiskonna materiaalse elu arenemise valmikud ülesandeid." (1

Saint-Simon, kõrvutades inimsoo ja isiksuse arengut, jõudis täielikku õitsengu aja juurde.

„Jõu täielikku õitsengu eas inimsene nseamiselt otsib endale rakendamist, mille juures oma jõu tundmine segab tal kindlaks määrata tema (jõu — E. S.) püre; ta astub võit-

1) J. Stalin, Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist, lk. 17.

lusse nogu loodusega, iseendaga, tal ilmneb kõige enam kiindumus sõjaasjanduse vastu."[1] Seepärast Saint-Simoni vaadete järele paistsid just roomlased välja teistest rahvastest sõjamuestena. Ta tõstis esile peale roomlaste veel aikult saratseene, kes sõjaasjanduse alal saavutasid edu esmalt vallutamiskiiruse ja teiseks kiindumise poolest sõjaasjanduse vastu; kes samuti paistsid välja algebra leiutamise ja katseliste teadmiste rajamisega.[2]

Roomlased erinesid nii eelmistest kui ka järgmistest rahvastest 1) teismi kehtestamisega,

2) tsiviilõiguse loomisega,

3) püüdlusega ülemaailmsele valitsemisele ja

4) Rooma impuriumis ülelatud kriisiga.[3]

Egiptuse, kreeka ja rooma ühiskonnad olid oma iseloomult orjanduslikud, kus Saint-Simon eraldas elanikkonnas kolm suurt gruppi:

1) isandad, orjade omanikud,

2) isandad, kes ei omanud orje ja

---

1) Избранные сочинения I, lk. 173.
2) Sealsamas, lk. 196.
3) Sealsamas, lk. 195–196.

3) orjad.

Isandaist, orjade omanikest, olid sõltuvuses orjadeta isandad, sest füüsilist tööd teostati orjade töojõuga, mida peeti teistele alandavaks. (1

See orjanduslikku formatsiooni aegne rahvastiku jaotamine kolme gruppi põhiliselt ei erinenud eelpool mainitud egiptuse rahva jaotamisest kahte rühmitusse, sest orjade omanikud ja isikud, nes orje ei omanud, olid ikkagi ekspluaturijad, kuna ülejäänud elanikkonna rühmitus asus ekspluaturitavate olukorras.

Kuigi orjanduslikku korra tingimustes enamus elanikkonnast vaevles viletsuses ja piinarikkas orjaelus, luges Saint-Simon orjanduslikku ühiskondlikku korra oma tekkimise juures kõrgemaks eelmisest, ürgkogukondlikust, korrast. Orjus oli oma kujunemise ajal progressiivne, sest: „...ta päästis miljardite inimeste elu, temale võlgnense tänu loendamatu arvuga, mille saavutas inimkond; ta soodustas hariduse edusamme, an-

1) Избранные сочинения II, ск. 287-288.

dis valitsevale klassile võimaluse tegelda oma mõistusliku võimsete arendamisega, mida ta ei oleks võinud teha ilma orjuse kehtestamiseta, sest et tema aeg ja jõud oleksid olnud seotud tööga, mis on oma esimeste nõudmiste rahuldamiseks paratamatu,"(1 mille tulemusena antiiksed rahvad tõstsid sellisele tasemele kistmed kunstide harud, kuhu nad hiljem pole jõudnud.(2

Sündmuste edasi arenedes sattus Rooma impeerium kriisi olukorda. Rooma impeeriumis puhkenud kriisi peamiseks põhjuseks luges Saint-Simon seuri mundatusi üldises maailmavaates — üleminekut ühelt usundi süsteemilt teisele — üleminekut polüteismilt teismile.(3

Kuigi Saint-Simon mõistis ühiskondliku kordade vahelduniisi inimmõistuse progressi tulemusena, ei piirdunud ta ainult eelõelduga. Orjanduslikku korra languse põhjusena Rooma impeeriumis, kuigi teisejärgulisena, esines tal roomlaste poolt teos-

1) Избранные сочинения II, ek. 246.
2) Sealsamas, ek. 287.
3) Избранные сочинения I, ek. 189–190.

tatud maadevalduses, naaburmaade alistamine oma ülemvõimule, mille tulemusena nad nõrgenesid ja olid valduatatud rahvaste poolt ise alistatud.

Nagu öeldud, roomlased olid sõjakas rahvas, kes tarvitasid teiste rahvaste alistamist oma ülemvõimule. Nad nimetasid barbareiks kõiki, kes ei olnud roomlased ja nõudsid: „... barbaarite jaoks on kas ahelad või surm." (1

See ebahumaanne printsiip oli juba varem iseloomulik kreeklaste juures, kes pidasid teiste maade elanikke endi vaenlasteks. „Kreeklased ja roomlased, asetasid endid inimkonna vaenlaste olukorda, pidid lõppude lõpuks olema alistatud ja hävitatud nagu poliitiline ühiskond. Sest vaatamata ühtelasele sõjalistes võimetes ja võistluslikus arengus, nad olid inimkonna ülejäänud osast nõrgemad, mida nad ühendasid endi vastu, olles kuulutatud kõik võõrmaalased oma vaenlasteks; nende

1) Избранные сочинения II, ст. 284.

hukkumine oli seda õigem, mida enam nemad paratamatult nõrgestasid endid sedamsõõda, kui laiendasid oma vallutusi." (1

Teoses „Perekonna, eraomandusest ja riigi tekkimine" iselvomustas F. Engels selle perioodi Rooma keisririiki, kus aiksaks sidemsens suurel maa-alal elavate inimeste vahel oli vaid Rooma riik, mis oli muutunud nende usetsikuks rõhujaks. Rooma riigi rohkearvulised provintsilinnad hävitasid Rooma, mis muutus samasugusens, ainult eesõigustatud, provintsilinnaks nagu paljud teisedki. „Rooma riik oli muutunud hiiglaslikuks kuruliseks masinaks ainuüksi oma alamate väljaimsemisens. Maksud ja kõiksugu riiklikud kohustused ja andamid surusid elanikkonna massid järjest sügavamasse vaesusse; surve viisid talumatuseni asevalitsejate, maksunõudjate ja sõdurite väljapressimised. Nii kaugele oli siis jõudnud Rooma riik oma maailmavalitsemisega, et ta oma olemasoluõi-

1) Избранные сочинения II, ск. 284–285.

gust põhjendas sísemise korra hoidmisega ja välise kaitsega barbarite vastu. Aga tema kord oli halvem kui kõige hullem korralagedus ja barbareid, kelle vastu ta kodanikke ütles kaitsvat, igatsesid viimaseid kui päästjaid." (1

Rooma riik oli oma antiikse orjusega sattunud väljapääsmatusse ummikusse „... orjapidamine oli majanduslikult võimatu, vabade töö oli moraalselt põlastatud. Üks ei saanud enam, teine ei saanud vul olla ühiskondliku tootmise põhivormiks. Ainult täielik revolutsioon võis sellest olukorrast välja aidata." (2

Orjapidamise likviduris orjade endi revolutsioon. Sm. Stalini tabavate sõnade jäule „... mittevoomlased, s.o. kõik „barbarid" liitusid ühise vaenlase vastu ja kukutasid muurinal Rooma." (3

Orjanduslikku kona vaenseil kerkis üles uus ühiskondlik kord

1) F. Engels, Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine, Tallinn, 1946, lk. 148.
2) Sealsamas, lk. 150.
3) J. Stalin, Aruanne ÜK(b)PKK tööst partei XVII kongressile, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 382.

— feodalism. Orjanduslikku süsteemiga lõpetas Saint-Simon inimsoo ja indiviidi kõrvutamise, sest indiviidile omast raukluse perioodi ta inimsoo arengus ette ei näinud. Inimkond areneb ikka edasi ja jõuab lõpuks välja kuldsesse ajastusse.

Keskajal, st. feodalismi ajal inimsõistus pidi täitma Saint-Simoni arvates peamiselt kolme liiki ülesandeid:

1) IX – XIII saj. esimese pooleni tuli pehmendada orjade (õigemini pärisorjade) olukorda,

2) XIII saj. keskpaigast – XV saj tuli:

a) kehtestada mittesõjaväelaste võim sõjaväelaste võimsu üle,

b) kindlustada uue ühiskonna eksisteerimist ja

c) soodustada tööstuste jõupingutusi, kooskõlastades nende huvid ühiskonna vajadustega. (1

3) ajavahemik XV – XVI saj., millele eelnevate sajandite tööd oleid vaid ettevalmistavad. Sel ajajärgul sooritati silmapaistvaid saavutusi teaduse, kunsti

1) Избранные сочинения II, ск. 290–291.

jne. alal. Teostati suuri maadeavastusi — ühesõnaga, hauast tõusid endised suurused üles, et aidata kaasa inimkonna hüvangu tõstmisele.(1

Alates XV sajandist hakkasid filosoofid tegelema eksisteeriva teolvogilise-frodaalse süsteemi purustamisega, mis ei vastakud enam selleks ajaks saavutatud teadmiste tasemele, mis olid tublisti edasi arenenud. Teiselt poolt tegelesid filosoofid uue ühiskondliku korra ülesehitamisega, sest „... teolvogilise ja frodaalne süsteem saavutas oma täiustumise äärmised piirid, et ta ei ole võimseline vajalikeks muutusteks vastavalt tsivilisatsiooni progressile ja, järelikult, paratamatult pidid olema lammutatud..."(2

Feodalismile järgnevat ühiskondlikku formatsiooni — kapitalismi — käsitles Saint-Simon ainult üleminekuu perioodina frodaalselt ja teolvogiliselt süsteemilt teaduslik-tööstuslikule ja progressiivsele süsteemile, mis pidi lvodama juba Saint-Simoni enda tulevikuu plaa-

1) избранные сочинения II, ек. 297–298.
2) Seaesamas, ек. 275.

nide alusel ning tema poolt soovitatud abinõudega.

Heites pilgu Prantsusmaa ajalvole, käsitles Saint-Simon seda tööstuse arengu seisukohalt. Seda käsitlust sooritas ta selleks, et jõuda järeldusele, üldistades mineviku fakte — millne on tööstusliku klassi tulevik. Ta jagas prantsuse ajalvo 4 perioodi.
1) Frankide paiknemisest Gallias kuni esimese ristisõjani,
2) esimesest ristisõjast kuni Louis XI,
3) Louis XI kuni Louis XIV,
4) Louis XIV kuni kretiidi süsteemi kujunemiseni (1

Prantsusmaad varem nimetati Galliaks ja tema elanikke gallideks. Frangid — üle Reini elav germaani suguharu — tungisid V saj. m.a.j. Galliasse ja vallutasid selle, muutes gallialad endist sõltlasteks. Peale Gallia vallutamist hakkas toimuma täktis protsess — võitnud frankide ja võidetud gallide ühtesulamine — mille tulemusena oli prantsuse rahva moo-

1) избранные сочинения II, ск. 132.

dustamine. Võitjad frangid omasid Gallias silmapaistva koha: nad olid sõjaväe juhid, suunasid samal ajal ka kogu maa majandust. Peaaegu kogu maa ja vallasvara kuulus neile. Nad nuutsid kohalikud elanikud endist sõltlasteks, kinnitades nad maa külge; seega orjastasid nad gallid ja sundisid tõõtama oma kasuks.[1] Ka frankide naised oskasid ära kasutada oma võitjate positsioone ja sundisid gallide naisi valmistama käsitöö esemeid võitjate lossides võitjatele.

Prantsusmaa ajalvos on täktis koht alistatud gallide ning võitjate frankide vahelisel võitlusel, mis ei raugenud Saint-Simoni vaadete järele ka hilisemail sajandeil. Frankide ja gallide vahelise võitlus, mis omal ajal oli võitja võõrhõimsu ja võidetud maa elanike vahel, nuutus hilisematel sajanditel prantsuse rahva moodustamise järele võitluseks riigis täktsa koha omanud ansetnike, suurnike jt. mõjuvõimsate

1) Избранные сочинения II, ск. 132.

isikute valul ühelt poolt, kes olid frankide järglased ja teiselt poolt rõhutud elaniknonna rühmade – gallide järglaste – valul. Seega vastuolu oli nsuutunud ekspluateerijate ja ekspluateeritavate vahelisens vastuoluks.

Käsitledes Prantsusmaa varasemat ajalugu, ei kõnelnud Saint-Simon gallide ühiskondlikust korrast emse frankide vallutusi, ega ka peale vallutusi. Ta nägi frankides ainult vallutajaid, alistajaid, ei näinud nende teeneid, kes elustasid orjanduslikes suhetes laostunud Euroopa oma barbaarsuse, oma tugukondlikku kona viljastava nsõjuga.

F. Engels kirjutas: „germaanlased olid tõepoolest Euroopa uuesti elustanud, ja sellepärast ei lõppenud germaani perioodi riikide lagunemine mite normanni-saratseeni ikkega, vaid benefiitside ja kaitsealamluse (kommendatsiooni) arenemisega feodalismiks ja rahvaarvu niivõrd suure kasvuga, et vaevalt kaussada aastat hiljem taluti kah-

juta ristisõdade tugevad aadrilasud."(1

Kõneldes ristisõdadest, ei puudutanud Saint-Simon nende tekkimise põhjusi, vaid kõrseles aiksult tagajärgedest, mis tõid Prantsusmaa ellu suuri muudatusi, ruiksuerides tema vaadete järele frankide majanduslikku elu. Ristisõjad nõudsid väljamiksekuid frankidelt — aristokraatidelt — kes sissetulekute muretsemiseks hakkasid müüma gallidele vabadusi, kelledest kujunesid peamiselt käsitöölisid, ja ka maavaldusi. „... sel kujul, ristisõjad tingisid tööstuslinu klassi, kui klassi moodustamise, mis erines sõjalisest (klassist — E. S.)," sest varem tööstuslin ja sõjaline klass langesid kokku.(2

Saint-Simon jõudis otsusele, et teiselt poolt ristisõjad soodustasid tööstuse kasvu ja arengut. Asiaatlikel sõjakäikudel tugevasti laostunud aadlid tõid kodumaale siirdudes endiga kaasa luksusjanu, soovides omada eriti ilusaid relvi. Muste eeskuju mätkisid ka naised, soovides

1) F. Engels, Perekonna, eraomandiuse ja riigi tekkimine, lk. 155.
2) Избранные сочинения II, lk. 134.

omada kalleid ja nägusaid Aasia kangaid. Saint-Simon jõudis järeldusele, et just sellest ajast pärineski väliskaubanduse algus ja luksusesemete tootmine.

Ristisõdade tagajärjel tugevnesid tööstuurid ning Louis XI valitsemisajaks, XV sajandiks, tugevalt eraldus juba tööstuslik klass sõjalisest, koosnedes kolmest osast:

1) mittesõjalisse seisusse kuuluvaist gallia päritoluga maaomanikest,

2) linnadesse koondunud ja vabaduse saanud käsitöölistest,

3) kaupmeestest, kes tegelesid nii sisekui ka väliskaubandusega. (1

Saint-Simon hindas üle ristisõdade tagajärgi nagu näit. väliskaubanduse kujuksemist Prantsusmaal alles peale ristisõdu, mida prantslased küll ainult elustasid.

Töösturite positsiooni tugevnemisel uut pööret näji ta Louis XI valitsemise ajal (1461–1483), sest Louis XI nägi, et kuninga võim oli veel nõrk ja tühine, sest ülemvõim kuulus feodaalidele, kelledest paljud kuninga või-

1) Избранные сочинения II, ск. 134–135.

nsu ei tunnustanud ja kellede vaadete järele kuningas oli vaid „esimsene võrdsete seas."(1 Louis XI otsustasni siis hävitada frodaalide suure võimsu: „Louis XI mõtles välja julge plaani koondada kogu ülemvõim kuninga käte, hävitada frankide valitsemine gallide üle, purustada frodaalne süsteem, tühistada aadli institutt ja saada gallide kuningaks frankide juhi asemel."(2

Et mainitud plaanidele edu saavutada, pidi kuningas astuma liitu ühe klassiga, kes oleks ohnud küllaldaselt tugev toetama kuninga võimsu tema plaanide elluviimisel. Kuningas astuski liitu tööstürítega, kes omalt poolt olid nõus kuninga käte ülemvõimsu koondamisega, kes oleks siis hävitanud sisekaubanduse ees asuvad tanistused, mis olid seoses ülemvõimsu killustamisega. Tööstürid ei piirdunud mitte ülemvõimsu toetamisega, vaid neil oli soov muutuda ühiskonna esimseseks klassiks lähtudes seejuures

1) oma enesearmastuse rahuldamise ning
2) materiaalse hüvedu parandamise loo-

1) Избранные сочинения II, lk. 135.
2) Sealsamas, lk. 136.

tustest, sest „... seadus alati soodustab seda, kes ta koostab." (1

Seega näitas Saint-Simon kujukalt seadusandluse klassiiseloomu. Ta mõistis, et seadused ei ole mitte väljaspool klasse, üldrahvalised, vaid nad lähtuvad, vastavalt konkreetsele olustikule, kord ühe, kord teise klassi huvidest, püüdlustest ja soovidest.

Saint-Simoni mõningad vaated polnud kaugeltki õiged. Mitte Louis XI ajal, seega XV sajandil ei toimunud kuninga ja töösturite vahelise liidu kujunemine, vaid tunduvalt varem. F. Engels kirjutas: „Kuningavõimu ja kodanluse liit sai alguse X sajandist; sageli ta lagunes, konfliktide tõttu, kaugeltki mitte alati kogu keskaja kestel ei läinud asi seda liidu tud, siiski tekkis see liit uuesti järjest tugevamana, järjest võimsamana, kuni, lõpuks, aitas kuningavõimul lõplikku võitu saavutada..." (2

Saint-Simon omistas Louis XI selle au, kes frankide sõjalisest ju-

1) Избранные сочинения II, ек. 186.
2) Из рукописного наследства Энгельса, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, том XVI, часть I, 1937, ек. 445.

hist püüdis saada gallide kuningans. Millal ning kuidas toimus tegelikult Prantsusmaal kuningavõimu kujunemine? See toimus peale Gallia vallutamist germaanlaste poolt, kelledel, kuigi tugevasti laostununa eksisteeris veel sugukondlik kord, mis polnud suuteline enam kujundama sellist organisatsiooni, et valitseda vallutatud territooriumi elanike üle. „Sugukondlikku korra organid pidid niisiis muutuma riigiorganeiks, ja seda olude survel väga küresti. Vallutajarahva lähimaks esindajaks oli aga väepealik. Vallutatud ala sisemise ja välise julgeoleku kindlustamine nõudis tema võimu tugevdamist. Hetk oli saabunud väepealiku võimu muutumisens kuningavõimuks, ja see toimuski." (1

Peatudes uuesti Saint-Simoni vaadetel tööstuurite ja kuningavõimu vahel moodustunud liidust, mõistis Saint-Simon, et see liit oli suundunud oma olemuselt aadli

1) F. Engels, Perekonna, eraomandiise ja riigi tekkimine, lk. 152.

vastu, seega frankide järglaste vastu. Algas pinaldane võitlus töösturite ja kuninga vahel ühelt poolt ja aadli vahel teiselt poolt. Võitlus nestis seni, kuni ülemvõim koondus kuninga käte ning tööstuse juhtimine täiesti läks ära aadli käest.[1]

Käsitledes elaninkonna koosseisu on Saint-Simon arvamisel, et Prantsusmaal rahvas moodustas töösturite korporatsiooni kuju nemiseni kaks klassi:

1) komanduurivate klass,
2) alluvate klass.

ehk teiste sõnadega ekspluataatorid ja ekspluateeritavad, või ka Saint-Simoni esialgse elaninkonna jaotuse juures: frankide ja gallide järglased.

Töösturid tugevnesid kuningavõimsu hea ja sobiva juhtimise all ning moodustasid kolm rühmitust:

1) maavaldajad,
2) vabrikandid,
3) kaupmehed.[2]

---

1) Избранные сочинения II, lk. 137.
2) Sealsamas, lk. 121–122.

Kes on töösturid Saint-Simoni vaadete jäule? „Töösturi, see on inimene, kes töötab tootmise jaoks või ühiskonna mitmetele liikmetele ühe või mitme materiaalse vahendi käteandmiseks, rahuldades nende nõuded või füüsilised kaldevused. Tähendab, maavaldaja, kulvates õlja või kasvatades kodulinde ja loomi on töösturi; töldsepp, sepp, plekissepp, tisler — on töösturid; jalanõude, kübarate, lõuendi, kalevi, kašmiiri riide vabrikant — on töösturi; kaupmees, voorimees, kaubalaeva madrus — on töösturi."(1

Seega paigutas Saint-Simon töösturite hulka nii suurte tööstusetevõtete omanikud, pankurid jt. tootmisvahendite omanikud kui ka kõige lihtsamad mustatöölised — seega nii ekspluataatorid kui ka ekspluaturitavad.

Käsitledes Prantsusmaa ajalio neljandat perioodi, hindas Saint-Simon Louis XIV valitsust ja Colbert'i tegevust kõrgelt, nende poolt osutatud abi eest tööstureile, sest valitsus

1) Избранные сочинения II, ln. 121.

andis tööstureile ettevõtete rajamisras hulgaliselt vahendeid, rajas manufaktuure riigi kulul, rajas akadeemia tööstusite huvides jne.

Louis XIV valitsemise ajal toimus eraldiseisnud kolmse tööstusliku klassi ühinemine nii poliitilistes kui ka finantsilistes suhetes tänu pangandusse kui uue tööstusliigi tekkimisele.(1

Kuningad jätkasid aga hvolimata tööstusite edusammudest ja tööstuse arengust ansetnine määramist rahvastiku teiste rühmade seast — peamiselt frankide järglaste seast, kes aga halvasti juhtisid neile allutatud tegevusalu. Kannatastööstus, rahvas oli rahulolematu, finants olukord viis vastu revolutsioonilisele katastroofile.(2

1789. a. puhkenud revolutsiooni tõeline põhjus ei seisnenud nsõnede isikute kurjastahtes ega ka teistes juhuslikes nähtustes. Ta oli kogu ajalooline arengu paratamatu tulemus, oli eelmise ühiskondliku süsteemi, seni järjekindlalt, kuid

1) Избранные сочинения II, ek. 140–141.
2) Sealsamas, ek. 142 – 143.

paratamatult toimunud arenguprotsessi küreilmselisem lõppperivod.[1] 1789. a. puhkenud revolutsivon oli juba viie-kuue sajandi jooksul toimunud vana sotsiaalse süsteemi pikaldase lagunemisprotsessi lõpuleviimine. „Revolutsivoni tõeliseks sihiks, tolleks sihiks, mille asetas tema ette tsivilisatsivoni käik, oli uue poliitilise süsteemi moodustamine."[2]

Selgitanud välja revolutsivoni puhkemise põhjused, revolutsivoni eesmärgid, püüdis Saint-Simon vaadelda ka liikumapanevaid jõude. Ta vaatenoha järele pidid revolutsivoni ajal ilmuma tööturid ja õpetlased poliitilisele tegevusväljale, kuid nende asemele ilmus teine ühiskondlik rühmitus — legistid, nes asusid revolutsivoni suunama metafüüsivute pvolt väljatöötatud doktriini järele. Selle tagajarjeks enges Saint-Simon asjaolu,

---

1) Избранные сочинения II, ek. 47.
2) Sealsamas, ek. 49-50.

et nii ihulikul kui vaimsel alal toimsunud igasugused muutused toimusid pikkamsööda, järk-järgult. Üleminek frodaalselt süsteemilt tööstuslik traduslikule süsteemile oli niivõrd suur, et oli vaja mõnede sajandite jooksul eriliste klasside tegevus, selliste klasside tegevus, kus küll tunnistasid vana korda, kuid olid teatavat määrat temast sõltumatud. Nende klasside tegevus pidigi moodustama vahepealse ehk üleminekn süsteemi, mille all ta mõistis kapitalistlikku korda. Ilmlikul alal selleks vahepealseks klassiks olid legistid (, kes oma põlvenemiselt olid sõjalise seisuse agendid, kuid peagi muutusid iseseisvaks klassiks[1]), vaimsulikul alal aga metafüüsikud, kes olid tihedalt seotud oma tegevuses.[2]

Metafüüsikud ja legistid osutasid ühiskonnale kasulikn teene, pehmendades sel ajal eksisteerivat frodaalset-teoloogilist süsteemi, miste lubades tal tanistada tööstuslikn süs-

1) Избранные сочинения II, ek. 42.
2) Sealsamas, ek. 8-9, 11.

teemi esimeste sammude rajamist. Legistid osutasid ühiskonnale suure teene, — hävitades vana, oma aja ülelanud feodaalse jurisdiktsiooni ja kehtestasid uue ajakohase õigusmõistmise viisi. Metafüüsikutega oli seotud XVI saj. toimunud reformatsioon ja kehtestati südametunnistuse vabadus. Lühiajaline ja muutuv oli metafüüsikute ja legistide tegevus; sest nende tegevus oma iseloomult oli ainult ühelt süsteemilt teisele üleminekut kergendav. Nad täitsid oma ajalvolise ülesande ja muutusid kahjulikuks nii vaimsel kui ka ilmlikul alal. (1

Prantsuse revolutsiooni ajaks oli muutunud jõudude vahekord vana ja uue, areneva suhtes „... vana süsteem juba muutus niivõrd, et ei oma küllaldaselt jõudu, et endist viisi teenida ühiskonna alusena, aga uus süsteem arenes niivõrd, et ootab ainult tõuget, et omandada sotsiaalne organism." (2

1789. a. tulid konnu emse revolutsiooni puhkemist generaalstaadid. Kon-

1) Избранные сочинения II, lk. 9–11.
2) Sealsamas, lk. 19.

kutulnud generaalstaadid andsid Saint-Simsoni arvates tööstuse arengu huvid legistide kätesse, ega nõõistnud viimaste vananekud osatähtsust ühiskondlikus elus. See viga oli tema arvanuse jäule oluline põhjus, mistõttu revolutsioon võttis juba alates oma tekkimisest vale suuna. Kui generaalstaatidesse oleksid tööstuvid saatnud oma esindajad, oleks väldituud revolutsiooni kõik puudused.[1]

Saint-Simson sai küll aru uue sotsiaalse süsteemi vehtestamise vajadusest, tema saabumise paratamatusest, kuid tundis põlastust revolutsiooniaja vägivalla, selle aja veriste sündmuste vastu, mitte nõõistes revolutsiooniaja lvomingulist suurust, tema edasiarendavat jõudu. „Asi seisab selles," kirjutas Lenin, „et just revolutsioonilised ajajärgud erinevad ajalvolise lvomingu suurema laiuse, suurema rikkuse, suurema teadlikkuse, suurema plaanipärasuse, suurema süstemaatilisuse ja suurema julguse ning ilusekuse poolest vör-

1) Избранные сочинения II, ek. 43–45.

reldes väikekodanlikku, kadetlikku ja reformistlikku protsessiga." (1

Saint-Simon taktis näha ühiminekut ühelt sotsiaalselt süsteemilt teisele rahulikul, reformide tul, veretult. Ta kirjutas: „Juba eelnevatel lehekülgedel ... minu sulg mitu korda oli valmis visandama vaesuste pilti, mida prantslased ise endile lõid, reprodutseerides narrusi, milledele nad andusid, julmusi, mis olid sooritatud nende poolt revolutsiooni ajal, kuid minu süda pani sellele vastu; ta võpatab ühe meenutuse juures hirmsatest stseenidest, millede tunnistajaks ma olin." (2

Ta püüdis leida teid, kuidas oleks saanud vältida vägivalda, mille põhjuseks luges tööstuste väärat suhtumist revolutsiooni, kes kaldusid kõrvale oma õpetusest ja võtsid omaks vööra tantina, nähes kasulikku igas tegevuses, mis oli suunatud nende vastaste vastu. Nad taktsid sahuldada oma soove liig kii-

1) В.И. Ленин, Победа кадетов и задачи рабочей партии, сочинения, том 10, 4 издание, 1947, ск. 227.
2) Избранные сочинения I, ск. 298.

resti, ilma nõuete metoodilise väljendu-
seta. Tööstuse püüe vabaduse poole
läks üle võimsu vastasens põlgusens.
„See, mis pidi olema ainult huvide
võitlusens, ilmus kui sõda hävitami-
sens... oma olemuselt rahuarmastaja ja
moraalne, tööstus ei saavutans vaba-
dust teisiti, kui ettevaatliknusega ja lee-
belt kohuldes inimesi, sest vabadus
on kasulik ja lubatav ainult siis,
kui ta on õiglane, st. paratamatu." (1

Ühelt poolt vägivallata muuda-
tuste teostamisens ühiskondlikus
korras olens saanud teostada tööstusite
poolt nende õiguste väljaostmise kaudu.
„Täpselt samsuti, nagu nad (kommuu-
nid – E. S.) kunagi välja ost-sid
oma vabaduse, nad (tööstusid – E. S.)
ostansid välja siis sõjaliselt seisuselt
poliitiliste õiguste selle osa, mille ka-
sutamist ta (sõjaline seisus – E. S.) jätjas ja
mis lasus kommuunidel. Rodaliskui
hävitamine toimsuns mitte vägi-
valdselt, aga soleingu tõttu, ja revo-
lutsioon oma teknimisest alates olens
võtnud rahuliku reformi iseloomu." (2

1) Избранные сочинения I, ln. 346.
2) Избранные сочинения II, ln. 45.

Teiselt poolt Saint-Simon leidis, et juhul, kui Prantsusmaa asetseks saarel „... ta revolutsioon oleks aikult enam või vähem elav vaidlus, enam või vähem kestev (vaidlus — E.S.) asjadest, pakkudes üldist huvi prantslastele, valitsemise paremast vormist, ja uued asutused asendaksid vanad ilma selleta, et selle nsuutuse teostamiseks oli vajalik vägivald." (1

Sellise seisukoha jeures ta oleks pidanud terasemalt pilgu suunama mikesikku. Ta oleks pidanud nägema, et näit. Inglismaa kui saaneriigi revolutsioon polnud ega võinudki olla vägivallata, sest vanad, surevad ühiskondlikud jõud ei taktnud kunagi anda oma positsiooni uutele, arenevatele ilma võitluseta. „Alati nsuil midagi sureb ehes", kirjutas sm. Stalin. „Kuid see, mis sureb, ei taha surra lihtsalt, aga võitleb oma eksisteerimise eest, kaitseb oma vananenud asja. Alati nsuil sünnib miski uus ellu. Kuid see, mis sünnib, ei sünni lihtsalt, aga piuksub, kisab, nõudes endale õigust ek-

1) Избранные сочинения I, lk. 323.

sisturimisens. Võitlus vana ja uue vahel, surreva ja sündiva vahel — see on nõue arenemise alus."(1

Prantsuse revolutsiooni ajal ei jäänud naaberriigid sündmuste passiivseiks jälgijaiks, vaid astusid võitlusse revolutsiooniga. Saint-Simon sai aru, et prantsuse revolutsioonil oli suurem tähtsus kui ainult oma kodumaa ulatuses. Ta mõistis, et naaberriigid kartsid revolutsiooni puhkemist ka endi mail, kartsid süttinud revolutsioonitule edasist levimist ja püüdsid seda võimalikult küremini lämmatada, sest „... lõõgid, mis olid suunatud prantsuse vaimuliknonna ja aadli vastu, pöördunvad nogu Euroopa vaimuliknonna ja aadli vastu."(2 Ta süüdistas teisi riike vahelesegamises Prantsusmaa siseasjadesse ja revolutsiooni sündmuste vahele tule mõjustamisel.

Vaadeldes revolutsioonilisi sündmusi, nägi Saint-Simon seal enamat, kui paljud ta kaasaegsed. Ta mõistis revolutsiooni sündmusi kui „valitsetavate ül-

1) И. В. Сталин, XV съезд ВКП(б), сочинения, том 10, Москва, 1949, ск. 331.
2) Избранные сочинения I, ск. 323.

dist tegevust",[1] kui klassivõitluse akti, kus ei toimsunud mitte ainult aadli ja vaimsuliikkonna valul ühelt poolt ning kolmanda seisuse valul teiselt poolt, vaid ka kolmandasse seisusesse kuuluvate isikute endi valul. Ta nõõistis, et revolutsiooni terrori perioodil omasid võimsu varatud, töötavad massid. „Naadake, mis toimsus Prantsusmaal", pöördus ta töötavate inimseste poole, „kui teie seltsimsehed valitsesid seal: nad kutsusid esile nälja."[2]

„Kuid nõõista," kirjutas Engels, „et prantsuse revolutsioon oli klassivõitlusens [ja mitte ainult aadli ja kodanluse valul, vaid ka] aadli, kodanluse ja varatute klasside valul, — see 1802. a. oli kõrgemal astmel geniaalsens avastusens."[3]

Revolutsiooniellseil algadel pidasid prantslased suurens saavutuseks Inglismaal kehtestatud konstitutsiooni. Käsitledes revolutsiooni sündmusi, ei pooldanud aga Saint-Simon sellise konstitutsiooni vastuvõtmist, kuna toimsus kogu aeg areng edasi. „... inimnõõistus ei kalgestu lühemaljuses: mida

1) Избранное сочинения I, lk. 343.
2) Scalsamas, lk. 131.
3) Антон-Дюринг, lk. 243.

enam nõõdub aega, seda enam paratamatelt ammutatakse teadmisi, mida enam teadmisi, seda enam vajadusi ja, järelikult ka, õigusi."(1

Saint-Simon peatus ajalvos huvitavatel küsimustel ja püüdis leida põhjuse, mispärast mõnikord monarhia arenes türanniaks, nagu tema vaadete järele Taanis, aga teisel juhul mitte, nagu Türgis. Ta leidis, et tegelikult pandi liig suur tähendus valitsuse vormile ja arvati, et võimude õige jaotuse juures oli kõik hästi korraldatud.(2 Olukord, kus valitsuskulud on väiksed ja elanikkond on saavutanud vabaduse, ei sõltu mitte valitsuse, vaid peitub hvopis milleski muus. „Türannia põhjusi tuleb otsida teises, ja vaat milles ta seisneb: kõikide teiste valitsejate juures taani kuningas on kõige vaesem Euroopa kõikidest valitsejatest, aga türgi sultan on kõige rikkam, sest türgis ta on ainukene omanik, nagu ka ainukene valitseja."(3

Selle võrdlusega tahtis ta tõestada, et „... seadus, määrates kindlaks valit-

1) Избранные сочинения I lk. 352.
2) Sealsamas, lk. 335.
3) Sealsamas, lk. 354.

semise võimsu ja vormi, ei oma sellist tähendust ja sellist mõju rahvaste heaolule, kui seadus, määrates kindlaks omandi ja reguleerides tema kasutamist."(1

Nii tuli Saint-Simon järeldusele, et omandi vormist, omandi jäotamisest elaniknonna valul olenes nende vabadus, nende heaolu ja rikkus. Kuidas omand oli jäotatud, kas riigipea — monarh — oli rikas või vaene, sõltus järelikult ka riigi valitsemisvorm. „Loomulikult, parlamentlik valitsusvorm on väga eelistatud kõigi teiste ees, kuid see on aikult vorm, aga omandi institutsioon — on olemus; nimelt see instituut teenib ühiskonna hoone alusena."(2

Kui omand oli nii tähtis, et temast olenes ühiskonna heaolu ja nogumi vabadus, tuli lahendada see väga tähtis küsimus — kuidas tuleb jäotada omand elaniknonna valul? Selle küsimusega sidusta teise küsimuse — milline elaniknonna rühmitus omab õiguse võtta osa riigivalitse-

1) Избранные сочинения I, lk. 354-355.
2) Sealsamas, lk. 355.

nusest.[2] Sellens elaniukonna rühmaks pidid saama töösturid. Ta leidis, et kui töösturid saavad õiguse öelda oma sõna riigimaksude kehtestamisel, jaotavad nad riigimaksud õiglaselt, valitsemine muutub vähemkulukaks ning rahuldatakse kõigi riigi kodanike nõudid. Seega tuleb nende tegevus kasuks kogu rahvale ja riigile. Selle sihi saavutamiseks oli vaja: „Hästi mõista omandi õiguse olemust ja kinnitada see õigus alusel, mis on kõige soodsam tööstuse vabaduse ja riknuse kasvuks."(1

Saint-Simoni arvates konstitutsioon täiesti seadusandlikuk tul „... kehtestab omandi ühiskonna üldistes huvides ja juba mitte ainult ühe tema (ühiskonna — E. S.) koosseisust esilekuündiva klassi huvanguks, nagu seda vul praegusel ajal jälgitakse poliitilises korras."(2

Töösturid olid aga huvitatud ühiskondlikuk konalduse heast organisatsioonist, ühiskonna õitsengust, rahva heast käekäigust — siis omandi

1) Избранные сочинения I, ek. 356.
2) Sealsamas, ek. 368.

kehtestamine ühiskonna üldistes huvides pidi olema samal ajal kõige soodsam tööstuse arenguks ja õitsenguks. Ta samastas kogu ühiskonna üldise huvi ainult ühe ühiskonna elanike rühma – tööstuste huvidega.

Ta lähenes omandi küsimusele dialektiliselt, vaadeldes teda mitte igavesti püsivana ühe lahenduse juures, vaid arengus. „... põhiliseks seaduseks kõikides maades on seadus, mis määrab kindlaks omandi ja oluvorra austusest tema vastu, kuid seelest, et see seadus on põhiline seadus, koguni ei järgne, et ta ei või muutuda. Paratamatu on seadus, mis kehtestaks omandi õiguse, aga mitte seadus, kehtestades tema kindlaksmääratud vormis." (1

Kuigi kõigis mais oli omandi kindlaksmääramise seadus põhiline seadus, oli ta omakorda seotud üldisema, kuid temast kõrgema seaduspärasusega; selle seaduspärasusega, mille järele tegi inimkõistus järk-järgult edusamuse, suundudes edasi progressi

1) Избранные сочинения I, ек. 360.

tul.

Ühiskondlikus elus väga tähtsaks pidas ta finantskiisimust, mille kohta kirjutas: „Kahtlematult, seadus, mis määrab kindlaks eelarve, on kõige tähtsam kõikidest seadustest, sest raha poliitilises organismis on toosama, mis veri inimkohas."(1 Kes koostas Prantsusmaal ja ka Inglismaal finantsseaduse? Saint-Simon jõudis veendumisele, et seda ei loonud parlament, vaid kogukondade palat, kus olid enamuses inimsesed, kes ei hoolinud rahva üldisest hüvangust. Tööstuid pidid saama õiguse saata tervekisti kogukondade palatisse saadikud endi seast, sest saadikuid saavad sinna saata ainult need isikud, kes maksavad otseseid makse. See tähendas, et igaüks „... kes oma tööga tub omandi positiivseks, peab kohuste täitmise järgi, mis on asetatud omanikule riiklikes huvides, kasutama poliitilisi õigusi, mis lähtuvad omandi valdamisest ja on omistatud sellele, kes kannab kohustusi, mis on peale pandud antud tulule."(2

1) Избранные сочинения I, ск. 363.
2) Sealsamas, ск. 368.

Töösturid maksidki rõhuva enamuse otsestest maksudest, siis peab ka enamus saadikuid kuuluma töösturite poolt saatmisele. Kui töösturid on võtnud endi alla kogukondade palatis enamuse, annavad nad küresti calvale ka sellise sotsiaalse organisatsiooni, mida nad pravad nõige kasulikumaks. See on tööstuslik kord, kus töötajail on aukoht „... aga logelejad oleksid, lõpuks, asetatud töölistest madalamale."[1]

Kokkuvõttena Saint-Simoni ajalooliste vaadetest tuleb ülda, et ta jäi ajalooliste küsimuste käsitlemisel idealistiks. Ajaloolise arengu edasiviivaks jõuks on tal inimmõtte — idude areng. Ajalooliste käsitlemisel hakkas ta lähenema dialektikale. Ühiskonnas toimus areng madalamatest vormidest kõrgemateni. Kõik olukonad, nähtused, sündmused arenesid, samuti ka ühiskondlikud formatsioonid. Ühiskondlik formatsioon oma tekkimise järele soodustas idude arengut, oli progressiivne seni, kuni arenesid idud. Seejärele ühiskondlik for-

1) Избранные сочинения I, ln. 366.

matsioon oli oma aja üle elanud ja pidi paratamatult andma oma koha järgmisele, senisest kõrgemale formatsioonile. Ühiskondline formatsioonide vaheldumise ei kutsunud esile ühiskonna materiaalsete jõudude — tootmisvahendite, vaid ideede, teadmiste, tsivilisatsiooni-areng. Sinimsõte arengu jälgimisel ta eraldas kolm põhilist arengujärku: teoloogiline (eksisteerides kolmse ühiskondliku formatsiooni — ürgkogukondliku, orjanduslikku ja frodaalse kona — ajal), metafüüsiline — ülemineku perioodil frodalismilt teaduslik-tööstuslikule süsteemile ning positiivne süsteem, mis eksisteerib tulevases industriaalide ühiskonnas.

Tähtis koht tema ajalvolistes vaadetes on klassivõitlusel. Võitlus alistatud gallide ja võitjate frankide vahel toimus kaugest minevikust kuni Saint-Simoni kaasajani välja, sest võitjatest frankidest kujunesid kõrgemad ametnikud, maaomanikud, t. riigis tähtsat kohta omavad võimukandjad, kuna gallide järglased jäid esimeste poolt allutatud olukorda, riigielus tagapeaamile.

võitjate ja võidetute vahelise vastuolu mujunes ekspluataatorite ja ekspluateeritavate vahelises vastuolus — klassivõitluses, mis aktiviseerus eriti revolutsioonieelsetes sündmustes.

Kuigi Saint-Simon mõistis ühiskondliku formatsioonide asendumise paratamatust, mõistis vana hävimist ja uue arenemist, ei olnud ta revolutsionäär, vaid jäi reformismistiku, pooldades uue ühiskondlikku korra võitu rahulikul, lepitaval reformide teel ilma vägivallata. Ta ei mõistnud, et oma aja ülekaalud vanad ühiskondlikud jõud ei anna oma seniseid positsioone ära rahulikul teel teistele, vaid võitlevad viimse hingetõmbeni oma positsioonide eest.

Ilusolimata idealistlikust ajalookäsitlusest, jõudis Saint-Simon ajaloolistes mõtisklustes tähtsatele seisukohtadele, otse geniaalsetele järeldustele, nagu klassivõitluse mõistmus ajaloos, lähenemine dialektilisele ajalookäsitlusele, omandi mõistmise kõrge hindamine, seadusandluse klas-

siiselvomsu mõistmine jne. Ta tõstis üles hulga huvitavaid vüsimusi, nagu türanniia tekkimine, kuningavõimsu kujunsemine, tööstuse tekkimine ja arenemine, tõstis üles vüsimuse riigivalitsemisest jne., kuid ei suutnud veid lahendada lõpuni, mitte mõistes ajalvolise arenguprotsessi allikat – tootline jõudude arengut.

5. Eksisteriva ühiskondliku korra kriitika

Saint-Simon suhtus oma loomingus teravalt kriitilisena temale naasargsesse ühiskondliknu korda, seega kapitalistliknu korda.

Ta tõi esile kapitalismi põhipuudusena organisatsiooniliste aluste puudumise, mistõttu kapitalism osutubki vaid üleminehu perioodiks, ninselt — temas valitseva tootmise anarhia, majanduse ja poliitika teineteisest eraldatuse ning nende mõlema eraldatuse tõttu teadusest.[1]

Kuigi poliitilise ja majanduslikne organiseerituse poolest oli feodalism parem eksisteerivast ühiskondliknust korrast, omades tugevat organisatsioonilist jõudu, ühendades käsitöölisi tsunftidega, korraldades linnade üldist ühiskondliknu elu linna magistraadi juhtimisel, kuna maal küladesorganiseeriva jõuna tegutsesid

1) Ф. И. Розенберг, История политической экономии, Москва, 1940, lk. 274.

feodaalid. Kristlus ainukese ideoloogiana ühendas lõpuks keskajal kogu ühiskonna. Seega tõstis Saint-Simon esile feodalismi tugevat organiseerivat jõudu, vastandina kaasaja ühiskondlikule konale, kuid ei püüdnud pidurdada ajaloolist arengut ega teda kogunu seisatada, sest: „Mitte mingisugune ruimlik jõud ei ole võimseline tagasi pöörama seda loomulikku liikumist..." (1

Kaasaja ühiskonnas esines Prantsusmaal, samuti ka kogu Euroopas Saint-Simoni arvamise järele terav kriis, sest ühised kriisi näktused —
1) feodaalsete sidemsete nõrgenemine ja feodaalsete režiimide võimsutäiuse kadumine,
2) ühiskondi ühendava ühtse kristliku usundi rühmitumine mitmeks iseseisvaks usundisüsteemiks,
3) Püha Liidu tegevus, mis ühendas ainult tähtsamate riikide valitsejad, allutades endale kogunu vaimsulikud jõud, kellede sõltumatus kadus — olid põhjustatud olemasoleva ühis-

1) избранные сочинения II, ln. 25.

kondlikku süsteemi mittevastavusega tsivilisatsiooni olukorrale. Mainitud nähtused olid üldised, sellest järgnes, et 1) Euroopa ühiskond oli üldises kriisis, 2) nudsamad vahendid, mis likvideerivad Prantsusmaal kriisi, likvideerivad kriisi ka teistes maades, sest „... Prantsusmaa teatava määrani sõltub oma naabritest, ja tema olukord määrab kindlaks teatud liiki poliitilise solidaarsuse tema ja kontinendi teiste rahvaste vahel." (1

Mida tuleb teha kaasaja kriisi lõpetamiseks? Selleks on vaja anda: „... vaimsulik võim inimsestele, kes on kõige võimselisemad õpetama kõige lähematele inimsestele seda, mis neil on kasulik teada, aga ilmlik võim usaldada nende inimseste kätte, kes on kõige enam huvitatud rahu toetamisest ja rahva olukorra parandamisest." (2

Seega tuli anda Saint-Simoni vaadete järele ilmlik võim töösturile ja vaimsulik võim töösturite huve kaitsvaile vaimsuli-

1) Избранные сочинения II, ск. 74.
2) Sealsamas, ск. 78.

kele, sest üldisteks ja nogu rahvale kasulikeks huvideks pidas ta töösturite vaatud ja soove.

Ta võtis kaasaja ühiskondlikku hona terava kriitika alla. Saint-Simon võrdles prantsuse rahvast püramiidiga, mille aluse moodustasid töölised, võrreldes neid püramiidi materiaalse üleselituse juures graniidiga. Sellel püramiidi graniitsel alusel teise kihina esinesid töösturid, õpetlased, kunstnikud — ühiskondlikku elu juhtijad. Püramiidi see osa oli valmistatud väga hinnatud materjalist. Püramiidi järgmised kihid, koosnedes kipsi kergesti purunevatest kihtidest — olid õukondlased, aadel, rikkad logelejad, kõik ansetnikud. Seureparase tuumandina kroonis aga kuningavõim püramiidi tippu.(1

Seega mõistis Saint-Simon, et tööliste õlul oli üles ehitatud nogu riigi kuruvas aparaat, et nemad olid oma töö ja tegevusega ensisturiva ühiskonna alus, olid sellens kaljuks, millele tuginesid teis-

1) Избранные сочинения II, ск. 230-331.

te ühiskondlike kihtide positsioonid. Ainult töötajad toovad ühiskonnale kogu rikkuse, jõudis ta järeldusele „Tööstuslikus süsteemis." (1 Seega jõudis ta töötajate osa hindamisel lähedale marksistlikule seisukohale, mis õpetab: „Tähendab, ühiskonna arenemise ajalugu on ühtlasi aiseliste hüvede tootjate endi ajalugu, toorahvahulkade ajalugu, kes on tootmisprotsessi perjõuks ja kes teostavad ühiskonna olemasoluks vajaliste materiaalsete hüvede tootmist." (2

Saint-Simon jättis lahendamata ühiskondlike klasside tekkimise küsimuse. Ta iselvomustas ainult eksisturivaid klasse. Kirjutises „Mõistujutt" jagas ta Prantsusmaa elanikkonna kahte rühma:

1) ühtedeks, kes olid Prantsusmaale kasulikud ja

2) teisteks, kes olid Prantsusmaale koormaks.

Saint-Simon tõstis üles huvitava julge küsimuse: mis toimuks kui Prantsusmaa kaotaks järsku mitme

1) Избранные сочинения II, ek. 330-331.
2) J. Stalin, Dialektilisest ja ajalvolisest materialismist, ek. 22.

spetsialitediga õpetlasi, kunstnikke, käsitöolisi, nagu 50 parimat keeminut, 50 parimat matemaatikut, skulptorit, kirjanikku, kirurgi, pankurit, rõeremust, kangrut, trükitöolist jne., kokku 3000 inimest. Ta nimetas neid „prantsuse ühiskonna tõelisteks õiteks," kes olid kõige kasulikumad oma kodumaale, kes olid kõige võimelisemad soodustama tsivilisatsiooni arengut, kes tõid oma kodumaale kõige enam au ja kuulsust, tegutsedes väga mitmesugustel vaimse ja füüsilise töö aladel. „Kaotanud nad, rahvas kohe muuteks ilma hingeta kehaks, ta langeks madalamale nendest rahvastest, kellede võistlejana ta nüüd esineb; ta jätkaks eksisteerimist nende alluvuses seni, kuni ta ei taastaks seda kaotust... Prantsusmaale nõuaks äärmisel juhul terve põlvkonna, et parandada seda õnnetust, sest inimesed, kes valja paistsid kasulikes töis, moodustavad tõepoolest hanelduse, kuid loodus ei ole rikas, eriti selle liigi erandite poolest." (1

1) Избранные сочинения I, ст. 430.

Kui toimseks teine õmsetus, nimselt selline, et mainitud isikud jääksid ellu, võiksid tegutseda oma rahva ja riigi õmseks, Prantsusmaa aga kaotaks sellised isikud, nagu kuninga venna, teised kuninga lähemad sugulased, nagu Orléans'i, Anjou jt. hertsogid ja nende abikaasad, kõik ministrid, mitmesugused nõunikud, piiskopid, kardinalid, kohtunikud, 10.000 kõige jõukamat omanikku jt., kohku 30.000 inimest. Kuidas mõjub nende inimeste kaotus Prantsusmaale? Ta leidis, et heasüdamlikud ja härdamselsed prantslased nsuidugi kurvastaksid oma kaasmaalaste hukkumise üle, kuna riigile ei ole nende hukkumine õmsetuseks, sel lihtsal põhjusel, et Prantsusmaal oli küllaldaselt inimesi, ves olid võimelised nende kohti täitma, olema sama head printsid ja printsessid nagu nende eelkäijadki. (1

Mainitud isikud ei olund kasulikud teaduse progressile, käsitöole, kujutavatele kunstidele, milledest olemb

1) Избранные сочинения I, ек. 430-431.

Prantsusmaa hüvang, vaid nad „... vihkavad rahva hüvangut, jättes ilma õpetlasi, artiste ja käsitöölisi sõile õiguse järele kuuluvast kõrgemast austusest; nad teda (rahva hüvangut — E. S.) vihkavad, kasutades oma rahalisi vahendeid sellisel viisil, mis ei too otsest kasu teadustele, kujutavatele kunstidele ja käsitöödele; nad teda vihkavad, omastades igal aastal rahva poolt makstavast summast kolmsada-nelisada miljonit franki palkade, pensionide, autasude ... kujul." (1

Sellest selgub, et printsid, parunid, krahvid ja igat liiki ametnikud olid ainult asjatuiks koormaiks prantsuse rahval, olid rahva töö ja sissetulekute asjatud kulutajad — parasiidid, kes pealegi olid veel andetud valitsemisel. „Kui palju on administraatoreid, enam võimselisemaid juhtima departemangude asju, kui nõu praegused prefektid ja subprefektid!" (2 kirjutas Saint-Simon veendununa.

Nii eraldas ta endale kaasaegses ühiskonnas kaks põhilist klassi:

1) Избранные сочинения I, lk. 432.
2) Sealsamas, lk. 431.

1) ühelt poolt töötajad ja
2) teiselt poolt parasiidid, nes elasid esimeste kulul, esimeste tööst ja vaevast.

Nagu juba öeldud, Saint-Simon ei mõistnud klasside tekkimist ega ka nende olemust. Nii mõistis ta töötajate all ühteviisi nii tööstureid ja pankureid — ekspluataatoreid, kui ka proletaarlasi — ekspluateeritavaid; kaht teineteisele vaenulikku ühiskondlikku jõudu. Ta jõudis küll klasside ja klassivõitluse mõistmise juurde, kuid ei osanud teaduslikult lahendada klasside ja klassivõitluse probleeme. Ta nägi proletariaadis ainult kõige rohkearvulisemat ja vaesemat klassi, ei näinud ja mõistnud tema ajalvolist osa. „Aga nad (sotsialistid-utopistid — Saint-Simon, Fourier, Owen jt. — E. S.) ei näe proletariaadi poolel ajalvolist isetegevust ega talle omast poliitilist liikumist... Proletariaat on nende jaoks ainult kõige enam kannatava klassina," (1 kirjutasid K. Marx ja F. Engels.

---

1) Kommunistliku partei manifest, lk. 53.

Ainult marksism-leninism lõi õpetuse klasside kujunemisest, määras kindlaks inimeste klassideks eraldamise põhimõtted ning näitas iga ühiskondliku rühmituse osa ajalvos. Marksismi-leninismi õpetuse järele: „Klassideks nimetatakse suuri inimeste rühmi, kes erinevad oma kohalt ühiskondliku tootmise ajalvoliselt kindlaksmääratud süsteemis, oma suhtelt (mis on enamasti fikseeritud ja vormistatud seadustes) tootmisvahenditega, oma osalt ühiskondliku töö organisatsioonis, ja järelikult ühiskondliku rikkuse selle osa saamisviisilt ja suuruselt, mis on nende käsuturses. Klassid on niisugused inimeste rühmad, kellest üks võib omastada teise tööd nende koha erinevuse tõttu teatavas majanduslikus ühiskonna-formatsioonis." (1

Klasside põhiliseks tunnusens on nii nende erinevad suhted tootmisvahenditesse. Tootmisvahendeid omav klass allutab endale ja ekspluateerib neid klasse, kellel ei ole

1) V. I. Lenin, Suur algatus, Valitud teosed kahes võites, II kõide, Tallinn, 1946, en. 398.

tootmisvahendeid. Seega ühe või teise klassi positsiooni ühiskondlikke tootmise süsteemis määrab kindlaks tootmisvahendite omamine või mitteomamine. Seepärast ei saa ka vaadelda ühe klassina nii tootmisvahendite omanikke — ekspluataatoreid kui ka proletaarlasi, kes tootmisvahendeid ei oma, olles seega ekspluateeritavate seisundis.

Saint-Simon peatus eksisteerival riigikorral ja kritiseeris teravalt mitmeid ühiskondlikke nähteid, arvustas teravalt vaimsulikkonna, kuninga ja kohtute tegevust.

Vaimsulikkond, kelle ülesandeks oli „... väsimatult kaitsta vaeste asja ja lakkamatult tootada ühiskonna selle viimase klassi saatuse parandamiseks füüsilises ja moraalses suhtes,"[1] unustas oma sellise ülesande. Ta alustas „... rahvale tõrkumatu sõnakuulmise jutlustamist maavaldajate suhtes; ta (vaimsulikkond — E. S.) ei raiska enam oma jõupingutusi selleks, et julgelt meenu-

1) Избранные сочинения II, ск. 63.

tada vürstidele ja nende õukondlastele religiooni poolt nendele pandud kohustusi rahva suhtes."(1

Vaimsulikkond oli nsuuturud nii rahva esialgsetest kaitsjatest, kelleks ta oli Saint-Simoni vaadete järele, valitseva klassi käsilaseks, tema toeks, kelle otseseks ülesandeks oli soigutada rahva vastupanu, lämmatada opositsiooni avaldamise igasugused püüded ning sõnakuulmisele manitsevati uimastavate jutlustega sundida töötajaid kuulekalt alluma oma isandaile. Selle seiserkohaga Saint-Simon jõudis lähedale marksistlikule religiooni hinnangule, mille tabavalt sõnastas K. Marx, öeldes: „Religioon — see on rõhutud olendi ohkamine, südamsetu maailma hing, raske aja hingetu vaim. Ta on — rahva oopium."(2

Saint-Simon mõistis pappide ja piiskoppide ning nogu hierarhilise kiriku aparaadi võimsu rajanemist rahvamasside madalale arengutasemsele, nende stiihilistele, ebausklikele

1) Избранные сочинения II, lk. 63.
2) К. Маркс, К критике гегелевской философии права, К. Маркс и Ф. Энгельс, сочинения, том I, 1938, lk. 385.

arusaamistele eksisteerivast olunorrast. Vaimsulikud, nende - õpilased ja teenrid, seega Prantsusmaa tingimustes umbes 300 - 400.000 inimest, olid ainult töötajate töövilja omastajad, parasiidid. Nad olid „... inimsesed, mitte midagi tootvad ja, järelikult, lamavad kuormana tööstusel, mis varustab neid toiduga, elamsuga, riidega." (1

Peatudes kaasaja kuningavõimsul, andis Saint-Simon lühikese iselvomustuse ka kuningavõimsu põlvenemisest, mis oli esialgu Prantsusmaal rajatud barbarlike rahvaste — seega frankide poolt, kes vallutasid gallia. Hiljem prantsuse kuningad nsuutasid oma võimsu iselvomsu, eriti ristiusu vastuvõtmisega, omades tiitli „kuningas jumala armust" ning võtsid endile kohustusens: „... lakkamatult töötada oma alamate kõige rohkearvulisema klassi saatuse parandamisens, kuid kuninga võim, lvomsulikult, täiesti unustab selle oma kohustuse iga kord, kui allub vaimsulikkonnale

1) Избранные сочинения I, lk. 381.

ja aadlile, nendele rahva tõelistele vereinsejatele."(1

Selgelt nõistis Saint-Simon kuningavõimsu klassiiselvomsu, tema tugineniist mitte kogu rahvale, vaid teatud mõjukaile ühiskondlikele rühmitustele.

Julge ja tabav oli Saint-Simoni iselvomsustus oma aja ülelanud feodaalühiskonna viimaste jäänuste — aadli ja vaimsulikkonna suhtes — paljastades nende tõelise olemsuse, rahvamasside armsutute ekspenaturijate, nende vereinsejate iselvomsu.

Kuidas tegutsesid kaasaja kohtud, millede ülesandens oli elanikkonna kaitse igasuguse omavoli vastu? Kohtud ei täitnud seda ülesannet, vaid järgnesid teisele printsiibile, et „... kehtestada vägivalla võimsu kogu ta täiuses."(2

Vaimsulikkond, kohtuvõim, kuningavõim tegutsesid nii ühes üldises suunas — tema enam kasu valitsevale elanikkonna kihile, allutades neile täielikult ülejäänud

1) Избранное сочинения II, ск. 64.
2) Sealsamas.

elaniknonna. Riigivalitsemise kõikidel aladel püüti rahvalt võimalikult enam välja pressida nii riigilaenude kui ka mitut liiki maksude näol sissetulekuid. Valitsus püüdis säilitada ainult luksuslikku elu ja rikkust taotlevate õukondlaste ja aadli mõjuvõimsu.(1

Elaniknonna alluvuses hoidmisens suurendasid valitsejad riigiamsetnike arvu ja esinduslikkust. „Vägivald ja kavalus, palgasõja vägi ja politsei — need on peamised vahendid, mida nad kasutavad oma tegevuses..."(2

Saint-Simoni kriitiline pilk peatus ka kaasaja haridussüsteemil. Ta mõistis hukka olukorra, kus ainult raha pärast võeti õpilasi koolidesse, kuna anded kooli pääsemisel ja õpingute ei etendanud mingit osa. Koolides ei õpetatud mitte õpilastele teid ega vahendeid sotsiaalse olustiku parandamiseks, vaid ruinseste üle valitsemist.

Nii eksisteeris kaasaja ühiskonnas

1) Избранные сочинения II, ek. 337–338.
2) Sealsamas, ek. 341.

kolm pahet: üldine poliitilise võimsu laostumine, Napoleoni poolt prantslastele sisendatud vallutuskirg, mille tagajärjel vallutushimsuline rahvas „peab kõige enam austama hirmsa iselvomsuga inimsesi, nagu ka kõige verejanulisemaid inimsesi," et hannida väejuhtidele kahurilika. (1

Kolmanda pahena eksisteeris juristide suur võim, kelledele altkäemaksudena kohtuasjade lahendamisel prantslased maksid miljoneid franke.

Eksisteeriva ühiskondliku korra kriitikast, tema pahedest ja puudustest andis üldkokkuvõttena Saint-Simon tabava, julge hinnangu, öeldes: „Kaasaja poliitilise olukord kujutab endast ümberpöörätud maailma vaatepilti: inimsesed, kes juhivad ühiskondlikne asju, ise väga vajavad juhtimist; kõrgemad võimsed (st. — kõrgemate võimsetega inimsesed — E. S.) asetsevad valitsetavate klassis, valitsejad aga oma koossesu järle on väga keskpärased

1) Избранные сочинения II, ln. 64.

inimsesed." (1 See oli ühiskond, kus „... valsed peavad olema suurmuelsed rikaste vastu, ja selle tagajärjel vähem kindlustatutena igapäev jätavad endid ilma vseile osast vajalikest elatustarvetest selleks, et suurendada suurte omanike ülejääne; sest suurimad kurjategijad, suured vargad, röövides kodanikelt kohhu kolmsada või nelisada miljonit aastas, on volitatud võimsu poolt karistama väiksed ülesastumisi ühiskonna vastu; sest harimatus, ebausk, laiskus ja kirg laastavate lõbude vastu moodustavad ühiskonna juhtide osa, aga andekad, kokkuhoidlikud ja tõrkad inimsesed on allutatud neile ja kasutavad neid nende poolt ainult tööristadena; sest, ühe sõnaga, kõikidel tegevusaladel andetud inimsesed juhivad andekaid, ebamoraalsed on kutsutud õpetama kodanikele moraali, kõige suuremad kurjategijad — on kutsutud karistama väiksed ülesastujaid." (2

Ühiskonnas valitses Saint-Simoni

---

1) Избранные сочинения II, ek. 64.
2) Избранные сочинения I, ek. 433–434.

vaadete järele täiesti ebamoraalne olukord, kus oma „... olemuselt tööstuslik rahvas omab olemuselt frodaalset valitsust." (1

Selline olukord ei tohi enam edasi kesta. Tuleb luua uus ühiskondlik kord, senisest progressiivsem, enam vastavam mõistuse ja tsivilisatsiooni üldisele arengule. Saint-Simon mõtleski välja tulevase industriaalide ühiskondliku korra põhijooned ja luges ennast suga uue ühiskondliku korra rajajaks.

Saint-Simoni kriitika üle mitmete ühiskondlike rühmituste suhtes tuleb öelda, et ta nägi vana frodaalühiskonna elanike rühmituste, nagu aadli ja vainsulikkonna tegevuse ebaõigsust, ta paljastas nende kiskjaliku pale ja ekspenataatorliku olemuse, paljastas kuningavõimu klassiiselvomu, kohtute alatu tegevuse jne. Kuid temale kaasaja — kodanliku ühiskonna — klasside, st. kapitalistide ja proletariaadi õiget olemust ta ei näinud. Ta ei eraldanud vul kapitalisti tööli-

1) Избранные сочинения II, lk. 146.

sest — nad mõlemad olid tema vaadete järele ühevõrdselt ühiskonnale kasulikud. See polnud ka õieti Saint-Simoni süü, sest kapitalistlikku ühiskonna suhted polnud veel selgelt välja kujunenud.

See oli kapitalistlikku ühiskonna kujunemise aeg. See oli ajajärk, mil kodanluse ja proletariaadi vahelised klassivastuolud ei olnud veel teravalt esiletulevad. See oli aeg, mil suurtööstus alles hakkas kujunema, mil toimus tööstuslik revolutsioon ja ensisteerisid peamiselt väikeettevõtted. Kujuneb kapitalist — töösteu — tööstas sel ajal sageli ka ise õlg õla kõrval töölistega oma ettevõttes ning töölised ega ka teised ühiskondlikud rühmitused ei osanud veel näha väinetõõnoja omanimus — tulevases töösturis, kapitalistis — ekspluataatorit, tööliste vereimsejat.

Saint-Simon suunas küll temale kaasaegsesse ühiskonda terava pilgu, kritiseeris seal esinevaid pahesid, ebaõiglust, pettust ja valet. Ta ei suutnud nsõista klasside kujunemist, ei

näinud areneva proletariaadi ja nodanlerse juba sel ajal nujunevaid vastuolusid. Ta ei suutnud nõõista nujuneva proletariaadi ajalvolist osa, ei näinud tas kapitalistlikku ühiskonna hävitajat. Ta kavatses üles ehitada sotsialismi, tuginedes kõigile elanikkonna rühmistustele ja sel ajal, kui tema loomisens polnud veel eelduisi. Seepärast jäid tema vaated ka ainult vaadetes, unistustens ja ei olnud suutelised rakendumma ellu.

6. Tulevikuühiskonna kujutlus Saint-Simoni õpetuses.

Jälgides inimühiskonna ajalvoolist arengut ei seadnud Saint-Simon mitte ennagi oma eesmärgiks senise ajalvo lihtsat seletamist ja vaatlust. Kriitiseerides temale kaasaegset ühiskonnakorda, ei teinud Saint-Simon seda mitte kritika pärast, vaid nägi oma ajalvolist ülesannet uue filosoofilise süsteemi loomises, sellise õpetuse loomises, mille järgi võiks asutada inimkond uude nõrgemasse ühiskonnakorra süsteemi. Ta püüdis küll näidata oma õpetust tulevasest ühiskonnakorrast paratamatuna ning väljakasvanuna tegeliku elu nõudlustest; jäi siiski suurelt osalt ta õpetus fantastilisena, tuues oma autorile utopisti mainetuse.

Vastandina palgidele varasematele filosoofidele, poeetidele ja

kirjanikele, kes nägid rahvaste õnnelikku elu inimsoo kauges minevikus ja idealiseerisid ürgkogukondlikku korda, nägi Saint-Simon vaid kuldset ajastut tulevikus. Ta kirjutas: „Kuldne sajand, mille ebaselged legendid kandsid üle minevikku, asetseb meie ees." (1

Mõistnud inimsoo kuldse ajastu olemasolu tulevikus, ei jäänud Saint-Simon selle saabumise passiivseks ootajaks, vaid püüdis rakenduda aktiivselt tööle tema saavutamiseks. „... saabub päev, kui ma teen maa paradiisiks," kirjutas ta optimistlikult oma esimeses teoses „Genfi elaniku kirjad kaasaeglastele." (2

Ta ei andnud kusagil oma teostes terviklikku pilti tulevikuühiskonnast. Vaated tulevikust on tal vaid katkendlikud, ükstteisega tihti sidumata mõtted laialipaisateina peaaegu kõikidesse tema poolt kirjutatud teostesse.

Milline ühiskondlik kord

---

1) Избранные сочинения II, ek. 273.
2) Избранные сочинения I, ek. 137.

tuleb kehtestada senise pahelise ühiskondlikke süsteemi asemele?

„Parim ühiskondlik konaldus — see on see, mis tuleb ikimeste elu, kes moodustavad ühiskonna ekonomise, kõige õnnelikemaiks, pakkudes neile vahendite ja võimaluste maksimumi nende tähtsamate nõuete rahuldamiseks.

See on selline ühiskondlik kord, mille juures kõige väärilisemad inimesed, kellede tõeline väärtus on kõige suurem, käsutavad kõige suurema võimalusena saavutada kõrgemat positsiooni, sõltumatult sellest, kuhu neid paigutas sündimise juhuslikkus.

See on, siis, selline ühiskondlik kord, mis ühendab ühte ühiskonda kõige rohkearvulisema elanikkonna ja annab tema käsutusse vahendite maksimumi vastupanuks välismaalastele.

See on, lõpuks, ühiskondlik kord, mis viib tema poolt soositud tõode tulemuses kõige tähtsamatele avastustele ja tsivilisatsiooni ning hariduse kõige suuremale progressile."(1

1) Избранное сочинения II, ск. 277.

See on tööstuslik — industriaalne — ühiskondlik kord, kus tööstuvid pidid saama ühiskonna esimesens klassiks, kes pidid ühiskonnas võtma esikoha, sest tööstuvid olid elaninkonna kõigist rühmitustest kõige tähtsamad, sest tööstuslik klass „... võib toimse tulla ilma kõigi teiste klassideta, kuid mitte mingisugune teine klass ei või toimse tulla ilma temata, seepärast, et ta eksisteerib oma isikline jõududega ja oma isiklinu tööga. Teised klassid peavad tootama tema jaoks, sest et nad esinevad tema poolt loodud olenditena, ja ta toetab nende eksisteerimist..." (1

Tööstuvid olid võimas ühiskondlik rühmitus, kelledest olenes teiste elaninkonna rühmituste saatus, millest olenevana jõudis Saint-Simon tähtsale jäeldusele, öeldes: „... kõik tehanse tööstuse tõttu, siis kõik peab tehtama tema jaoks." (2

Kuigi Saint-Simon tõstis esmalt esile tööstuvid ning andis neile ühiskonnas tähtsa positsiooni,

1) избранные сочинения II, ек. 122.
2) Sealsamas.

luges ta nende kõrval samsuti tähtsains moraliste ja õpetlasi, millised kolm elaninkonna rühma omasid kõige positiivsemaid võimseid. Töösturite ühsandens jääb riikline varanduste üle valitsemine, õpetlastel tuleb moodustada printsiip, mis aitab ühiskonna üldiste huvidega kodanine isiklikud huvid. Õpetlaste kompetentsi jäeti üldse kõik küsimsused peale administratiivsete ja finantsiliste ning lõpuks riigis kodanine hariduse jaktimine.(1

Inimseste isiklikud huvid peavad tulevase ühiskondlikku kona tingimustes vastama täielikult ühiskonna üldistele huvidele, isiklikud inimseste püüded ja soovid peavad langema konku kogu ühiskonna püüdlustega, vajadustega. Mõlema huvide rühmade vahel peab valitsema täielik harmoonia.

Jumalikku moraali põhilisest printsiibist: „... ära tee teisele seda, mida sa ei soovi, et tehtaks sinule..."(2 tuleb moralistidel kaasaja ühiskonna tingimustes esile tuua nud põhi-

1) Избранные сочинения II, ln. 252-253.
2) Sealsamas, ln. 252.

mõtted ja suunatlused, mis aitavad kõige enam kaasa ühiskonna arengule.

Saint-Simon pööras tähelepanu ka töölistele. Tulevane ühiskondlik kord peab aitama kaasa kõige vaesema ja rohkearvulisema klassi füüsiliste ja vaimsete omaduste ja heaolu tõstmisele. Saint-Simon asetas tööstürite klassi nii tööstürid (sõna otseses mõttes), pankurid kui ka töölised, lõpetades nõustatöölistega. Tulevases ühiskondlikus süstemis tulevad võimsu juurde ja saavad juhtivatele kohtadele ainult silmapaistvad suurtöösterse, pankade ja suurmaaomandi valdajad. Võimsu juurde tulnud suurtöösterse esindajad ning nendega liitu astunud kuningas on viimastest feodaalühiskonna jõududest — aadlist, 7. logelejätest, tõpõlguritest kogemi 1000 korda tugevamad, sest nad esindavad ju kogu rahvast.[1]

Kes andis voliterse suurtöösterse esindajaile esindada valitsuses kogu elanikkonda, kogu rahvast? Saint-Simon ei kõnelnud sellest, kuid töe-

1) избранные сочинения II, ск. 175–176.

nädiselt tundub, et volitanud pole neid kuigi. Nad ise tulevad võimsu jõuude uue ühiskondliku korra vehtestamise järele, sest tööstuurid etendavad selle uue ühiskondliku korra elluviimisel suurt osa.

Nagu öeldud, tuhb tulevases industriaalide ühiskonnas soodustada igakülgselt

1) tööstuurite huve ja kergendada

2) ka kõige vaesema ja rohkearvulisema ühiskondliku klassi saatust.

Kas ei ole nud sisukohad teineteisele risti vastukäivad? Võib-olla tenib nende vaadete elluraviendamisel tööstuurite ja proletaarlaste huvide erinevus, vastuolu ning koguni kokkupõrked nende vahel? Ei! Mitte midagi sellesarnast ei toimsu, sest tööstuurite huvid on kooskõlas ühiskonna üldiste huvidega, kogu ühiskonna huvid vastavad tööstuse ja tööstuurite huvidele.[1]

Saint-Simon allutab nii suurtööstuurite huvidele kogu ülejäänud elanikkonna huvid. Ta nimetab

1) Избранные сочинения I, lk. 424.

kogemi suurtööstureid töötava elanikkonna heategijaiks ja töelisteks jühtideks. „Vaese käld saavad endist viisi toitma rikast, kuid rikas saab käsu, töötada peaga, aga kui tema aju ei ole kohane tööks, siis tema on kohustatud töötama kätega..." (1

Töötava elanikkonna poole pöördudes andis ta temale nõu „...sundige neid (rikkaid iuinsesi — E. S.) endid harima ja teid õpetama; nad sunnivad teie käsi töötama nende jaoks, aga teie sundige nende päid töötama endi jaoks; osutage sseile teene, vabastage nad igaouse raskest koormast; nad maksavad teile rahaga, aga teie maksate neile austusega..." (2

Oma viimases teoses „Uus kristlus" on Saint-Simson enam kaldunud tööliste poole, kõneldes, et tulevases ühiskondlikus korras saavad tööstusite kõrval ka elanikkonna kõige vaesema ja rohkearvulisema klassi liiknsete nõuded täielikult rahuldatud. Kuidas seda vaadet oleks tegelikult saanud Saint-Simsoni tulevikuplaanide

1) Избранные сочинения I, lk. 143.
2) Sealsamas, lk. 125–126.

alusel ellu rakendada, jääb mõistmata. Tema poolt kujundatud uues industriaalide ühiskonnas ei saa kaduda ühe inimese ekspluateerimine teise inimese poolt, ühe elanikkonna osa allumine teisele, sest jääb kehtima täielikult eraomand tootmisvahenditele, jäävad endistele omanikele nii suur- kui ka väikeettevõtted.

Vastupidiselt Fourier'le, kes nägi tema enda poolt kujundatavas ühiskonnas peamiselt väikeettevõtete — faalangsite — domineerimist, oli Saint-Simon suurtööstuse, suurte ettevõtete austaja.

Tulevases ühiskonnas on töö muutunud kõigile inimestele kohustuslikuks. Juba oma esimeses teoses „Genfi elaniku kirjad kaasaeglastele" tõstis ta esile selle kauni põhimõtte: „Kõik inimesed saavad töötama, nad kõik saavad vaatama endile, kui töölistele ..." (1

Kuidas Saint-Simon kavatseb seda põhimõtet ellu rakendada eraomandi säilimise juures tootmisva-

1) Избранные сочинения I, ln. 141–142.

henditele, mis sünnitab järjest kapitali ja kapitaliste, nes võivad nautida mseretult teiste töövilja, selele sesünkohale ta ei jõudnud.

„Töö on kõige vooruste allikas; kõige kasulikum töö peab olema kõige enam austatud ...“ (1 Samsuti peab ka see ühiskondlik klass olema kõige enam austatud, kes tegeleb kõige kasulikuma tööga. Töö peab olema selleks mõõdupuuks, mille järele arvestatakse inimsese väärtust ühiskonnas.

Haritlased — õpetlased, teadlased, kirjanikud, kunstnikud jt. — peavad olema sõltumatud teistest elanikkonna rühmitustest. See on vajalik selleks, et pühenduda täielikult oma lemmik teadusharu küsimuste uurimisele, et mitte lasta end ära osta ja seega tegutseda ainult teatud elanikkonna rühmituse huvides. Saint-Simon püüdiski leida vahendid õpetlastele selliste tingimuste loomiseks, kus nad oleksid pühendanud endid sõltumata teistest ühiskondlikest rühmitustest teaduslikule uurimistööle. Selleks nägi

1) Избранные сочинения II, ln. 154.

ta ette igal aastal Newtoni hana juures allkirjade kogumise, kus võivad kõik inimsesed oma allkirjad anda ükskõik kui suurele summale. Allkirja andjad ütlevad ka oma soovi järele kolme matemaatiku, kolme füüsiku, kolme keemiku, kolme füsioloogi, kolme kirjaniku, kolme kunstniku ja kolme muusiku nimed.(1 Selliseil tuul kogutud summad jaotatakse siis kõige enam hääli saanud kolme matemaatiku, kolme füüsiku jne. vahel ära, suga ainult nahekümne ühe väljavalitud isiku vahel.(*

Pöördudes inimseste poole, kes on õpetlaste toetamiseks teatud rahasummadele alla kirjutanud, manitseb ta neid käituma järgmiselt oma väljavalitute suhtes: „Te nõudke oma väljavalitutelt, et nad ei võta vastu ei kohti, ei auavaldusi, ei raha mitte

---

1) Избранные сочинения I, lk. 105.

*) Esimesel aastal jaotab selle summa välja Londoni Kuninglikku ühingu esimees, järgmistel aastatel aga see isik, kes kirjutab alla kõige suuremale summale. Londoni Kuninglik ühing vastas oma ülesannetelt Teaduste Akadeemiatele, tegeldes sel ajal peamiselt loodusteaduste ja matemaatikaga. Ta rajati 1662.a. Tema presidendiks oli 1703.a. alates kuni 1727.a. Newton.

kelleltki teie ünsinutelt gruppraelt, kuid jätke neile täielik isiklik vabadus toimida oma jõududega oma soovi järele." (1

Sel teel äraostmisest vabad õpetlased osutavad inimkonnale kõige enam teeneid. Võrdlusens tõi Saint-Simon kujuka pildi temale kaasaegsete akadeemikute sõltuvast tegevusest, mis oleneb
1) akadeemikute ansiti eluaegsusest ja
2) sõltuvusest valitsejate vastu. Ta kirjutas: „Põõrake tähelepanu tule, millel läks akadeemiline nsõistus: te näete, kuivõrd ta oli ülbe ja alatu, millise osavusega ta summutas kõik vaidlused, mis olid võimselised valgustama inimkonda, iga kord, kui nad võisid kahju tuua tema (akadeemilise nsõisteise – E. S.) oma hüvangule." (2

Põhiliste sotsiaalsete teaduste aluste õpetamiseks tuleb nsoodustada kolm suurt õppeasutust:
1) katedrid, igasuguse käitumise õpetamiseks töösturitele, mis on neile vajalikud nii isiklikes igapäevastes

1) Избранные сочинения I, lk. 106.
2) Sealsamas, lk. 109.

töödes, poliitikas kui ka tööstuses. Need katedrid peavad samsuti ka selitama, et riigivalitsemisega tulevad toimse vaid kõige mõjukamad tööstürid ja peavad aitama töösturil tugevdada nende väärtuse tunnet.

2) moraalid katedrid, millede ülesandeks on näidata kodanikele isiklike já üldise huvi seost, näidata inimsese tegevüisi õigsust, kes seob oma isiklikud huvid ühiskondlike huvidega ning püüab sel tul suurendada oma hüveolu.

3) positiivsete teaduste katedr inimsestele mitmesuguste üldiste võtete ja kogemuste õpetamiseks. (1

Tulevases ühiskonnas hoolitsetakse mitmekülgselt inimsestele mitmesuguste teadmiste õpetamise ning kodanike kasvatamise eest.

Saint-Simon märkis senise ühiskondlikku kona ühe pahena hariduse saamisel õpilaste vanemate rahakoti priskust õpilaste annete vastu. Seepärast on ka tema poolt loodud uues ühiskondlikus korras ette nähtud riiklikku

1) Избранные сочинения II ек. 246–248.

hariduse andmine ühiskonna kõigile klassidele. (1

Tulevases ühiskonnas on kehtestatud võrdõiguslikkus naiste ja meeste vahel, mis ilmneb juba kujukalt sellest, et võrdõiguslikult meeskodanikega on ka naistel õigus kirjutada allkirjad väljapaistvatele teadlastele toetussummade kogumiseks.

On läbi viidud võrdõuse printsiip, sest kõik privilegid ja sünnipärased õigused kaotatakse. (2

Tulevase ühiskondlikku korra tingimustes on suurem osa ansetikohti tasuta ja võetakse kui auanseteid, kui austuse ja lugupidamise väljenduji. See on ka arusaadav, sest vajalikku elmülalpidamist saavad töösturid nagu nii eraomandi valdajaina.

Uue ühiskondlikku korra tingimustes eksisteerib valitsemisaparaat juhib ainult tootmise head organiseerimist; ta ei valitse seega enam inimseste üle, kes töötavad ja täidavad oma kohustusi ilma sunnita, naudinguga, vaid esemete üle.

---

1) Избранные сочинения II, lk. 259.
2) Sealsamas, lk. 169.

Kuigi Saint-Simon kritiseeris kaasaja vaimsulikkonda, nende tegevust, kes ei toetanud enam rahvast, vaid tegutsesid omavoli alusel lämmatades ja uinutades rahva vastupanuliikumise. Mõistnud seda kõike, jätab ta püsima tulevases ühiskonnas religiooni, vaimsulikkonna ja kiriklikud talitused. Endise ebamoraalse ja kõlbmata vaimsulikkonna tegevuse asemele astub uus, endise reaktsioonilise usu asemele uus religiooni õpetus — uus kristlus.

„Uus kristlik organisatsioon ehitab nii ihulikud kui ka vaimsulikud asutused sellel printsiibil, et kõik inimsesed suhtuvad üksteisesse kui vennad. Ta suunab kõik need asutused, millist liiki nad ka oleksid, kõige valsema klassi hüvedu tõstmisens."(1

Tulevane religioon — uus kristlus — omab oma moraali, oma dogmad ja kultused, sansuti ka vaimsulikkonna. Uus kristlaste jumres loeb Saint-Simon kõige tähtsamaks nende moraali, kuna dogmad ja kultused jäävad hoopis teisejärgulistele kohtadele. Uue mo-

1) Избранные сочинения II, lk. 269.

raali alusena kehtib inimsestevaheline vennalik armastus, mis oli omane ka algkristlusele.

Need inimsesed, kes kõige enam soodustavad ühiskonna kõige vaesema ja rohkearvulisema klassi saatust, tõusevad uus kristluse eteotsa. „Tõeline kristlus peab tegema inimsesi õnselikeks mitte ainult taevas, vaid ka maa peal," jõudis Saint-Simon järeldusele vastandina kaasaegsetele jutlustajatele.[1] Uue usu levitajad — uus kristlased — tegutsevad ainult oma usu propageerimisel nõistuse jõu abil, veenmise ja selgitustöö tuul, kuna vägivald on neile täiesti tundmatu ka võitluses oma vastaste vastu.

Inimseste vennalikku armastuse alusel kehtestatud moraali printsiip sisaldas endas nõõte „... iga ühiskond peab tõõtama kõige vaesema klassi moraalse ja füüsilise olukorra parandamiseks; ühiskond peab olema organiseeritud nii, et kõige paremal kujul läheneda sellele suurele sihile."[2]

Milline on siis Saint-Simoni poolt

---

1) Избранные сочинения II, lk. 398.
2) Sealsamas, lk. 419.

väljatöötatud ühiskondlik kord?
Valitsevast kriisi olukorrast ülesaamiseks ning püsiva, rahuliku korra kehtestamiseks on vaja luua uus ühiskondlik süstem. Keskajal loeti valitsuse ülesandeks hoida alluvuses rahvaid, sest sellist ühiskondlikku korda nõudis elanikkonna enamuse harimatu olukord. Kaasaja kriisi lõpetamiseks nii Prantsusmaal kui ka üldse Euroopas, peab Saint-Simon vajalikuks asetada valitsusvõimsust kõrgemale administratiivne võim. Administratiivne võim elanikkonna jaoks tema vaadete järele haarab kaseline projektide, plaanide ja kavade koostamise, nende käsitluse ning lõpeks nende täidesaatmise. Ta mõistab kolme elanikkonna rühma:

1) kunstnike,
2) õpetlaste,
3) töösturite

võimseid kõrgema administratiivse võimse all ning näeb igale sellele inimrühmitusele ette nende võimsetele vastava tegevuse. Nii loovad kunstnikud vastavalt oma kitsale erialale, kas muusika, laulu, jutustuse,

maali jne. abil saabuvast õmselikust ühiskondlikust korrast kauneid ettekujutusi ja veenavad seega kaaskodanikke ennem ülemineme uue ajajärgu loomisele. Õpetlased teostavad arutlusi ja vaatlusi ning põhjendavad nii rikaste kui ka vaeste huvide rahuldamist uues ühiskonnas, töötavad välja hariduse süsteemi alused jne. Töösturid aga kaalutlevad — millised vunstkive ja õpetlaste poolt väljatöötatud projektid on vaja esmajärjekorras ellu rakendada jne., olles ühiskondliku elu tähtsamal juhtijad.(1

„... riigivalitsuse tegevus peab nüüd omama ainult allutatud iseloomsu; ta peab olema suunatud peamiselt logelejate vastu, kes alati kaldumad rikkuma ühiskondlikku korda."(2

Kõige võimsamaks seisuseks kesmajal osutus sõjaline seisus, kelle ülemvõimsu alla olid allutatud rahvad. Nüüd aga rahvastel on soov organiseeruda tootmise mõttes kõige kasulikumalt. Sõjaasjandusega hakkavad tegelema ainult vähesed inimsesed,

1) Избранные сочинения II, lk. 335-336.
2) Sealsamas, lk. 357.

olles mitte valitsev, aga allutatud elaniknorma rühmitus.

Tulevase ühiskondliku korra kehtestamise järele nõik õpetlased jagunevad kahte suurde gruppi ja moodustavad kaks akadeemiat. Ühe akadeemia, ülesandeks on koostada „... huvide hea koodeks, aga teise (ülesanne seisneb - E. S.) tunnete koodeksi väljatöötamisel." (1

Prantsusmaal Louis XIV poolt rajatud matemaatiliste ja füüsikaliste teaduste akadeemia juurde tuleb suunata majandusteadlasi, et see akadeemia oleks võimseline välja töötama huvidele vastavat head koodeksit.

Tulevane kuustide akadeemia töötab välja tunnete koodeksi ning sellens ühendab enda ümber maalikunstnikke, kirjanikke, muusikuid, poeete, skulptoreid, moraliste ja teoloogе. Mõlema akadeemia juurde lähevad tööle ka juristid, sest tuleb allutada kindlatele reeglitele elaniknorma tunded ja huvid ning määrata kindlaks inimeste vahel eksisteerivad suhted, huvid ja tunded. Mõlemad akadeemiad, nii

1) Избранные сочинения II, ск. 357.

kunstide kui ka teaduste akadeemia, valivad ühisel koosolekul endi seast liikmeid, kes moodustavad filosoofia akadeemia.(* Filosoofia akadeemia on kõrgem akadeemia. Ta töötab välja ühiskonna hariduse süsteemi ja arendab ning täiendab seda edasi. Kõige enam väljapaistvamad juristid suunatakse filosoofia akadeemia juurde, kus nad kunstide ja teaduste akadeemiate juures asuvate juristide poolt väljatöötatud üldisele doktriinile annavad juriidiliseiseloomu.(1

Ühiskond on ainult sel juhul orga-

---

*) Teoses „Tööstuurite katekismus" nimetab Saint-Simon kahe omavahel võistleva – tunnete ja teaduste akadeemia tegevuse koordineerimiseks loodava asutuse kuninglikuks ehk kõrgemaks teaduslikuks kollegiumiks, mille ülesandeks on ühtse doktriini väljatöötamine mõlema akadeemia poolt väljatöötatud põhimõtete alusel. Tema ülesandeks on nagu filosoofia akadeemialgi haridussüsteemi üldiste seisukohtade ja aluste kindlaksmäänamine ning täiustamine. Selle kollegiumi liikmed peavad hariduse poolet ületama teiste asutuste liikmed. Tema käes on ühiskonna üldise tegevuse juhtimine.

1) Избранные сочинения II, ск. 358-359.

niseritud kaasaja tsivilisatsiooni ja hariduse oluvorraga vastavalt, kui moodustatakse need kolm teaduslikku asutust ja kuningavõim lubab moodustada tööstureil riigi eelarve. Nende asutuste loomine rahuldab täielikult elanikkonna füüsilisid ja vaimsed huvid — on ühe sõnaga parima ühiskondliku korra loomise eelduseks — on põhilise tähtsusega asutused tulevases ühiskondlikus süsteemis. (1

Ilmliku võimsu jühtimine antakse kõige väljapaistvamatele töösturitele, pankuritele, kaupmeestele ja maaomanikele, kes moodustavad nõukogu, mis kannab „tööstuirite nõukogu" nime.

Tööstuirite nõukogu vaatab üle vaimsuliku võimsu poolt esitatud ühiskondlikult kasulikud projektid ning valib välja neist parimad. Tööstuirite nõukogu koosseisu värvatakse ka teenistujaid, kes on võimelisid tegelema mitmete ametialaliste küsimustega ja kes moodustavad valitsuse. (2

Uues ühiskonnas jääb eksisteerima kuninga võim ning kuningas saab en-

1) Избранные сочинения II, lk. 200-201.
2) Sealsamas, lk. 359.

dale „... oma kuningriigi esimese töösturi tiitli."(1

Kuninga juures asub filosoofia akadeemia poolt moodustatud kuninga initsiatiiv nõukogu, mille poolt vastuvõetud projektid vaadatakse läbi teaduste ja kunstide akadeemiate poolt ning saadetakse seejärele töösturite nõukokku. Töösturite nõukogu tähtsaks ülesandeks on igal aastal riigieelarve väljatöötamine ja ministritele vastavate summade üleandmine.

Töösturite nõukogu poolt väljatöötatud riigieelarve projekt saadetakse ministrite nõukokku, kust ta saadetakse edasi palatitele ja võetakse täitmisele kuninga käsu alusel.(2

Ainult elaniknonna enamuse harimatuse ja lühikägeliknuse juures, kus inimesed kalduvad mässulisele tegevusele ja korratustele, esineb keerukas valitsemisaparatuur. Sellistes oludes võimsu taotlev elaniknonna vähemus kindlustab endale võimsu surveabinõude abil, mille eest hoolitsemine on tema peamisens ülesandeks, kuna elaniknon-

1) Избранные сочинения II, lk. 172.
2) Sealsamas, lk. 359 – 360.

na füüsilise ja vaimse hüveolu eest hoolitsemine jääb ainult teisejärgulisens tegevuseks.

Uue ühiskondlikku kona tingimustes valitsuse esmaseks ülesandeks saab elanikkonna füüsilise ja vaimse hüveolu suurendamine, millens tuleb kõige tähtsama vahendina nsuretseda kõigile tervetele inimsestele tööd. (1

„Milline inseilus tegevus — töö inimkonna hüvanguns! Milline ülev siht! Kas inimsene omab paremat vahendit läheneda jumalusele? Ja selles suunatluses ta iseendas leiab kõige parema hüviteuse tehtud tööde eest." (2

Seega, töö on nsuutuhud endisest põlatud tegevusest naudinguns nii füüsilisel kui ka vaimsel alal rahuldust pakkuvaks vahendiks.

Sel juhul ei ole vaja enam karta rahutusi ja pole vaja ka rohkearvulist alalist sõjaväge, pole vaja politseid, sest ei ähvarda ühiskonda mingi suesmine hädaoht.

Saint-Simon tuleb suurnsulsele, õilsale veendumisele, et „... mitte kunagi

1) Избранные сочинения II, ск. 327.
2) Избранные сочинения I, ск. 108.

ei jõua ei valitsejad ega rahvad sellise absurdse tembuni, et rünnata rahvast, mis koosneb 30 miljonist inimsesest, kes mitte milleski ei avalda vaenuliknust oma naabritele ja on ühendatud oma huvide õnnseliku ühendamisega." (1

Kuivõrd absurdne oli selline üllas nõõte, oleks pidanud talle näitama kujukalt 1789.a. puhkenud revolutsiooni sündmused, sest naabrid ei jäänud kaugeltki ükskõikseiks, vaid segasid valule sündmuste käiku.

Sellises ühiskonnas, kus enamik elanikke toetab eksisteerivat ühiskondlikku korda, pole vajà ka spionaaži.

Varem inimseste tähtsus määrati kindlaks nende päritoluga, st. sündimisega ja osavusega valitseda oma kaaskodanike üle. Tulevases ühiskonnas inimseste väärtus oleneb esmalt nende tööst, nõoraalist, tööstuse ja teaduse alal omatud teadmistest. Tulevases ühiskonnas rahvaste omavahelise võitluse asemel

1) Избранные сочинения II, ел. 328.

kehtib võistlus teaduse, tööstuse ja moraali alal,[1] mis kujuneb ühiskonna edasiarengu tüüstavaks, innustavaks jõuks, umbes selliseks nähtuseks nagu tänapäeval ivõukogude Liidus on kujunenud laialt praktiseeritav sotsialistlik võistlus, rajanedes küll nsüe ühiskonnas uutel, ekspluateerimisest vabanenud ühiskondlikel suhetel ja ühiskondlikel tootmisvahenditel.

Tulevase ühiskondliku korra ajal jäävad eksisteerima ka pangad finantsoperatsioonide teostajaina. Nagu öeldud, jääb eksisteerima eraomand tootmisvahenditele, ka maale. Maa küsimuses on Saint-Simoni poolt ette nähtud viia ellu kolm seadust:

1) sundida põlluharijaid maksma riigile maamaksu,

2) luua soodsad tingimused maaomanikele maa ühandmiseks teistele isikute ümberhõõtamiseks,

3) maaomandi nsobilisuriminie sõja korral riigi ja rahva huvides.[2]

---

1) Избранные сочинения II, ек. 248.
2) Избранные сочинения I, ек. 368–374.

Kuidas tuleb kehtestada tööstuslik ühiskondlik kord?

Enne tööstuslikku režiimi kehtestamist tuleb täita oluline tingimus — Saint-Simon ise (sest ta võtab endale väga olulise ülesande — luua tulevase industriaalse ühiskondlikku korra teoreetilised alused) peab selgelt nõõistma tulevast tööstuslikku korda ning tutvustama seejärele selle kona põhialustega tööstureid, esmalt nende ridadest mõjukamaid. On oluline näidata seejuures, kuidas nad saavad kõige paremini rahuldada oma huve.

Tööstuslikku režiimi kehtestamisel seisab ees vaid üks põhiline raskus. „See raskus seisneb selles, et leida viis kooskõlastada tööstuslikku süstreemiga traduste süstreemi, ühiskondlikku kasvatuse süstreemi, religioonisüstreemi, kujutavate kunstide süstreemi ja seaduste süstreemi; ta seisab selles, et leida viis sundida kõige võimselisemaid õpetlasi, usutradlasi, juriste, sõjaväelasi ja rantjusid soodustama sotsiaalse süstreemi rajamist, mis on kõige kasulikum tootmisens ja kõige

rahuldavam tootjatele."(1

Alates XV sajandist hakkas lagunema feodaalne süsteem ning organiseeruma tööstuslik. Võitlus tööstuste huvide eest liitis tööstureid omavahel. Järgneb järgmine huvitav Saint-Simoni mõtekäik: Euroopa riikide seast tähtsal kohal on Prantsusmaa, kus arutatakse paljude Euroopa riikide poliitilisi huve. Prantslaste huvide arutluspaik on Pariis. Kõige mõjukamaks ja ka rohnearvulisemaks ühiskondlikuks rühmitusens on Pariisis tööstuvid. Algeses moodustavadki Pariisi tööstuvid oma poliitilise partei. Seejärele organiseeruvad Prantsusmaa ülejäänud tööstuvid, nende järele aga teiste Euroopa maade tööstuvid kujundavad üleeuroopalise tööliste poliitilise partei, mis hävitabki Euroopas senise ühiskondliku korra ja viib tööstusliku režiimi paratamatule kehtestamisele.(2

Tööstuvite poliitilise partei moodustamist ja tegevust ei tanista valit-

1) Избранные сочинения II, lk. 158.
2) Sealsamas, lk. 160–161.

sus, sest see partei „... oma olemuselt — on rahu ja nsoraali partei, seepärast ta püüab tegutseda ainult ühiskonna arvamise jõuga, aga valitsus ei või segada ühiskondliku arvamise nsoodustamist." (1

Ühiskondlik arvamine peab aga võitma. Kui seni pole ta veel võitnud ühiskondliku arvamise püüded, on süüdi ainult asjaolu, et seni pole kujussenud sellist ühiskondlikku arvamist.

Tööstuslikku korda ei tule kehtestada vägivalla teel, revolutsiooni tagajärjel, vaid veenmise, tööstusliku idude propageerimise ja levitamise teel elanikkonna seas. Uue ühiskondliku korra kehtestamisens esitatakse kuningale palve, millele on kõik need prantslased alla kirjutanud, kes olenevad mingil määral tööstusest. Seejärele palutakse kuningat nsoodustada kõige tähtsamaist tööstureist rügiellarve koostamise komisjon. (2

Elanikkonna allkirjade kogumise ülesanne usaldatakse valitsuse lae

1) Избранные сочинения II, lk. 162.
2) Sealsamas, lk. 222 — 223.

nude sõlmiseks juba moodustatud pankurite kompaniile, sest tööstuurid on organiseeritud neid ühendavate pankade abil.

Kõige paremini võib veenda tööstureid esitama kuningavõimsele vastav palve peamiselt kahe abinõuga:

1) näidata neile kuningale esitatava palve eeliseid, mis väldib igasuguse ebamugavuse ja vägivalla ning näitab, et tööstuurid on tõepoolest võimselised riigivalitsemist teostama.

2) Võimalikult kergendada selle palve esitamist, noguda elanikelt enam allkirju, et kuninga tähelepanu seega enda poole tõmmata.(1

Pöördudes tööstuurite poole, Saint-Simon soovitab neil astuda liitu poliitiliste kirjanikega järgmistel naalutlustel: „Teil praktiliste võimsete ühendamisega teoreetilistega teil oskate kindlustada oma too produktid ! mittetootvate tarbijate ahnusest."(2

Saint-Simoni töid mitmel korral läbib põhimõte — ühendada teoreetilised teadmised praktiliste koge-

1) Избранные сочинения II, lk. 232.
2) Sealsamas, lk. 235.

mustega, mis võimaldavad keerulisi olukordi ja küsimusi edukalt lahendada.

Poliitiliste kirjanike ja tööstuite poolt moodustatanse kaks erikomiteed. Tööstuite komitee vaatab läbi poliitiliste kirjanike komitee poolt trükkiantavad teosed ja annab nende avaldamiseks loa.

Oma komitees poliitilised kirjanikud arutavad tööstuslikku korra rajamiseks vajalikke abinõusid ja saadavad arutusel heaksiidetud tööd tööstuite komiteesse läbivaatamiseks. Nii Prantsusmaa kui ka kõigi teiste riikide kunstnikud, kirjanikud ja õpetlased võivad esitada tööstuslikku süsteemi kehtestamiseks ja üldse tööstuslikku süsteemi käsitlevaid teoseid poliitiliste kirjanike komiteele. Kirjanikud, kellede tööd on lubatud avaldada mõlema komitee poolt omavad õiguse astuda poliitiliste kirjanike komitee liikmeiks.[1]

Tööstuslikku süsteemi käsitlevatel teostel oli oluline osa uue ühiskondliku süsteemi põhialuste tutvustamisel,

1) Избранные сочинения II, ln. 336-337.

millest olenevalt tulebki poliitilistel kirjanikel ja tööstureil liituda.

Milline rahvas esimesena kehtestab oma maal tööstuslikku süsteemi? „Esimeseks rahvaks, kelle juures algab see pööre, on see (rahvas – E. S.), kus rahulikul tul moodustub liikumine, mille resultaadina kõige tähtsam asutus, omades kõige suuremat mõju ühiskonna varanduse valitsemisel, võtab tööstuslikku iselvomsu ja vabaneb feodalismist." (1

Saint-Simon on veendunud, et see muudatus kõigist maailma rahvastest toimub kõige kergemini prantsuse rahva juures ning lubatakse kuningavõimu poolt tööstureile riigieelarve moodustamise, mida Saint-Simon peab ühiskondliku korra muutmise ühens põhiliseks asjaoluks.

Mis võimaldab siis Prantsuse rahval esimesena saavutada selle ühiskondliku korra?

„See, et aadel, see ainuke institut, seistes Prantsuse kuninga ja tööstureite vahel, ei oma enam reaalset jõu-

1) Избранные сочинения II, lk. 202 – 204.

du, sest et ta kaotas kaalu varandusli-
kus suhtes, ja ühiskondlik arvamine
suhtub temasse ebasoodsalt, nüüd Prant-
susmaal pole tõsiseid takistusi kunin-
gavõimsu liiduks tööstusliku klassiga, ja
selline liit paratamatult peab moodus-
tuma nii kuninga, kui ka töösturite
huvides."(1

Juba varem Saint-Simon võrdles
Inglismaa ja Prantsusmaa olukorda
ning tõstis esile Prantsusmaal monar-
hia täiustumise, kus töösturid astu-
sid liitu kuninga-võimsuga feodaal-
ühiskonna jõudude — aadli-vastu, vas-
tandina Inglismaa oludele, kus kunin-
gavõimsu vastu võitlemiseks liitusid
aadlid töösturitega ning moodustus
parlamentaristlik süsteem. Järelikult keh-
testatakse Prantsusmaal esmalt uus kord,
sest prantsuse töösturid on tööstusliku
süsteemi kehtestamisest enam kui Inglismaa
töösturid huvitatud ja kus eksisteerivad
feodaalsed klassid omavad vähem mõ-
ju ja vahendeid vastupanuks temale kui
Inglismaal.(2

Nüüsis on Prantsusmaal uue

1) Избранные сочинения II, lk. 204.
2) Seaesamas, lk. 206–207.

tööstuslikku süsteemi kehtestamisens vaja vaid tööstusite poolt esitada kuningale vastav palve, kes ka kohe nõöstab uue süsteemi eeliseid võrreldes seni eksisteeriva korraga ning nsoodustabki uue ühiskondliku korra sisseviimisens vajalikud asutused. Eksisteeriva ühiskondliku korra ülemineku „... kutsub esile tööstuslik klass, aga seaduslikku vormi asetab tema kuningas." (1

Prantsusmaa järele kehtestatakse tööstuslik kord Inglismaal, sest

1) inglise aadel on teiste ülejaanud maade aadlist haritum,

2) inglise lordid on huvitatud tööstuse arengust,

3) inglise rahva rahvuslik uhkus ei luba teda teistest rahvastest jääda maha. Neil kaalutlustel kehtestatakse jõugmisena Inglismaal tööstuslik kord. (2

„Kui tööstuslik režiim on kehtestatud Inglismaal ja Prantsusmaal, lõpevad kõik viletsused, milledesse oli määratud inimkond ta ülemineku ajal valitsuslikult režiimilt tööstuslikule; nii et kõikide valitsejate jõud maailmas

1) Избранные сочинения II, ек. 208.
2) Sealsamas, ек. 229.

annavad järele Prantsusmaal ja Inglismaal tööstuslikule jõule, see kriis on lõppenud, sest ei tule enam võitlust, ja kõik rahvad maailmas, kasutades ühikenud Prantsusmaa ja Inglismaa kaitset, tulevad ruttu, ükstuise järele, nende tsivilisatsiooni arengu taseme järele, ja lähevad üle tööstuslikule korrale." (1 Kehtestub üle kogu maailma tööstuslik kord ja töötajate assotsiatsioon.

---

1) Избранные сочинения II, ст. 230 – 231.

7. Saint-Simoni tähtsus.

Prantsuse utopisti-sotsialisti Saint-Simoni vaated kujunesid vähearenenud kapitalistlikku ühiskonna ja klassivõitluse tingimustes „...kui Prantsusmaal suurtööstus, aga koos temaga vastuolu kodanluse ja proletariaadi vahelt, asetses vul aikult tekkimise protsessis." (1

Nud vaated kujunesid väikeettevõtjatest suurte töösturite – kapitalistide – kujunemise ja proletariaadi formuleerumise ajal rõhutud, töötavatest elaniknonna kihtidest iseseisvaks klassiks.

Saint-Simoni vaated, tema tulevikuunistused ja eksisteriva ühiskondlikku korra kriitika kujunes restauratsiooniaegseis prantsuse elaniknonna rühmiterste huvide vastuolude ja võitluse taustal. Bourbonide restauratsiooni järele võimsu jeurde tõusnud maaaristokraatia huve arvestav va-

1) Анти-Дюрин, ел. 243.

litsus jättis kõrvale kujuneva kaubandus- ja tööstuskodanluse elulisid nõudeid ja kujunesid peamiselt sellel pinnal teravad vastuolud. Lähtudes konkreetsetest ühiskondlikest oludest andis Saint-Simon terava ja tabava kapitalistlikku ühiskondlikku korra kriitika ja kujundas õmselikku tulevikuühiskonna – industriaalse ühiskondlikku korra pildi. Ta tahtis parandada ühteviisi kõigi ühiskondlike rühmitusste – nii rikaste kapitalistide kui ka vaeste tööliste – elu. Ta tahtis korraga ja ühesugeste abinõudega päästa kogu inimkonda ning ei tuginenud seepärast ühele elaniknonna rühmitusele, vaid kogu inimkonnale. Kuid objektiivselt arvestas Saint-Simon esmalt tõusva tööstuslikku kodanluse huve, sest tema poolt kujundatud tulevane ühiskond on peamiselt töösturite ühiskond, kelledest vul kõige võimsamad ja tähtsamad tulevad võimsu juurde ning kellede huvides toimub ühiskondlikku korra juhtimine. Töösturite huvides korrastatud ühiskondlik kord ei ole tema vaa-

dete järele vastuolus tööliste huvidega, sest eksisteerib töösturite ja tööliste huvide ühtsus. Kuidas saab aga eraomandi eksisteerimise juures luua huvide ühtsust tootmisvahendite omanike ja mitteomanike vahel, kuna tootmisvahendite omanikele on paratamatult allutatud tootmisvahendeid mitteomavate inimseste huvid ja tegevus ning on esimseste poolt ekspluateeritavad?

„Mitte mingisugustel seadustel maailmas ei saa olla jõudu hävitada ebavõrdsust ja ekspluateerimist, kui jääb majapidamine turu jaoks, kui säilib raha võim ja kapitali jõud." (1

Teoses „Mus kristlus" on märgata enam kui varasemates teostes Saint-Simsoni suuremat sümpaatiat tööliste vastu, rõhutades mitmel korral, et teised ühiskondlikud rühmitused peavad tegutsema elanikkonna valsema ja rohkearvulisema klassi huvide rahuldamisens. Millega tulens aga pehmendada rikaste inimseste südamsid, et nad töötaksid vaeste huvides?

1) В. И. Ленин, Вопрос о земле и борьба за свободу, Сочинения, том 10, 4. издание, 1947, ск. 404.

Sellens abinõuks on kristlikku moraali jutlustamine, vastastikuse vennaliku armastuse kujundamine inimeste vahel, mille propageerijaks on uue religiooni „uus kristluse" kandja — uutel alustel kujundatud virin ja vaimulikkond. Seega sattus Saint-Simon oma viimases teoses „uus kristlus" enam müstikasse kui varasemates teostes, pannes oma lootused uue ühiskonna ülesehitamisele uue kristliku moraali vaimus kultiveeritud inimestele.

Kõneldes kommunismist ja kommunismi ülesehitajaist, andis Lenin tabava hinnangu ka utopistide-sotsialistide poolt kujundatava ühiskonna ülesehitajaist, öeldes: „Sellega ka erineb marksism vanast utopistlikust sotsialismist, et viimasse tahtis ehitada uut ühiskonda mitte inimmaterjali nendest massilistest esindajaist, mis luuakse verise, räpase, rõõvelliku, kaubitsejaliku kapitalismi poolt, aga erilistes taimelavades ja kasvuhoonetes eriti kultiveeritud vooruslikest inimestest." (1

1) В. И. Ленин, Маленькая картинка для выяснения больших вопросов, Сочинения, том 28, 4. издание, 1950, ст. 365.

Hoolimata reast puudustest ja ebanüpsetest vaadetest ning mõnede nähtuste valest käsitlusest, sisaldavad ta vaated kaugelenägelikke, otse geniaalseid järeldusi ja üldistusi, milledele teaduslikku sotsialismi rajajad on andnud kõige hinnangu. Saint-Simonil „... me kohtame vaate geniaalset avarust, mille tagajärjel tema vaated sisaldavad lootes peaaegu kõik hilisemate sotsialistide mitte rangelt majanduslikud mõtted ..." (1 kirjutas Engels.

Saint-Simoni kui utopisti-sotsialisti tähtsus seisneb marksistlikku teoria ettevalmistamisel, seisneb teadusliku sotsialismi rajajate poolt tema parimate vaadete kasutamisel, täiendamisel, laiendamisel — ühe sõnaga, tema vaadete kasutamisel teiste sotsialistide-utopistide vaadete kõrval marksismi kolmanda allikana. Tutvumine tema õpetusega avaldas kahtlemata teaduslikku sotsialismi rajajaile teatavat mõju, teatava inspiratsiooni tekkimist, tema poolt esitatud vaadete kaalumisens, sesiekohtade võtmisens,

1) Анти-Дюринг, ek. 244.

nende eitamisens või põhjalinult edasiarendamisens.

Tähtsamains seisukohtadens, mida tuleb hinnata Saint-Simoni vaadetes, kuigi nad esinevad vul visandlikena, lootelistena on nsõtted ühiskondlikku tööregulerimisest ja tsentraliseerimisest tootmise plaani abil, kõikide kohustus töötada, ikinsese väänterse hindamine tema töö alusel, naiste võrdõiguslikkus nsestega, senise võitluse asensel rahvaste vahel võistluse kujunemine moraali, teaduse ja tööstuse alal, kõigi teadusline ja tööstusline jõudude assotsiatsivoni nsoodustamise idee jne. Ta tõstis üles ka küsinsuse teadlaste ja töösturite vahelisest koostööst, teaduse edusamnsude ärakasutamisest tootmisel. See, suurepärane nsõte jäi ainult unistusens, sest ei eksisteerinud võimalusi ka uues industriaalide ühiskonnas eraomandi eksisteerimise ja konkurentsi tingimustes teaduse saavuturste kasutamisens tootmisprotsessis, kus tootmine oleneb kapitalistir suvast, tema kasumi huvidest. Teaduse edusamnsude ärakasutamine tootmises, tootmise edasiarendamisel nsuutus utoopiast reaalsusens nõukogu-

de kõrra tingimustes, eraomandi likvidu-
rimise tõttu tootmisvahendeik. Sein tootmise
ratsionaliseerimist ei tanista enam üksi-
ku kapitalisti isiklikud huvid kasule, sum-
remale sissetuletulekule ega asetata leiutisi „ka-
levi alla", sest tõivustab kõiki rahva ühine
soov — tuota ühiskonnale, kogu rahvale
enam rikkusi.

Saint-Simon ajalvolistes vaadetes
hakkas lähenema dialektilisele käsit-
lusviisile, nõistis ajalvos klassivõitluse
eksisteerimist, ühiskondlike formatsioo-
nide asendumise paratamatust teistega,
enam arenenumatega, kuid tannis revo-
lutsioonilisi sündmusi, vägivalde, pool-
dades reforme. Tulevane riiginord kehtes-
tatakse inimseste vunmise tul, näida-
tes neile uue ühiskondlikku korra pa-
rensusi ning palutakse riigivalitsejat
anda võim uue elamiskonna rühmituse,
antud juhul tõõsturite, kätte.

Lenin iselvonsustas tabavalt utopist-
like sotsialistide vaatud vägivallata ule-
mineku ühelt ühiskondlikult süstee-
milt teisele, öeldes: „Mõõduvid
naiivse, utopistlikku, fantastilise, me-
haanilise, intelligentlikku sotsialismi

nud ajad, kui asja kujutleti ette nii, et veenatakse inimseste enamust, maalitakse sotsialistlikku ühiskonna ilusat pilti, ja tuleb enamus sotsialismi vaatekohale. Mõõdusid nud ajad, kui nende lapselike jutujätkudega lõbustati ennast ja teisi. Marksism, mis tunnistab klassivõitluse paratamatust, kõnelb: sotsialismi juurde inimkond tuleb mitte teisiti, kui proletariaadi diktatuuri läbi." (1

Saint-Simon ei mõistnud, et vana ühiskonna jõud ei loobu oma senistest positsioonidest võitluseta, vaid püüavad hoida ja säilitada kõige võimaliku abi kõudega oma endiseid seisukohti. „Mitte kuegi, peale sotsialistide-utopistide, ei väitnud, et võib võita ilma vastupanuta, ilma proletariaadi diktatuurita ja ilma raudse käe pealepanemata vanale maailmale." (2

Saint-Simon jäi oma vaadetes monarhistiks, lootes abi uue ühiskondliku kona kehtestamisel monarhi poolt — kuningavõimu poolt. Ta lootis,

1) В. И. Ленин, Речь об обмане народа лозунгами свободы и равенства, I Всероссийский съезд по внешкольному образованию, Сочинения, том 29, 4. изд., 1950, ск. 326.
2) В. И. Ленин, Речь о национализации банков на заседании ВЦИК 14(27) декабря 1917 г., Сочинения, том 26, 4. изд. 1949., ск. 348.

et kuningavõim vabaneb senisest klassiiselvonsust ja nsuutub üldrahvalikuks, kõiki elanikkonna rühmitusi toetavaks jõuks. Seni eksisteeriv kapitalistlik kord likvideeritakse kuningavõimsu poolt ülalt teatud dekreediga, aga mitte altpoolt rahvamasside revolutsioonilise võitluse tagajärjel.

Proletariaadis nägita ainult kannatavat elanikkonna osa, ega nsõistnud tema ajalvolist, kapitalismi purustamise, suurt missiooni.

„Et antagonismi arenemine peab samnsu tööstuse arenemisega, siis ei suuda nad leida ka proletariaadi vabanemise materiaalseid tingimsusi ja hakkavad otsima sotsiaalteadust, sotsiaalseid seadusi nende tingimsuste loomiseks," kirjutasid K. Marx ja F. Engels sotsialistide-utopistide kohta. „Ühiskondliku tegevuse asemsele peab astuma nende isiklik leiutegevus, vabanemise ajalvoliste tingimsuste asemsele fantastilised tingimsused, proletariaadi järkjärgulise klassiks organiseerimise asemsele nende eneste leiutatud ühiskonna organiseerimine." (1

1) Kommunistliku partei manifest, lk. 53.

Seni ei olnud vehtestatud hästi organiseeritud ühiskondlikku korda mitte sellepärast, et ajalvolised tingimused selle korra loomiseks polnud veel valminud, vaid: „Ei olnud liktsalt seda geniaalset inimsest, kes ihnsus nüüd ja kes nsõistis tõde. Et tema nüüd ihnsus, et tõde avastati ninselt nüüd, – see koguni ei ole ajalvolise arengu üldise käigu paratamatu resultaat, paratamatu sündmus, aga liktsalt õnnselin juhus. See geniaalne inimsene võis sama eduga sündida viissada aastat sellest tagasi ja sellega päästa inimkonna eksitustest, võitlusest ja kannatustest."(1

Inimkonna vabastamise võitlustest ja kannatustest ning nsõistuslikult organiseeritud ühiskondlikku korra vehtestamise, kuldse ajastu loomise, seadis ka Saint-Simon endale ülesandeks, mitte arvestades objektiivseid ajalvolisi tingimusi uue sõtsialistlikku ühiskondlikku korra vehtestamiseks.

Saint-Simoni vaatelt arendaseid edasi ning tutvustasid lavalda-

1) Анжел-Дюринг, lk. 19.

selt peale terna surma ta õpilased, erijoones Saint-Amand Bazard, Barthelemy-Prosper Enfantin ja Benjamin-Olinde Rodrigues jt. Peale Saint-Simoni surma Rodrigues'i eestvõttel organiseeriti nädala ajaniri „Le Producteur" 1825.a. Saint-Simoni õpetuse avaldamiseks. Saint-simonistide juhtimisel viidi läbi Pariisis 1828.a. detsembrist järgnuse aasta augustini loengute tsüklel, kollektiivselt ettevalmistatuna, kuid Bazardi poolt läbiviiduna.

Hiljem on saint-simonistide poolt nii üksinute eriväljaametena kui ka ajalehtedes ja ajakirjades avaldatud juba süstematiseeritumana Saint-Simoni vaateid. Nad on avaldanud ka mitmeid iseseisvaid teoseid, kuid nende tähtsus ühiskondlikku mõtlemise ajalooos ei ole nimetamisväärne. Nende põhitõiks jäi innagi Saint-Simoni idude süstematiseerimine, seostamine ja edasiarendamine, jõudes mõneski küsimuses oma õpetajast tundevalt kaugemale. Nii käsit. jõudsid nad sensiikohale, et tulevikuühiskonnas kaob inimese inimese

poolt ekspluaturimine, jääb vehtima vaid sõbralike suhete alusel seotud inimeste poolt looduse ekspluaturimine[1]. Saint-Simonistid jäid, nagu nende õpetajagi, afalvolistes küsimustes idealistideks, nähes ühiskonna edasiarendavate jõududena vaid tunnete ja moraali progressi. Afalvolist arengut nägid nad järjest progresseeruva arenguna, hoolimata teatud tagasilöökidest – regressi nähtustest. Inimkonna afalvos vahelduvad kriitilised ja orgaanilised epohhid. Inimkonna arengu orgaanilisel perioodil ühendab kõiki nähtuid üldine siht, soov, inimeste tegevus on allutatud kindlale religioossele ja poliitilisele süsteemile. Sel ajal dominerivad assotsiatsiooni jõud antagonistline jõudude üle, toimub üldine progress. Eksisteeriva ühiskondlikke korra vanavenuse tulemusena saabunud kriitilisel perioodil kõik laostub, puudub üldine siht, tugevnevad antagonistlikud jõud assotsiatsiooni jõudude üle, mis on paratamatu, aidates purustada vana, valmistades

1) Изложение учения Сен-Симона, Под общей редакцией академика В. П. Волгина, Москва-Ленинград, 1947, ел. 246.

tud untele assotsiatsiooni jõu dudele. Esialgne assotsiatsioon – perekond – avardub, kujuneb kast, siis liun, järgneb rahvas ja lõpuks saab eksisteerima ülemaailmne assotsiatsioon.[1]

Saint-simonistid peatusid erinevalt oma õpetajast põhjalikumalt klasside antagonismil, nende olemusel ja vastastikustel suhetel kogu ajaloolise protsessi jooksul, jõudes lähedale Marxi ja Engelsi klasside küsimuse käsitlusele. Ühiskonna klasside jaotus saint-simonistide poolt immiro arenger jooksul on ohud: isand ja ori, patriits ning plebei; senjöör ja pärisori, maaomanik ning rentnik, parasiidid ja töölised.[2]

Marxi ja Engelsi poolt teostatud klasside jaotus „Kommunistlikku partei manifestis" on sellele seisukohale lähedane.[3]

Ajaloo jooksul ekspluateerimise vormid on muutunud. Endise orjuse vormis toimuva ekspluateerimise asemele tõusis palgatöölise ekspluateerimine: „Töölisklass ei kujuta endast oma

1) Изложение, ск. 188–209.

2) Realsamas, ск. 81.
3) Kommunistlikku partei manifest, ск. 15.

perensehe otsest omandit, millehs oli ori, tema olukord, alati ajutine, fiktsuritause vabal konkuleppel; kuid kas see kohkulepe on töepoolest vaba ant töölise poolt? Ei ole, kuna tööline, sunnistud arvestama oma eilset töötasu, sellehs ettäna eksisteerida, peab näljasurma kartusel leppima talle ette pandava tehinguga." (1

Kui Saint-Simoni vaadetes ainult mõnel üksinul juhul on märgata klassi pinjooni tootmisvahendite omamine ja mitteomamine valul, on tema järglastel su tunduvalt enam märgatav, kuna eksisteerib antagonism varanate ja varatute valul. Nad ei poolda vördsuse põhimõtet, kuigi näevad ette tootmisvahendeile kuuluva omandiõiguse piisamise. (2

Kaasaja ühiskondline suhete ja ühiskondlinu korra kriitina puhul on märgata saint-simonistide jeunes neile kaasaegse kapitalistlinu ühiskonna head tundmist ning paremat suhete mõistmist kui nende õpetaja jeunes. Oma tulevase ühiskondlinu korra teostamise

1) Изложение, ек. 228.
2) Leabsamas.

nüsi ning vahendite poolest jäid saint-simonistid aga nüüstilisele, utopistlikule seisukohale, eitades oma õpetaja eeskujul ühiskondlike formatsioonide vaheldumisel klassivõitluse osa. Mus kristluse nüüstiline religioosne süsteem leevendab magusate jutluste võlusõnade abil kõik vihavaenu ning kurjuse. Saint-simonistide õpetus tulevasest ühiskondlikust korrast on niivõrd religioossusega läbi imbunud, religioonu nüüstinasse ja fantastilistesse kujutelmadesse sattunud, et jätab sügavasti varju nende sotsialistlikud põhimõtted ja seisukohad.

Saint-simonistide vaated, võrreldes Saint-Simoni vaadete tekkimisega, kujukesid enamarekenud kapitalistlikue ühiskonna ning proletariaadi klassivõitluse tingimustes. Saint-simonistide õpetus kujunes peamiselt intelligentsi madalamate kihtide ridades, kes olid küll seotud tööstuse ja pangandusega, mis võimaldas neil sellealalistes küsimustes näha enamat kui Saint-Simon. Nad püüdsid oma vaateid levitada elanikkonna kõigi rühmituste seas. Rea sotsialistlike ideede — ekspluateerimise kaotamise,

üldise töökohustuse jne. tõttu ei leidnud nende õpetus toetust suurkodanluse ega kodanliku intelligentsi tippude poolt.

Saint-simonistid ei suutnud väljuda kitsapüirilisest silmaringist ega suutnud näha proletariaadis tulevase ühiskonna üleselistajat, vaid ainult ekspluaturinuse all kannatavat immimassi. Müstilis-religioossete vaadete, antidemokraatline seisukohtade jne. tõttu jäi proletariaadile — kes hannas antiivselt organiseeruma salajastesse revoleitsioonilistesse ringidesse, aktiviseeris võitlust, mis mehiselt ilmnes Lyoni ülestõusus — saint-simonistide õpetus võõraks. „... sotsialistide õpetused, mis ei olnud ühendatud tööliste võitlusega, jäid ainult utoopiateks ja vagadeks sooviteks, mis tegelikku elu ei mõjustanud; töölisliikumine pöndus pisiasjadega, jäi kollustatuks, ta ei omanud poliitilist tähtsust ja teda ei valgustanud oma aja eesrindlin teadus."(1

Ikka enam ja enam ärdus saint-simonistide õpetus nendestni vähestest ringnoudadest, kus ta esialgu-teatud kõlapinda leidis. Saint-simonistid moodustasid XIX saj. kolmsenümnendeil

1) V. S. Lenin, Tagurpidine suund vene sotsiaaldemokraatias, Teosed, 4 köide, Tallinn, 1950, lk. 224.

aastail vaid vul kitsa, täiesti müstikasse ja religiooni kaldunud vähearvulise sekti, mille pühkis minema ajalvoline avang.

Religiooni müstikasse uppuv ja reaktsiooni tule kaldur saint-simonistide õpetus ei vähenda nende õpetaja väädete väärtust. Saint-Simoni poolt teostatud avastused, tema vaated levisid üle oma kodumaa piiride. Ka vene revolutsioonilised demokraadid on tutvunud tema töödega; eriti Herzen, kes tõlkis mõned tema tööd vene kulde, mistõtu tundub tõenäolisena revolutsioonilisti demokraatide vaatis Saint-Simoni teatud mõju.

Sotsialismi arendasid utoopiast teaduseks teaduslikku sotsialismi rajajad K. Marx ja F. Engels. Nad tegid oma teaduslikes töis esimestena selgeks, et „... sotsialism ei ole unistajate väljamõeldis, vaid tootmisjõudude arenemise lõppeesmärk ja paratamatu tulemus tänapäeva ühiskonnas"[1], kirjutas Lenin.

Nad andsid tervikliku maailmavaate dialektilise materialismi. „Dialektiliseks materialismiks nimetatakse

1) V. I. Lenin, Friedrich Engels, Teosed, 2 köide, Tallinn, 1949, lk. 5.

teda suparast, et loodusnähtuste käsitlus, loodusnähtuste uurimise meetod, nende nähtuste tundmaõppimise meetod on tal dialektiline, aga loodusnähtuste tõlgitsemine, loodusnähtuste nsõistmine, teoria — materialistlin."(1

Marxi teoria „... nsuutis esmakordselt sotsialismi utoopiast teadusens, rajas sellele teadusele tugevad alused ja näitas kätte tee, mida nsööda minna, arendades edasi seda teadust ja läbi töötades seda kõigis ünsinasjus."(2

---

1) J. Stalin, Dialektilisest ja ajalvolisest materialismist, lk. 5.

2) V. S. Lenin, Ehie programm, Teosed, 4 köide, Tallinn, 1950, lk. 180.

8. Kasutatud kirjandus koos tsitaerimisel tarvitatud lühenditega.

I Marksismi-leninismi klassikud.

1. К. Маркс, Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта, s.l., 1950 = К. Маркс, Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта.

2. К. Маркс, К критике гегелевской философии права, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, том I, s.l. 1938.

3. К. Маркс, Политический индифферентизм, К. Маркс и Ф. Энгельс, сочинения, том XV, Москва, 1935.

4. Karl Marx ja Friedrich Engels, Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1946 = Kommunistliku partei manifest.

5. Фридрих Энгельс, Анти-Дюринг, s.l. 1948 = Анти-Дюринг.

6. Ф. Энгельс, Из рукописного наследства энгельса, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, том XVI, s.l. 1937.

7. F. Engels, Ludwig Feuerbach ja klassikalise sansa filosoofia lõpp,

Tallinn, 1946.

8. F. Engels, Perekonna, eraomandus ja riigi tekkimine, Tallinn, 1946 = F. Engels, Perekonna, eraomandus ja riigi tekkimine.

9. Ф. Энгельс, Предисловие к книге „Крестьянская война в Германии," К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, том XV, Москва, 1935.

10. В. И. Ленин, Вопрос о земле и борьба за свободу, Сочинения, том 10, 4. изд., s. l., 1947.

11. В. И. Ленин, Маленькая картинка для объяснения больших вопросов, Сочинения, том 28, 4. изд., s. l., 1950. = Маленькая картинка.

12. V. I. Lenin, Marxismi kolm allikat ja kolm komponenti, Valitud teosed, I köide, Tallinn, 1945 = = Marxismi kolm allikat ja kolm komponenti.

13. V. I. Lenin, Materialism ja empiriokrititsism, Tallinn, 1946 = Materialism ja empiriokrititsism.

14. V. I. Lenin, Meie programm, Teosed, 4 köide, Tallinn, 1950.

15. В. И. Ленин, Победа кадетов и задачи

рабочей партии, Сочинения, том 10, 4. изд., s.l., 1947.

16. В.И. Ленин, Принципиальные вопросы избирательной кампании, Сочинения, том 17, 4. изд., s.l., 1948.

17. В.И. Ленин, Речь об обмане народа лозунгами свободы и равенства, I Всероссийский съезд по внешкольному образованию, Сочинения, том 29, 4. изд., s.l., 1950.

18. В.И. Ленин, Речь о национализации банков на заседании ВЦИК 14.(27.) декабря 1917.г., Сочинения, том 26, 4. изд., s.l., 1949.

19. V.I. Lenin, Suur algatus, Valitud teosed, II köide, Tallinn, 1946.

20. V.I. Lenin, Tagurpidine sunnil meie sotsiaaldemokraatias, Teosed, 4 köide, Tallinn, 1950.

21. V.I. Lenin, Friedrich Engels, Teosed, 2 köide, Tallinn, 1949.

22. J. Stalin, Aruanne Ü K(b) P K K tööst partei XVII kongressile, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945.

23. J.V. Stalin, Venemaa sotsiaaldemokraatlik partei ja tema lähemad ülesanded, Teosed, 1 köide, Tallinn,

1947 = J. V. Stalin, Nõukogude sotsiaaldemokraatlik partei ja tema lähemad ülesanded.

24. J. Stalin, Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist, Tallinn, 1946 = J. Stalin, Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist.

25. J. Stalin, Marksismist küsimustes, Tallinn, 1951.

26. И. В. Сталин, XVI съезд ВКП(б), сочинения, том 10, 4. изд., москва, 1949.

27. Seltsimees J. V. Stalini juhtnöörid „Pravda" kirjasaatjaga, Eesti Bolševik nr. 5, märts, 1951.

II allikad:

1. В. П. Волгин, изложение учения Сен-Симона, москва–ленинград, 1947 = изложение.

2. Сен-Симон, Избранные сочинения, под общей редакцией академика В. П. Волгина, том I, москва–Ленинград, 1948 = Избранные сочинения I.

3. Сен-Симон, Избранные сочинения, под общей редакцией академика В. П. Волгина, том II москва–

Ленинград, 1948 = Избранные сочинения II

III Kirjandus:

1. А. Аннекштейн, Анри де Сен-Симон, его жизнь и учение, Москва-Ленинград, 1926 = Аннекштейн.
2. А.В. Ефимов, Новая история (1814–1849), Москва, 1945.
3. Ю. Кучинский, История условий труда во Франции с 1700 по 1948 г., Москва, 1950.
4. G.V. Plekhanov, Monisteinu ajalookäsituse arengu küsimusest, Tallinn, 1949.
5. Д.И. Розенберг, История политической экономии, Москва, 1940.